

Singer és Wolfner kiadásai

Herczeg Ferenc

A Gyurkovics-lányok

Ára 1.50. Diszköt. 2.50.

—
A Gyurkovics-fiúk

Ára 2 frt. Diszköt. 3 frt.

—
Gyurka és Sándor

A Gyurkovics-fiúk II. része

Ára 1.50. Diszköt. 2.50.

Gyurka és Sándor

Ujabb adatok a

Gyurkovics-fiuk történetéhez

Irta

Herczeg Ferenc

Budapest, Singer és Wolfner kiadása

~~P.O. Hungary
830 20/51~~

146126

M. N. MŰZEAUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomtatványgyártó
1921. 33. sz.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA.

Előszó

Mikor évekkel ezelőtt kiadtam a Gyurkovics-fiuk történetét, ilyenszavakkal szakítottam félbe följegyzéseimet:

„Szeretnék még egyet-mást elmondani Gyurka és Sándorka viselt dolgai-
ból, de a fiatal urak (különösen a leg-
kisebbik!) egyelőre még minden ko-
molyság hiányában szűkölködnek, úgy,
hogy mostanában nem is merném őket
türelmesolvasóimmal közelebbről meg-
ismertetni. Talán még benő a fejük
lágya . . .“

Jelentem most már, hogy a várt
örvendetes esemény bekövetkezett: a
fiatal urak feje lágya benőtt.

Afelől már régebben biztos voltam, hogy a Gyurkáé benőtt. Ő főszolgabíró a délvidéken és a szorgalmas ujság-olvasók emlékezhetnek a nevére a földosztó mozgalmak idejéből, mikor a toloncolás terén kifejtett nagyszabású tevékenységével vonta magára az általános figyelmet. Egy pártonkivüli képviselő a belügyminiszterhez intézett interpellációjában akkoriban kifejezést is adott a Gyurkovics-féle tömeges eltoloncolási rendszer törvényes és opportunus voltával szemben táplált erős kételyeinek: Gyurka azonban provokáltatta a honatyát és mivel a párbajnál igen lovagiasan viselkedett, megnyerte ellenfelének rokonszenvét és senki azóta nem kételkedik benne, hogy korrekt tisztviselő.

A mi Sándort illeti, azt mondtam, hogy az ő feje lágya is benőtt. Nos igen, lelkiismeretem túlságos megterhelése nélkül ismételhetem, hogy legalább nagyjában benőtt.

Erről a tényről alkalmam volt sze-

mélyesen meggyőződni, mikor az utolsó képviselőválasztás idején Bajna városában akadt dolgom. Kocsin tettem meg az utat oda és a fuvarosom a város végén, a régi tűzérkaszárnya mögött álló Betekints-korcsmánál megállapodott, hogy megitassa a lovait. A képviselőválasztás ugyan már két nappal azelőtt esett meg, (tudvalevőleg Gyurkovics Milán fényes győzedelmével végződött) a korcsma tetején azonban még akkor is ott lengett a nagy zászló: Éljen Gyurkovics Milán képviselőjelöltünk! Az ivóból pedig cimbalomszó és zavart lárma hallatszott.

Inkább unalmamban, mint kíváncsiságból, leszálltam a kocsiról, hogy betekintsek a korcsmába.

Egy megyei hajdu azonban elállotta az utamat.

— Nem lehet bemenni, tekintetes úr!

— Miért nem?

— A Gyurkovics urak mulatnak odabenn, — mondta jóakaróan.

E pillanatban pisztolylövés és erős

üvegcsörömpölés hallatszott az ivóból, fölöslegessé téve a további magyarázatot. Az első lövést öt másik követte, rövid időközökben... Az ajtón két ijedtképű cigány ugrott ki, egy harmadik kontrás pedig utánuk szólt az ablakból:

— Gyertek vissza, bibasok, hiszen csak hatlövetű a nagyságos úr revolvere!

A kontrásokkal én is beléptem az ivóba. Csak egy Gyurkovics mulatott odabenn: Sándorka; a megyei hajdu alkalmasint azért beszélt Gyurkovics urakról, mivel a szintén jelenlevő Horkay Ferit is a családhoz számította.

Odakünn erősen sütött a nap, de az asztalon mégis több lámpás és vagy harminc, boros üvegbe dugott faggyúgyertya égett.

— Világot! Még több világot! — kiáltotta éppen akkor Sándorka.

A csapos behozta az istálló-lámpást is.

— Mit csináltak itt? kérdeztem kíváncsian.

— Korteskedünk! mondta Sándor önérzetesen.

— Egy hete már se éjjelünk, se nappalunk! — panaszkodott Horkay.

— Mindig csak dolgozunk és készítjük Milánnak a talajt! — toldotta meg Sándorka.

— Bizony, ha mi nem volnánk, elhasalna a monoklis, mint a béka!

Megjegyzem, hogy hármunkon kívül még csak a cigány és a csapos volt az ivóban; legjobb akarattal se tudtam tehát megérteni, hogy miféle talajt dolgoznak meg.

— De hiszen a választás már meg is volt, két nappal ezelőtt!

Ez a kijelentésem láthatólag zavarba hozta őket.

— Becsületszavadra mondod?

— Becsületszavamra!

— Akkor menjünk szavazni, — sürgette Sándorka — hogy le ne késsünk véletlenül.

Nehezen sikerült csak megértetnem velük, hogy a buzgalmuk immár kárba

veszett, mivel Milán, miként a lapokból tudtam, átvette a mandátumát és Budapestre utazott.

— Ezt tisztán csak nekünk köszönheti, — bizonygatta Sándor. — Ha mi nem vagyunk, elhasal, mint a béka.

— Cigány, tust! kiáltotta Horkay. Most már igyunk egyet a győzelmünkre!

(A két sógor azontúl is állhatatosan ragaszkodott meggyőződéséhez, hogy Milán tisztára csak az ő buzgalmuknak köszönheti mandátumát és később, mikor a képviselő makacsul megtagadta a Betekints számlájának kifizetését, ebben nemcsak nagy háládatlanságot láttak, de abban is megegyeztek, hogy a Milán pozíciója nagyon megrendült a kerületben.)

A Betekints-beli találkozásunkat különben csak azért említettem, mivel akkor győződtem meg róla, hogy Gyurkovics Sándor most már társadalmi tényező számba megy a vármegyében és hogy nem lehet róla többé mint gyermekemberről beszélni. A szeles

suhanból érett férfi lett. Megerősödött és megkomolyodott. A nehéz székeket félkézzel is oda tudta vagdosni a falhoz, ha pedig megkötötte magát egy-egy nótában, akkor a terrorista hajlamokkal bíró Horkay is kénytelen volt meghajolni akarata előtt.

Ez a tapasztalásom azt a meggyőződést érlelte meg bennem, hogy most már nem való, hogy továbbra is véka alá rejstem a legkisebbik két Gyurkovics-fiu mécsesét.

A következő — egymással csak lazán összefüggő — rajzok sorozata ennek a belső kényszernek igénytelen terméke.

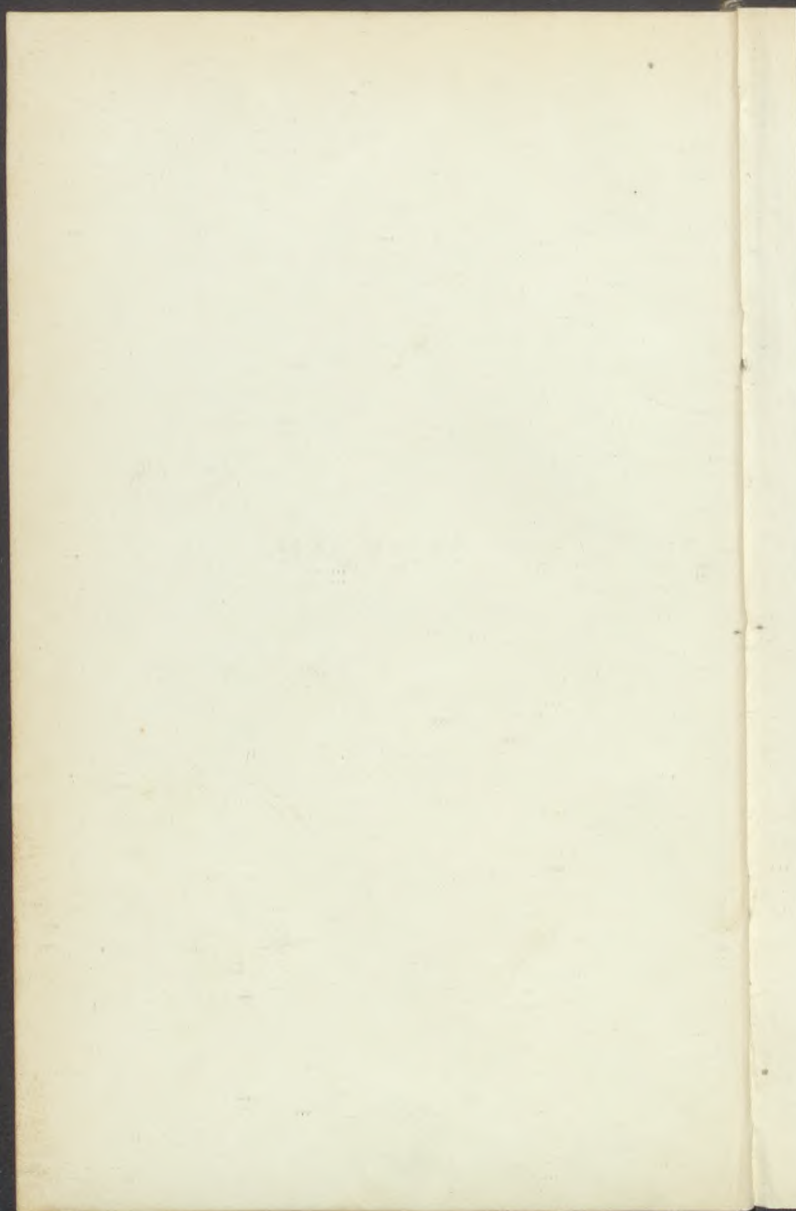
Meg akarom még jegyezni, hogy ezúttal kimerítőbben kell foglalkoznunk egyik hősünknek, névszerint Gyurkának, gyermekkorával. Ezt azért tartom szükségesnek, mivel a későbbi főszolgabíró serdült éveiben oly példátlan és életbevágó lépésre határozta magát, mely nemcsak a Gyurkovics-család, hanem az egész délvidéki úri társaság

kebelében kínos feltűnést, sőt elke-
sередést és megbotránykozást keltett;
ha már most igaz az, hogy a gyermek
játékaiban megnyilatkoznak a későbbi
férfi jellembeli sajátosságai, akkor meg-
lehet, hogy ilyen módon megtaláljuk
a lélektani kulcsot, mely elől kipa-
tannak a főszolgabírói szív titkos fiók-
jai és mely érthetővé teszi azt, ami ma
is egész Bács-Bodrog szemében érthe-
tetlennek látszik.

Aki önök közül elolvasta a Gyurko-
vics-fiuk krónikáját, az régi ismerő-
sökkal fog találkozni. De ha valaki
nem olvasta el, az se nagy baj.

I.

Tanuló évek

A kecskebéka és a tűzérgomb

Huszárka rajztanár úr a bajnai gimnázium nyitott ablakánál állott és szomorú megdöbbenéssel nézte azt a két kis fiút, aki odalenn a piac követén hemperegve azon buzgólkodott, hogy darabokra tépje egymást. Az egyik fiú barna volt és bájos, mint egy amorett, a másik szőke és rózsás arcú, mint egy dühös angyalka. Az amorett az angyalka mellén térdepelt és két kezével erősen belemarkolt annak selymes szőke hajába, az angyal viszont kicsi kezével oly erősen szorította össze az amorett torkát, hogy az már csak lihegve tudott lélegzeni.

— Eressz el, gazember! — hörögte az amorett.

— Eressz el, te kutya! — lihegte az angyal.

— Nem eresztesz el?

A következő pillanatban már nem lehetett látni se angyalt, se amorettet, csak egy kavargó porfelhőt, amely a két kigyóügyességgel forgó és rugdaló ellenség fölött kavargott.

A szomszédos házak ablakaiból megbotránykozó emberek nézték a küzdelmet. Egyik-másik szülő az ablakhoz hívta a csemetéjét, hogy elrettentő példával hasson az erkölcsi érzületére.

— Látod, fiam, ilyenek a vásott gyermekek, a kiket nem szeret a jó Isten!

A leánykák meg is szeppentek, de a fiúcskák szemében harcias tűz csillogott, a szívüket pedig hősi vágyak dagasztották. Hej, mindegyiküknek volt egy testvérkéje, vagy jó pajtása, akit alkalom adtán így szeretett volna elpáholni, mint most a végleg fölülke-rekedő barna fiu páholta a szőkét.

Huszárka rajztanár időközben meg-sokalta a dolgot.

— Elefántovics, — mondta — azonnal eredj le és válaszd el azt a két dühös kölyköt.

Elefántovics fölugrott a rajzdeszkája mellől és sietett a megtisztelő küldetésnek eleget tenni. Hosszu, leányos arcu és nagy gonddal öltöztetett fiu volt, akit az összes bajnai iskolásgyerekek mint a tanárok spionját gyűlöltek. Soha sem játszott a többi fiuval és mindig első eminens volt. Igaz, hogy minden tantárgyból privátórát vett, még a hittanból is.

Mikor Elefántovics odaért a verekedőkhöz, a szőke fiu már harcképtelen volt és minden ellentállás nélkül tűrte az ütlegeket. A békekövet megragadta az irgalmatlan győző kezét és szigoruan rákiáltott:

— Huszárka tanár úr azt parancsolja, hogy azonnal hagyjátok abba!

A kisebbik fiu villámgyorsasággal kisiklott ellenfelének körmei közül és

talpra ugrott. De ahelyett, hogy megköszönte volna a jó időben jött segítséget, haragosan fordult megmentője ellen.

— Hogy mersz beleavatkozni a mi dolgunkba, hiszen mi testvérek vagyunk!

— Igen, — kiáltotta a nagyobbik fiu — ez az én öcsém és ha agyon is verem, ahoz senkinek semmi köze!

— Majd megmondom a Huszárika tanár úrnak, — fenyegette őket a békekövet.

— Megmondod? Nesze, spión!

E szavakkal az anygalka megforgatta kezében a szijon függő könyvcsomót és fültövön ütötte Elefántovicst, az amorett pedig hirtelen gáncsot vetett a hátrálónak, úgy hogy az elvágódott a kövezeten. Néhányat még ráütöttek aztán fölkerelkedtek és nyilsebesen elfutottak a tüzérkaszánya irányában. A visszavonulásuk azonban nem lett volna rendezett, ha a sarkon meg nem állapodtak volna egy kicsit, hogy számárfület mutassanak a pórul-

járt békekövetnek és hogy gunyolódva kiáltsák feléje:

— Spión! Spión!

Elefántovics föltápászkodott és miközben zokogott, mint egy leány, visszament oda, ahonnan jött. A lába ugyan nem szenvedett kárt, de azért gyors elhatározással biccegni kezdett, mikor belépett a tanterembe, hogy annál példásabb legyen majd vakmerő ellenségeinek büntetése. A verés, amit kapott, láthatólag lélekemelő hatással volt összes osztálytársaira. A fiuk arca sugárzott a kellemes meglepetéstől, kettő-három pedig hirtelen lebukott a pad alá, hogy ott küzdjön meg az öröm deliriumával.

— Mi a neve annak a két haszon-tatan fickónak? — kérdezte Huszárka tanár úr.

— Gyurkovics György és Gyurkovics Sándor, — mondta a követ könyvek közt. — Az egyik ismétlő a másodikban, a kisebbik az elsőbe jár...

Miközben Huszárka úr a követjének

személyében közvetve megsértett tanári tekintélynek adandó példás elégtétel módzatai fölött elmélkedett, addig a kaszánya-utca közel volt hozzá, hogy gyászos színhelyévé legyen egy újabb testvér-viszálynak. Gyurka ugyanis itt megint rátámadt az öcsésre:

— Ide adod a békámat?

— Nem a tied a béka, hanem az enyém!

— Nem én fogtam?

— Nem az én picémmel fogtad?

— Aszondom, add ide!

Sándorka a térdéig érő és meglehetősen kopott kis bársonynadrágja zsebébe nyult, ahol az Eriszalmává lett kecskebékát rejtegette és minél tovább kotorászott a zsebében, annál inkább megenyhült arcának sötét kifejezése.

— Most már odaadom, — mondta végül előzékenyen.

Gyurka gyors pillantással megértette Sándorka engedékenységeinek okát: a harc hevében agyonnyomták és szétlapították a szegény békát.

— Edd meg, — biztatta öcscsét.

E pillanatban egy fehérruhás cukrász-inas ment el mellettük, tálaló deszkával a fején és füstölgő cigarettaival a szájában. Úgyesen és biztosan vitte a deszkát, amelyen cukros habbal telt nagy üvegtál állott.

A fiuk egyet gondoltak, mikor szikrázó szemmel össze néztek. Gyurka fölvetett a földről egy eldobott cigarettavéget és az inas után sietett.

— Bocsánat, cukrász úr, nem adna egy kis tüzet?

— Szívesen...

Miközben Gyurka rágyújtott, Sándorka észrevétlenül belélopta a habos tálba a béka-hullát. Aztán jó egyetértésben folytatták útjokat, arcukon a lelki megkönnyebbülés és bizonyos önérzet kifejezésével, mint afféle termékeny tehetségek, akik saját lelki világukat egy új ötlettel gazdagították.

Sándor illedelmesen megkérdezte egy kövér úrtól, hogy hány óra van s midőn megtudta, hogy csak fél-

óra mulva lesz ebéd ideje, fivérével a kaszárnya-téren pitykéző s meglehetősen vegyes elemekből álló fiú-társasághoz csatlakozott. Gyurkát csakhamar megszállotta a játék ördöge. Le-csavart a nadrágjáról egy fölösleges gombot, s kijelentette, hogy ő is játszani fog. Egy mezítlábos kamasz megvetően utasította vissza.

— Mit akarsz azzal a hitvány nadrággommbal? Mi itt füles pitykével játszunk és katonagommbal... Egy katonagomb öt pityke, egy pityke pedig öt nadrággomb.

Gyurka, a maga árva nadrággombjával a markában, pirulva állott a dölyfös tőkepenészesek között. Büszke lelke nem tudta eltűrni ezt a megaláztatást.

— Jól van, — mondta előkelő hanyagsággal, — majd hozok magamnak tűzergombot a kaszárnyából.

A fiúk most már bizonyos tisztelettel tekintettek reá.

— Hát be szabad neked oda menned? — kérdezte a mezítlábos.

— Hogyne! Van ott egy barátom, egy kadét, azt néha megszoktam látogatni... Annyi gombot ad, amennyit csak akarok...

Ezt mégsem akarták neki elhinni.

— Gyerekek, — mondta a kolompos — ne hallgassatok reá, hiszen csak hengeg.

— Ha nem hiszitek, hát figyeljetek reám! Be fogok most menni a kaszárnnyába és hozok magamnak egy tűzér-gombot!

Azzal átadta könyveit Sándorkának és fölemelt fővel, elszántan haladt a kapu felé... Egy szó sem volt igaz abból, amit a kadét barátjáról beszélt. Még sohasem járt a kaszárnnyában. De most, hogy rajta függött tűz suhanc csodáló pillantása, szilárdan eltökélte, hogy bemegy a félelmetes házba és hogy nem tér vissza rézpityke nélkül, ha hétfejű sárkány őrizné is mind-egyiket. Ő már ilyen volt.

A kapuban álló katonák nem törődtek vele. Oly nyugodt önérzettel ment

el mellettük, hogy katonatiszti gyereknek tarthatták.

Odabenn, a nagy udvaron, szabad gyakorlatot végeztek az ujoncok, egy unatkozó hadnagy pedig egy alacsony ablak előtt állott s az ablakban ülő kis kutyát boszantotta. A tiszt kabátjának hátulján hat aranyos gomb ragyogott... Örületesen szemtelennek, avagy hősieznek nevezzem-e azt az elhatározást, mely ekkor Gyurka lelkében megfogamzott? A fiú ugyanis elhatározta, hogy levág egy gombot a hadnagy kabátjáról... Nyitott bicskáját a kabátja ujjába rejtve, alattomos arccal és villámló szemmel haladt a fal mellett, nesztelen léptekkel, mint skalpokra vadászó ideálja, a rézbőrű chingachgook.

A szegény hadnagy nem is sejtette, hogy milyen közlről fenyegeti az alattomos ellenség pengéje. Gyanútlanul évődött a kis kutyával...

Most — megtörtént! Gyurka a kezében tartotta a gombot és egy jókora

posztódarab a hadnagy kabátjából is a kezében maradt.

— Ne lökdöss, gyerek! mondta a hadnagy, miközben csodálkozva megfordult.

— Bocsánat, — mondta Gyurka — megbotlottam...

Magában pedig ujongva mondta: Nem vett észre semmit!

Illedelmesen köszönt a hadnagynak és nyugodt, tőle telhető hosszú léptekkel igyekezett a kapu felé.

— Hadnagy úr, — rikoltotta e pillanatban egy hang az emeleti ablakból, — az a fiú levágta a hátsó gombját!

Gyurka ekkor elvetette magát és nyilsebesen vágatott a kijárat felé.

— Meg kell fogni! Meg kell fogni!

Átsiklott egypár ujongó karja alatt, már elérte a kaput — de ekkor úgy akarta a végzete, hogy belefusson a kapu előtt ácsorgó altiszt karjába. Le-fülették, fölemelték, diadallal bevitték az udvarra. Útközben megharapott egy kezét, a kéz egy erőyes nyaklevessel válaszolt...

A künn ácsorgó fiuk, köztük Sándorka is, megrettenve látták ezt a jelenetet. Fölizgatott képzeletüket első sorban is az a kérdés foglalkoztatta, hogy mi fog most Gyurkával történni. Tekintettel az udvaron álló sok ágyura, legvalószínűbbnek az látszott, hogy ágyuval fogják agyonlőni. Sándorkát ez a gondolat bizonyos fájdalmas büszkeséggel töltötte el, aminőt a tragikus véget ért hősök hozzátartozói éreznek.

Gyurka időközben sápadtan és alázatosan állott a hadnagy előtt, akit hihetetlen módon fölizgatott a gyalázatos merénylet, melynek áldozatul esett a legjobb kabátja. A hadnagy száz kérdéssel zaklatta a fiut, de Gyurka nem válaszolt semmit, csak szepegett és pityergett.

— Ki az apád? — kérdezte most a hadnagy. — Azonnal mondd meg, hogy ki az apád!

A fiu végre megszólalt. Kinyujtotta a kezét a kapu felé és azt mondta:

— Ott jön az édesapám!

Egy törzstiszt lépett be a kapun. Teljes díszben volt; alkalmasint hivatalos látogatást készült tenni az ezredesnél.

— Ez az én édesapám! — hazudta Gyurka vakmerően.

A tűzerek állásba vágták magukat, a hadnagy pedig zavartan tisztelgett főlebbvalója előtt.

— Édes papa, — siránkozott Gyurka, — jöjjön ide, ezek a katonák engem bántanak . . .

A tiszt csodálkozva közeledett a csoport felé.

— Ki ez a fiu? — kérdezte.

A kemény kéz, mely eddig fogva tartotta Gyurka csuklóját, most tisztelegve repült tulajdonosának sapkájához. Gyurka, aki számított ilyesmire, gyors léptekkel sietett a törzstiszt elé, aztán — mielőtt még valaki az üldözésére gondolhatott volna — már künn is volt az utcán.

Csak akkor mert hátranézni, mikor már a harmadik utcában járt. Sándorka a nyomában volt.

— Kaptál tűzergombot? — kérdezte.

— Kaptam egy pofont, — válaszolt Gyurka.

Azzal fölemelte az öklét a kaszárnya felé és fenyegető hangon mondta:

— De hiszen majd adok én azoknak a tűzereknek!

A fiuk jókor jöttek ebédhez. Éppen csak annyi idejük maradt, hogy felületesen rendbe hozzák a ruhájukat, aztán asztalhoz ültek. Jó ebédet kaptak, mivel a házigazdájuk aznap ünnepelte a házassága évfordulóját. A gazda, akit a gyerekek Tóni bácsinak neveztek, ez alkalomból magára is vette a fekete kabátját, Zsuzsi néni pedig galambszínű selyemruhájában pompázott. Leves után Tóni bácsi megint levetette a kabátját, pecsenye után pedig a néni kiment a konyhába, de előbb könyökig föltürkőzött és nagy kötényt kötött.

— Gyerekek, — mondta ekkor Tóni bácsi ravasz arccal, miközben egy kis vizes bort töltött a fiuk poharába —

valami nagyon jó étel jó most, de nem mondom meg, hogy mi. Csak annyit mondok, hogy a cukrásztól jött!

Gyurka ekkor a nyelvével csettintett, Sándorka pedig boldogan ficánkolt a széken. Most megnyílt az ajtó aztán belépett a néni, sugárzó arccal, oly ünnepélyesen hozva az üvegtálat, mint a főpap az áldozati kelyhet. Gyümölcsös rizs volt a tálban, a fiuk kedvenc nyaláncsága. A fehérhabos rizs sűrűen teli volt szórva cukros gyümölcsessel: dinynehéjjal, zöld mandulával, körtével.

És a gyümölcs között, mintha maga is édesség volna, ott volt a döglött béka is. Egészen belemerült a rizsbe, csak a feje nyult ki, ferdén tátott szájával és rémítően kidülledt két szemével. A fiuk rögtön meglátták, a néni csak akkor, mikor már a kanálára vette . . .

Vessünk fátyolt erre a jelenetre, amelynek következtében a kényes gyomru Tóni bácsi még évek múltán is beteg lett, valahányszor gyümölcsös rizst látott.

Anikó

A szállásadójuk háza előtt egy nyilvános kút volt, melyet a város ásatott ugyan, amelyet azonban a Gyurkovics-fiúk az erősebb jogánál fogva a birtokukba vettek és elvitázhatatlan tulajdonuknak tekintettek.

Semmi sem háborította föl őket annyira, mintha idegen gyerek az ő engedelmségük nélkül vizet merített a kútból. Ha tetten érték a bűnöst, akkor üldözőbe vették és néha a fél városon át hajszolták. Ha eltudták csípni, akkor derekasan elpáholták és — hogy az igazságnak formailag is eleget tegyenek — a „lopott vizet“ visszaöntötték a kútba.

A kutat állandóan megszállva tartották és birtokjogukat azáltal is érvényesítették, hogy beledobtak mindent, aminek végleges eltüntetése kívánatosnak látszott. Például agyonvert patkányokat vagy üvegcserepet és hasonló bűnjeleket.

Mikor a fiuk a kellemetlen véget ért ünnepi lakoma után iskolába készültek, rajtakaptak egy kis leányt, amint éppen vizet akart a kék kis cserépkorsójába meríteni.

— Nézd a szemtelent! — kiáltotta Sándor megbotránykozva.

A kis leány nekiiramodott az utcának, mint a nyúl a vetésnek, a két fiú pedig üldözőbe vette, mint az összehozott agárpár.

Négy-öt házzal odébb már utólérték. A kis leány meglapult egy kapumélyedésben és szepegve nézte az utca két rettegett zsarnokát. Ijedségében elakadt a szava, csak a nagy kék szeme könyörgött kegyelemért, néma könyvek közt. Édes arcú, szép kis leány volt.

Mezítláb járt és szépen hímzett rácingvállat viselt.

Gyurka most leeresztette fölemelt kezét.

— Neked adunk vizet, — mondta, — annyit, amennyi kell. Máskor is vihatsz, ha kell.

Sándorka nem volt megelégedve az ügynek ilyen módon való elintézésével. Szeretett volna a kis leánynak legalább egy nyaklevest adni, Gyurka miatt azonban nem merte bántani. Visszamentek a kúthoz és megtöltötték a kék korsót, aztán hárman a kaszárnya irányában folytatták útjukat. A kis leány a kocsiuton ment, a fiuk pedig a gyalogjárón, de azért élénk társalgás folyt közöttük.

— Hová viszed a vizet? — kérdezte Gyurka.

— A Betekints-korcsmába, — felelte a kis leány.

— Hogy hívnak?

— Anikónak... Vasárnap mindig muzsikálnak nálunk.

— Trombitával?

— Nem, tamburával.

— Jársz iskolába?

— Nem járok, mert apám azt mondja, hogy az írás-olvasás csak a huncut embernek való...

A fiuk elismeréssel vettek tudomást Anikó apjának e mondásáról és élenken sajnálkoztak, hogy tulajdon édes atyjuk elvei nem tudtak hasonló bölcséleti magaslatra emelkedni.

— Erős ember a te apád? — kérdezte Gyurka.

— Nagyon erős, — mondta Anikó.

— Egyszer egy tüzérkatonát kidobott a korcsmából.

— Az én apám egyszer úgy pofonvágott egy kocsist, hogy kificamodott a keze, — dicsekedett Sándorka.

— Az én apám sokszor részeg, — mondta nem minden büszkeség nélkül a leány.

— Én nagyon szeretem a részeg embereket nézni, — fűzte tovább a társalgás fonalát Gyurka.

— Én nem szeretem, ha az apám részeg, — vélekedett Anikó, — mert olyankor megver.

— Az édesanyádat is megveri?

— Nem verheti meg, mert meghalt már, de Kata nénit néha megüti.

A sarkon megálltak.

— Mi lesz maga, ha nagy lesz? — kérdezte a leány, aki nem merte tegezni Gyurkát.

— Rózsa Sándor leszek.

— Mi az?

— A Rózsa Sándor fekete selyemgatyát visel és agyonlővi meg kirabolja az embereket.

— Mindenkit agyonlő?

— Nem, csak azt, akit akar.

— Egem akar?

— Nem, téged nem bántalak és más leányt sem, hacsak el nem árultok a zsandároknak.

— Én nem árulom el, — erősködött Anikó.

Gyurka ekkor kivett a zsebéből egy szivárványos üveggolyót és megmu-

tatta Anikónak. A leány letette a korsót a földre és azt mondta, hogy ilyen szépet még soha sem látott.

— Neked ajándékozom, — mondta Gyurka.

Anikó nem mert hinni a fülének.

— Örökre nekem ajándékozza?

— Becsület szavamra: sohasem fogom visszakérni!

Anikó a keblébe csusztatta a golyót.

— Tud maga fára mászni? — kérdezte.

Gyurka kevélyen mérte végig.

— Sohasem hallottad még hírét Gyurkovics Gyurkának?

— Ha tud, akkor jöjjön el iskola után a Betekints mögé, majd mutatok egy fészket fiatal szarkákkal.

— Ott leszünk! — kiáltotta a fiú villogó szemmel.

Azzal elváltak. A gimnázium kapuja előtt a két fiú majdnem összeverekeedett az Anikó szarkáin. Sándorka ugyanis azt állította, hogy a kézre kerítendő madarak fele őt illeti, Gyurka

pedig ezzel teljesen ellentétes álláspon-
tot foglalt el.

— Semmi jussod hozzájuk,—mondta.

— Ha akarom, adok egyet vagy kettőt,
de ha hencegsz, akkor egyet sem kapsz.

Ki tudja, hová fajult volna a vita,
ha meg nem csendül az előadás kez-
detét jelentő harang.

Negyedórával később a második
osztályban a következő jelenet folyt le.

Osztályfőnök: Gyurkovics György!

Gyurka: Jelen!

Osztályfőnök: Mit csináltál ma reg-
gel tízenegykor?

Gyurka: Otthon voltam és tanultam.
(Nagy derűltség az osztályban.)

Osztályfőnök: Hazudsz, Gyurkovics,
mert verekedtél a piacon.

Gyurka: Kérem, nem igaz!

Osztályfőnök: Ne szemtelenkedjél,
hiszen Huszárka tanár úr látott.

Gyurka: Nem is láthatott, kérem,
mert rövidlátó.

Osztályfőnök: Elefántovics is látott,
meg is ütötte.

Gyurka : Ki az, kérem, Elefántovics?

Osztályfőnök : Egy harmadik osztálybeli tanuló.

Gyurka : Sohasem láttam még, kérem.

Osztályfőnök : Fogd be a szádat és ülj le. Négytől hatig be leszel zárva.

Gyurka : Én ártatlan vagyok!

Osztályfőnök : Ülj le!

Gyurka : A szállásadóm tudja, hogy otthon voltam és tanultam.

Osztályfőnök : Fogd be a szádat!

Gyurka : Ez igazságtalanság...

Osztályfőnök : Mégis morogsz?

Gyurka : Hm, hm, hm...

Az első osztály főnöke ugyanakkor eltörte a pálcát Sándorka feje fölött. A gimnáziumi igazságszolgáltatásnak ez a jelenete csöndesebben folyt le, mivel Sándorka ilyen alkalmakkor egészen más taktikát követett, mint a bátyja.

Ő mindig töredelmesen bevallott mindent, kéretlenül is javulást ígért és végül meghatottan megköszönte a rá mért büntetést. Nem pityergett hango-

san, mert tudta, hogy az dühbe hozza a tanárokat, hanem sóhajtozva hullatta könyeit.

Az osztályfőnöknek csak nemrégiben halt meg a fiacskája, akinek szakasztott olyan szelid, kék szeme volt, mint Sándornak és azért mindig bizonyos gyöngéd ellágyulást érzett, valahányszor Sándorka feléje fordította a szemét. A fiu ismerte tekintetének hipnotikus erejét és olykor, ha valami büntett nyomta a lelkét, valósággal kacérkodott a tanárával.

Ma azonban hiába pazarolta legmélyebb pillantásait, az osztályfőnök, akit alkalmasint Huszárka kartársának tett ígérete kötött, két órai fogásra ítélte.

Mikor a kulcs megfordult a két szomszédos osztályterem zárában, megfosztva egy-egy Gyurkovics-fiutaszabadságától, Sándorka a fiatal szarkákra gondolt és nagyon elszomorodott, Gyurka pedig szintén a szarkákra gondolt és féktelen dühbe jött. A krétával két

(körökből és egyenes vonalakból álló) alakot rajzolt a táblára, mely titokzatos alakok a gyermekvilág közmegegyezése szerint embert ábrázolnak. Mindegyiknek a fejéhez két abnormis hosszúságú számárfület illesztett, aztán odairta a képmagyarázatot is: Ez a Huszárka tanár úr, ez pedig a nyavalyás Elefántovics.

Jó ideig keserű gyönyörűsége telt abban, hogy fantasztikus boszúterveket szőtt. Mivel már régóta visszavonhatatlan módon elhatározta, hogy zsványpályára lép, most a rajta esett sérelem megboszulását könnyű szerrel fölvehette jövő életének programjába. Hű betyárjaival majd eljön Bajnára és csellel meg erőszakkal a hatalmába keríti Huszárka tanár urat és a spiónt. Erre vonatkozólag mindjárt meg is állapodott egy igen célszerű tervben: földalatti folyosót fog ásni, amely a rajzterem katedrája alá vezet, azon át hurcolja el a foglyait. Később elhatározta, hogy a rajztanárt, miután

kellően értésére adta viselkedésének hitvány voltát, tisztességes váltságdíj fejében szabadon fogja megint eresztetni. Elefántovics számára azonban nincs kegyelem.

Rögtön oda is rajzolta az akasztófát a táblára, Elefántovics arcképe fölé és mások intő példájául oda is írta, hogy: „Igy járjon minden spión!”

A falon három erős kopogtatás hallatszott. A bezárt diákok nemzetközi hagyománya szerint ez azt jelenti, hogy „gyere az ablakhoz!” A szomszéd ablakon Sándorka dugta ki a szőke fejét.

— Gyurka, suttogta izgatottan, — mi lesz a szarkáinkkal?

Hajh a szarkák! Mire ők kiszabadulnak a fogságból, addigra talán megnő a szárnyuk és kirepülnek a fészekből. Vagy Anikó megunja a váraozást és elárulja a titkát más fiuknak...

Egyszerre erőt vett rajtuk az ellentállhatatlan vadászszenvedély, mely minden jóvérű gyereknek ősi öröksége. Olyan lázas epedéssel gondoltak a

madárfészekre, amely epedéshez csak a szerelmes ember rajongása hasonló.

Az ablak csak két méternyire volt a földtől. Az utca pedig üres volt. Gyurka kinyújtotta a lábát az ablákon és lovagolva ült a deszkán. Sándorka hűségesen követte a példáját.

— Ki fognak csapni, — mondta a kisebbik aggodalmasan.

— Hiszen nem szökünk meg egészen, — alkudozott a lelkiösmeretével a nagyobbik, — csak elmegyünk a szarkáinkért, hat órára pedig, mire a szolga kinyitja az ajtót, megint visszaszökünk.

Alapjában véve Sándorka nem volt barátja a sok szörszálhasogatásnak és a következő pillanatban a két fiu, néhány lehorzolt mellénygombot és körülbelül másfél négyszögméternyi leszakított vakolatdarabot hagyva a helyszínén, már esze nélkül futott a legközelebbi utcasarok felé. Futásukat még siettette egy öblös férfihang, mely titokzatosan és vérfagyasztóan, mint az Úr hangja a Madách tragédiájában,

harsant meg az igazgatói lakás magaslatán: Azonnal megálljatok!

A sarkon túl kifújták magukat.

— Ugy-e mondtam! — sopánkodott Sándorka. — Ugy-e mondtam, hogy meg fog látni az igazgató úr! Most már mit mondjunk neki?

— Azt mondjuk, hogy nem igaz, — válaszolt Gyurka, aki mindig következetes volt önmagához.

A kaszárnya mögött összetalálkoztak egy hazavonuló tüzérüteggel. Gyurka, aki nem felejtett el soha semmit, (kivéve persze a leckéjét) a reggeli kalandja óta lángoló ellenszenvvel viselkedett a hadsereg e fegyverneme iránt és most megragadta a kínálókozó alkalmat, hogy megkezdje az ellenségeskedést.

Egy jól irányzott kődobással eltálta az utolsó ágyun ülő egyik hadfi csákóját.

Az üteg éppen haptákban masirozott és így a katonák nem gondolhattak a sérelem gyors megtorlására. Meg kel-

lett tehát elégedniök azzal, hogy rémesen fintorgassák az arcukat a szaladó fiuk után és hogy halkan mormogott szavakban engedjenek szabad folyást adóz haragjuknak, nemcsak a támadó személye, hanem annak távolabbi rokonsága, legkiváltképpen pedig keresztapja ellen.

A végzetes kődobás egyébként első láncszemévé lett az ellenségeskedések hosszú sorozatának, melyek néhány napig a bajnai helyőrség és a gimnáziumi ifjúság között dúltak. A boszuvágytól elvakított tüzérek azontul elpáholtak minden iskolásfiut, akit a kaszárnya tájékán megcsíphettek és az ilyenféle statárium igazságtalan voltát semmi sem igazolhatja fényesebben, mint az a körülmény, hogy az első, de nem a legkisebbik tüzérpofont éppen Elefántovics kapta, aki pedig sohasem azonosította magát a Gyurkovics-fiuk gondolkozásával.

A fiuk időközben megtalálták új barátnőjüket, aki a Betekints-korcsma

mögött várta őket. A réten ült és búsan keresgélt a fű között. Könyes szemmel panaszkolta el, hogy elvesztette a szép üveggolyót, amit Gyurkától kapott. Egy lomposzörű nagy komondor volt vele, amely eleintén megugatta a fiukat, de amint észrevette, hogy jó cimboraságban vannak a kis gazdájával, ő is rögtön barátságot kötött velük. Anikó bemutatta új barátjainak a kutyáját.

— Ez Cigány. Az én kutyám. Nagyon jó kutya.

Láthatólag büszke volt a kutyára és tényleg sokat nyert általa a fiuk szemében.

A közeli erdőszélen megtalálták a szarkafészket. Jó magasan volt, de Gyurka, aki egy tarka madártoll kedvéért megmászta volna akár a kölni dómot is, csakhamar fönn volt a fa koronájában. Talált a fészekben egy tollas madárfiókát, de az kisiklott a keze alól és egy közeli ágra szállott. A fiu üldözőbe vette, mikor azonban

egy nagyon is vékony ágra merészkedett, az ág letört alatta és ő a földre puffant.

Anikó elsikoltotta magát, mert azt hitte, hogy Gyurka darabokra tört, mint az agyagcserép; a fiu azonban talpra állott, megdörzsölte a csaláncsípéstől piros kezét, hegyeset pökött, (ezt a tehetséget nagyon irigyelték tőle az iskolában) és azt mondta: A fene egye meg!

Sándorkát az eredménytelen vadászat nagyon elkedvetlenítette, azt mondta, hogy haza megy uzsonnázni.

— Mi az, uzsonna? — kérdezte Anikó.

— Alma meg kenyér.

A kis leány nem akart még megválni a barátjaitól és azért följánlotta nekik, hogy majd csen nekik ennivalót a kamrájukból. Öt percig volt csak oda; mikor visszajött, a kis köténye teli volt almával. A szíve nagyon dobogott, mert talán most lopott először életében.

Gyurka indítványára aztán zsványt játszottak. Sándorkával ketten haramiák voltak. Anikó gazdag zsidó volt, az alma pedig csupa arany. A fiuk elbujtak a bokrok között s mikor megrohanták a leányt, azt kiáltották feléje: Aranyat vagy az életedet! Cigánynak jutott a pandur szerepe: neki le kellett feküdnie a földre, mert agyonlőtték.

Fölségesen mulattak s csak az alkonyat vetett véget a játékuknak.

Mikor hazafelé mentek, a Betekintskorcsma ajtajában egy rezes arcú ember várta Anikót, leoldott nadrágszíjjal a kezében.

— Az apám, — mondta a kis leány.

— Részeg? — kérkezte Sándorka érdeklődve.

— Csak egy kicsit . . .

A koreszmáros megforgatta kezében a szijat.

— Gyere, te haszontalan! Majd adok én neked almát lopni!

Anikó egy búcsupillantást vetett paj-

tásaira, aztán lehajtott fővel, de szaporán léptekkel ment az apjához. Meglátszott rajta, hogy nem szokatlan neki az ilyesmi.

Mielőtt azonban a korcsmáros még kezét emelhetett volna a leányra, Gyurka már ott állott előtte.

— Bácsi, — mondta elszántan — ha meg akar valakit verni, hát verjen meg bennünket, mert mi ettük meg az almát.

A fiú úgy vélekedett, hogy ők ketten jobban elbirják az ütleget, mint a vékony kis leány. Sándorka azonban nem azonosította magát bátyja fölfogásával és esze nélkül futásnak eredt.

A korcsmárosnak láthatólag imponált Gyurka föllépése, még inkább talán az úri ruhája. Egy ideig habozott, hogy mit tegyen, aztán szó nélkül a derekára fűzte a szíjat.

— Ne haszontalankodjatok, — mormogta.

Hogy mégis tegyen valamit, hát oldalba rugta Cigányt, majd bement a

korcsmába. Később kinézett az ablakon. Határozottan hízelgett neki, hogy a leányának ilyen úrigyerek pajtásai vannak.

Anikó jó darabig elkíserte Gyurkát az úton. Sokáig hallgatott, végre a hála és a csodálat, mely meghatott kis lelkét eltöltötte, ilyen szavakban nyert kifejezést.

— Ha maga nagyságos úr lesz, akkor elszegődném magához szobaleánynak... Én szobaleány szeretnék lenni és fehér kötényt szeretnék viselni . . .

— Csakhogy én nem leszek ám nagyságos úr.

— Hát mi lesz ?

— Zsivány leszek.

— Az több, mint a nagyságos úr ?

— Sokkal több.

— A zsiványnak nincsen szobaleánya ?

Gyurka elgondolkozott egy kissé, mert ezzel ő sem volt egészen tisztában.

— Nincs, — mondta végül. — Annak csak szeretője van.

— Mit kell annak csinálni?

— Ha alszik a zshivány, akkor vigyázni kell, hogy mikor jönnek a pandurok.

— Jól van, — mondta Anikó, — nagyon fogok vigyázni.

— Ha pedig elárulsz, akkor boszut állok rajtad.

— Mi az, boszut állani?

— Megöllek és fölgyujtom a korcsmátokat.

Anikót megijesztette ez a kellemetlen kilátás.

— De én nem fogok árulkodni, — mondta megszeppenve.

— Akkor nem is bántalak.

— Én sohasem szoktam elárulni, hogy mikor jár a strázsamester Kata nénihez, — erősködött Anikó.

Gyurka ekkor a zsebébe nyult és Anikónak ajándékozta legféltettebb kincsét, amelyet pedig annyi gyerek irigyelt tőle: azt a sárgaréz pipakupakot, amelyet az édesatyja pipázójából csent el emlékül.

— Neked adom, de erre jobban kell vigyáznod, mint az üveggolyóra.

Anikó egészen magán kívül volt a boldogságtól.

— Sohasem fogok magára árulkodni, mondta, — és nagyon vigyázok majd a pandurokra.

Azzal hirtelen sarkán fordult és a korcsma felé szaladt, Gyurka pedig a város felé futott. Csakhamar utolérte Sándorkát. A kisebbik Gyurkovics hasmánt a kalapján feküdt és izgatottan szólított Gyurkát, hogy segítsen neki kézrekeríteni a ritka éjjeli bogarat, melyet az imént sikerült neki leütni. Mikor azonban nagy óvatossággal föl-emelték a kalapot, a bogárnak nem volt már se híre, se hamva.

Zsiványélet

Tóni bácsi, a Gyurkovics-fiuk szál-lásadója, még másnap reggel is betege volt a kecskebékának. A derék férfiúnak hosszas gondolkodás után sikerült megtalálni a talány kulcsát. Ő politikai meggyőződésére nézve szélbali ember volt, a cukrászról pedig mindenki tudta, hogy kormánypárti. Tóni bácsi tehát valószínűnek tartotta, hogy a cukrászt politikai fanatizmusa ragadta az aljas merényletre. Alapos megfontolás után az is valószínűnek látszott, hogy a merénylő felsőbb helyről érkezett utasítás szerint cselekedett. Ha nem is fizették meg, mindenesetre eleve is büntetlenséget biztosítottak neki.

A fiuk nem érezték szükségét annak, hogy hozzászóljanak a dologhoz. Szerényen és ildomosan költötték el a reggelijüket, aztán feltűnő csendesen mentek az iskolába. Alig félóra múlva megint otthon voltak. Azt mondták, hogy az igazgató úr születésnapját ünnepli és azért szabad napot adott a fiuknak.

Ebből persze egy szó sem volt igaz. Az igazság az volt, hogy mikor beléptek az iskola kapuján, a szemük megakadt a fekete táblára kifüggesztett idézésen.

„Gyurkovics György II. és Gyurkovics Sándor I. oszt. tanulóknak meghagyatik, hogy 11 órakor jelenjenek meg a tanári szobában. Az igazgató.”

Ha tudták volna, hogy a tanári szobában tisztességesen el fogják őket páholni, bizonyára nem csináltak volna nagy káoszt a dologból. A hivatalos apparátus azonban, amelyet az ő kedvükért mozgásba hoztak, titokzatos és szokatlan félelemmel töltötte el a lel-

küket. A két ökölnyi gyerek homályosan érezte, hogy ezúttal nem egy ideges professzor haragjával, hanem az iskolai jogrend egész gépezetével kell szembe szállniok. Ehez pedig nem volt bátorságuk. Inkább megszöktek.

— Mi lesz most? — kérdezte Sándorka.

— Én tudom, hogy mit csinálok, — mondta Gyurka. — Ha akarod, velem jöhetsz. Ha nem akarod, itthon is maradhatsz.

Gyurka közölte fivérével elhatározását, amely alapos megfontolás után érlelődött meg benne.

— Nem járok többet iskolába, hanem rablókapitány leszek.

Sándorka halk füttyentés alakjában fejezte ki megelégedését.

— Hogyan lesz az ember rablókapitánynya?

— Ennél mi sem egyszerűbb . . . Az ember kimegy az erdőbe és beáll az első zsványbandába, amelylyel összetalálkozik. Egy ütközet alkalmával

kitünteti magát a vitézségével és a zsványok megválasztják kapitányuknak.

Sándorka tulajdonképpen nem érzett magában határozott hivatást a zsvány-pályára, (inkább cukrász szeretett volna lenni, mivel fölötte kedvelte a nyalánságot) azonban most mégis be kellett látnia, hogy sok megfontolásra érdemes körülmény szól a Gyurka terve mellett. A zsványnak nem kell iskolába járnia és számtant sem kell tanulnia, amely tantárgyat Sándorka kimondhatatlanul utálta. A zsvány erdőkben és barlangokban tanyázik, ilyen helyeken pedig nagyon kellemes lenni. Addig alhatik, ameddig akar és külön engedély nélkül is fürödhetik a folyóban.

Döntő befolyással volt Sándorka elhatározására jövőendő kapitányának amazigérete, hogy első rablótámadásaik egyikét a Szvoboda cukrász boltja ellen fogják intézni, amely alkalommal Sándorka kedve szerint zsákmányolhat a szerecsenfánkból.

Gyurka, mint a tett embere, azonnal az előkészületekhez látott. Mindenek előtt zsebetette azt a négy forintot, amit az édesanyja azért küldött nekik, hogy új kalapot vegyenek. Aztán néhány búcsu- és fenyegető levelet írt. Aláírás: *A Bácska réme*. (Klasszikus példák után indulva, ezt az álnevet választotta magának.) A fenyegető levelekből Elefántovicsnak is jutott egy, a levélpapír fejére keresztet, emberkoponyát és lábszárcsontokat pingált Gyurka, jeligének pedig odairta: „Halál! Tőr! Méreg!”

Ebéd után a fiu beosont a szállásadója lakásába és miután sikerült neki a nyárspolgári hálószobák rendes harcias jelvényét, a gazda ágya fölött függő régi pisztolyt szerencsésen elcsenni, Sándorka társaságában elhagyta gyermeki játékainak színhelyét. A Bácska réme fájdalmas mosolylyal válaszolt csak a szállásadó néninek, mikor az utána kiáltott az ablakon, hogy pontosan jöjjön vissza uzsonna idején.

— Kapnak a zsványok uzsonnát? — kérdezte Sándorka aggodalmasan.

Gyurka megnyugtatta, hogy a zsványok annyiszor uzsonnálának napjában, ahányszor kedvük van.

A kapitány kívánságára útba ejtették a Betekints-korcsmát. Jó ideig kellett az ajtó körül ólálkodniok, míg Anikó megpillantotta őket.

— Akarsz velünk jönni? — kérdezte Gyurka.

— Hogyne mennék! Mikor jövünk vissza?

— Soha ebben az életben.

— Akkor magammal viszem az új cipőmet, — mondta a kis leány.

Hamar elérték a városi erdőt és Gyurka, aki bizonyos dolgokban kedvelte a formáságokat, letérdepeltette kíséreeit, hogy hűségi esküt vegyen tőlük és ünnepélyesen rablókká avassa őket. Sándor és Anikó meghatottan mondták utána az esküt, miközben két ujjukat a pisztolyon, mint a kapitányi hatalom jelvényén pihentették.

Azután Gyurka is letérdepelt és viszont megesküdött, hogy híveit vére utolsó csöppjéig meg fogja védeni, esetleges árulásukat pedig halállal fogja büntetni.

A délután azzal telt el, hogy árvaleányhajat szedtek a tiszttáson, mivel Gyurka állítása szerint minden igazi zsvány árvaleányhajat visel a süvege mellett. Azután keresni kezdték az erdőben tanyázó zsványokat. Valószínű azonban, hogy azoknak éppen akkor másfelé lehetett hivatalos dolguk, mert estig se tudtak a nyomukra akadni. Pedig belekukkantottak minden odvas fába, sőt az árokban heverő hasasztot is megpiszkálták.

Nem is láttak más élő teremtet az erdőben, csak néhány kaparászó csirkét, amelyekre Sándorka azt mondta, hogy azok vadcsirkék. Már jó késő volt, mikor megint kiérték az erdő szélére. Egy nagy város feküdt előttük. Eleintén azt hitték, hogy ez valami idegen város, talán Budapest vagy Bécs, de a nagy kaszárnyáról meg a bará-

tok tornyáról csakhamar megismerték Bajnát.

Sándorka ekkor, nem törődve vakmerőségének esetleges véres következményével, föllázadt törvényes kapitánya ellen. Azt mondta, hogy ez mind csak számárság és ő éhes. A Bácska réme azt ígérte neki, hogy annyit uzsonnálni, amennyit akar és ő most már dél óta zsivány és még egyszer sem kapott uzsonnát.

Gyurka letette a pisztolyát a földre, hogy egy pár nyaklevest adjon a lázadónak, de aztán mégis meggondolta magát. Sándorka kezdő haramia volt és a kezdőknek némi elnézéssel tartozik az ember. Majd később talán jobban bele fog szokni. Abban állapodtak meg, hogy egyikük lopózzék be a városba és szerezzon kenyeret és szafaládét. Sándorka erre fölvidult és rögtön ajánlkozott, hogy elvállalja a veszedelmes küldetést, a Bácska réme pedig igen rossz emberismerőnek bizonyult, mikor a négy forintjából egyet

átadott fivérének és útnak eresztette. A barátok tornyában már tizet ütött az óra, a hold jó magasan járt az erdő fölött és Sándorka még sem jött vissza. A Bácska réme és az erdő violája — ezt a nevet adta Gyurka Anikónak — búsan ültek az erdő szélén.

— Talán agyonlőtték a zsandárok?
— ijedezett Anikó.

— Dehogy, — mondta Gyurka — ismerem Sándorkát és most már tudom, hogy hazaszökött. Fogadni mernék, hogy minden titkunkat kifecsegte és most az ágyában hortyog. De ezt nem viszi el szárazon!

Később beljebb vonultak az erdőbe és száraz fával tüzet raktak. Egy ideig ujongva nézték a fölcsapó lángokat és igen büszkék voltak, hogy ez a nagy tűz egyedül nekik ég, de aztán mindjobban elcsendesedtek és Anikó szeméből könnycseppek kezdtek pergedezni.

Gyurka sokáig nézte a kis leányt, aki hőszíleg küzdött a gyöngesége ellen, végre búsan megszólalt.

— Anikó, én azt hiszem, a rablóélet nem neked való. Ha haza akarsz menni, ereddj békén, az esküd nem volt érvényes és én nem fogok rajtad bosszút állani.

Anikó most már szabad folyást engedett könyeinek.

— Nem megyek haza, mondta, — mindig magával akarok maradni.

— Akkor hát miért sírsz?

— Mert nagyon éhes vagyok . . .

— Pedig holnapig éheznünk kell.

Akisleány csakhamarelaludt. Gyurka még jó ideig élesztgette a tüzet, majd őt is elnyomta az álom.

Mire fölébredtek, a tűzük már régen elhamvadt. Madárszóra ébredtek. A nap melegen tűzött át a lombon.

Gyurka később bemerészkedett a városba és egy szatócsboltban jókora cipót, meg egész füzér szafaládét vett. Azt füllentette a szatócsnak, hogy majálist rendez a pajtásainak. Egy kis mazsolaszőlőt is hozott meg árpacukrot Anikónak. Amint elmúlt az éhségük, megjött a jókedvük is.

Ujból nyomozni kezdték a zsiványokat, mikor egyszerre távoli hangok ütötték meg a fülüket.

— Jönnek a rablók? — kérdezte Anikó megszeppenve.

— Nem, — mondta Gyurka, — fiuk kiabálnak az erdőben . . . Nagyon sokan vannak . . .

Egyszerre eszébe jutott valami.

— Bennünket keresnek! Igen, Sándorka elárult az igazgatónak és mivel ma vasárnap van, kijött az egész gimnázium, hogy hajtóvadászatot tartson ránk . . . Nos lássuk, hogy el tudnak-e csípni!

Kezén fogta a kis leányt és futásnak eredt vele.

Anikó, hogy jobban szaladhasson, a nyakába vetette a szafaládé-füzért, mint valami újdivatu boát. Mikor a kis leány kifogyott a lélegzethől, Gyurka más haditervet eszelt ki. Kiszemelt egy könnyen megmászható öreg fát és fölsegítette barátnőjét a koronájára. Ott

meglapultak egy hatalmas ág fölött, sűrű lomb között.

Az erdő csakhamar megelevenedett. Valóban, az egész gimnázium kivonult, hogy kézrekerítse a szökevényeket. A diákok hosszú csatárláncban haladtak, és kurjongatásukkal fölverték az erdő csöndjét.

— Gyurka, hahó! Gyurkovics, hahó!

Meglátszott a fiukon, hogy óriás mulatságuk telik a hajszában. Olykor föl is ültették egymást. Ha az egyik elkiáltotta magát: Itt van! Itt van! a többi mind hozzáfutott. Huszárka tanár úr, aki szintén a hajtók közt volt és fölösleges óvatosságból revolvert csatolt az övére és gamásnit a lábára, hiába intette őket komolyabb magaviseletre.

Miután a rajvonal elhaladt a Bácska rémének rejtekhelye alatt, Gyurka óvatosan kidugta fejét a lomb közül, de már a következő pillanatban vissza is kapta megint. Két elkésett fiu baktatott a többi nyomában: Elefántovics

és Sándorka; a halálos ellenség és az áruló testvér. Olyan jóízűen fecsegték, mintha testilelki jóbarátok volnának. Éppen a Gyurka fája alatt megállapodtak, hogy egy maréknyi szentjánoskenyeren osztozzanak. Sándorka a szökése történetét beszélte el Elefántovicznak, hajmeresztő hazugságokkal fűszerezve előadását.

— Nem akartam vele menni, mondta, — de pisztolyt szegezett a mellemnek...

— Kapszlis pisztolyt.

— Dehogy! Igazi komoly pisztolyt.

— Honnan volt igazi pisztolya?

— Egy rabló adta neki ajándékba. Neki sok titkos rabló barátja van.

— És hogy tudtál tőle szabadulni?

— Az erdőben, mikor megint megfenyegetett, megharagudtam és elvettem tőle a pisztolyt.

— És nem lőtt?

— Lőtt, de én gyorsan félreugrottam és a golyó egy fába talált. Akkor aztán erőszakkal elvettem tőle.

— Hát erősebb vagy te nála?

— Sokkal! Ő nagyobb nálam, de én mégis erősebb vagyok. Akkor verem meg, amikor akarom. Fogd meg a karomat, ugy-e kemény?

Elefántovics, aki maga nagyon pulya fiu volt, megtapogatta Sándorka karját, aztán udvariasan mondta: Nagyon kemény!

Gyurka magába nyelte a mérget, a két fiu pedig tovább ment. Mire az erdő elcsendesedett, a bujdosók lemásztak a fáról. Anikó egy szép agancsos bogarat fogott, azt a Bácska réme bezárta a skatulyába, melyet egyéb kincsek között a zsebében hordott. Mivel az üldözőik már messzi jártak tőlük, egész nap kedvük szerint játszhattak és kergetőzhettek az erdőben.

Este megint tüzet raktak és Anikó ekkor megint sírni kezdett. Pedig ezúttal nem volt éhes. A saját állítása szerint nem is kívánczozott haza, de azért mégis sírt. Gyurka ezen nagyon csodálkozott; akkoriban még kevésbé ismerte a nőket.

A kis leány végül álomba merült. A fiu ekkor kivette zsebéből a jegyzőkönyvét, kitépett belőle egy lapot és ráírt valamit a tűz fénye mellett. Miután meggyőződött róla, hogy kis barátnője mélyen alszik, óvatosan fölkelt és nesztelen léptekkel a város felé vette útját. Mikor kiért az erdőből, a barátok órája tizenegyet ütött, a fiu pedig futni kezdett.

Vajjon mi birta rá, hogy ott hagyja a szabad erdőt és hogy bemerészkedjék az ellenséges városba? A Bácska réme most is következetes maradt önmagához; bosszut akart állani áruló fivérének. A házak árnyékában haladva, csakhamar hazaért. Könnyűszerrel átmászott a kerítésen és miután a lépcsőn levetette a cipőjét, nesztelenül, mint a kísértet, beosont a tanulószobába. A hold besütött az ablakon és megvilágította az ágyat, melyben az esküszegő azt a bizonyos mély álmod aludta, melyet elég helytelenül az igazak álmanak szoktak nevezni.

Gyurka sötét arccal nézte az alvót.
— Elérkezett a leszámolás órája! —
mormogta magában.

Az asztalon tentás üveget talált, a könyves polcon pedig festő ecsetet. Ez kellett neki, hogy végrehajtsa sötét tervét. Fivére fölé hajolva, kaján mosolylyal jókora tenta-bajuszt festett az orra alá és fekete pápaszemet a szeme köré. Aztán egy ecsetvonással befekettítette az orrát, a tövétől a hegyéig, végül pedig jókora pettyeket rakott az állára, a két arcára és a homlokára.

Sándorkára az ecset érintése csak annyi hatással volt, hogy álomittas nyöszörgést hallatott; hogy fölébredjen, ahhoz legalább is egy kancsó hideg víz kellett volna.

Mikor Gyurka megszemlélte kész művét, maga is megborzadt tőle. A fehér párnák között egy vigyorgó ördög-arc feküdt. Gyurka ekkor az asztalra tette a papirlapot, amelyet magával hozott és nesz nélkül kerekét oldott megint.

A papirra csak egy sokat mondó név volt írva: *A Bácska réme*.

Mikor már kiért a városból és gyors futással elhaladt a Betekints-korcsma mellett, kutyaugatás ütötte meg a fülét.

— Nini, hiszen ez a mi Cigány barátunk! — mondotta magában.

Odaszaladt a kerítéshez, hol a kutya nyihogással és szenvedélyes ficánkodással üdvözölte. Gyurka gyors elhatározással kifeszített egy deszkát a kerítésből és kiszabadította Cigányt. A komondor talán sejtette, hogy hová vezet újtök, mert szívesen követte a fiut.

Anikó az elhamvadó tűz mellett várta őket. Már jó ideje ébren volt és rettenetesen félt egyedül. Nem tudta elképzelni, hogy hová lehetett Gyurka és olyasmitől tartott, hogy barátját elvitték a zsandárok. Most kitörő örömmel üdvözölte őket és nem lehetetlen, hogy Cigány megérkezésének még jobban örült, mint Gyurkáénak. Szinte meghatottan ölelte át Cigány bozontos

nyakát. Szülei házának összes lakói között ezzel a bozontos komondorral értették meg egymást legjobban.

Hajnal felé kitűnt, hogy a kutya nemcsak kellemes, de hasznos tagja is a társaságnak. Az idő ugyanis hűvösre fordult és ha Cigány nem melengette volna testével a hozzásímuló gyerekeket, ugyancsak didereghettek volna.

— Ma föltétlenül találkozni fogunk a zsványbandával, — mondta Gyurka, mikor megreggeliztek és Cigálynak is kiadták a részét a szafaládéból.

Ezzel a határozott kijelentésével nemcsak Anikóba, de önmagába is bátorságot akart önteni. Mi tagadás benne, kezdte már szégyenleni a mostani tétlen életmódját. Két nap óta zsványok voltak és mégis bogarászással és árvalányhaj szedéssel ölték az időt, mint aféle közönséges iskolakerülők. Már Anikón is meglátszott, hogy kezdi unni az örökös céltalan bolyongást az erdőben.

A nap már jó magasan járt az erdő

fölött, mikor tarka gyíkot üldözve, sűrű bozótban egyszerre szemben talál-
ták magukat egy úri fiúval. Egy ideig
meglepetten néztek farkasszemet, a fiu
aztán nevén szólította Gyurkát.

— Nini, te vagy Ferkó?

Visky Ferkó volt, a gimnázium
egyik leghirhedtebb verekedője, egyéb-
ként pedig a Gyurkovics-fiuk testi-lelki
jóbarátja.

A következő pillanatban már meg-
elevenedett a cserjés, vagy tíz fiu vette
körül Gyurkát, süketítő üvöltéssel adva
kifejezést a vizionlátás örömének.

Gyurka habozva nézett körül.

— Mit akartok itt? — kérdezte.

— Téged kerestünk, — válaszolt
Visky. — Ne félj tőlünk, mi nem
vagyunk ellenségeid, hanem jó cim-
boráid. Azért jöttünk ki az erdőbe,
hogy megkérjünk, soroznál be minket
is a zsványbandádba.

— Valamennyien zsványok akartok
lenni? — kérdezte Gyurka némi kicsiny-
léssel a hangjában.

— Nem csak mi, de a fél gimnázium. Minden jóra való bajnai gyerek zsvány akar lenni. Én azonban összeválogattam a fiuk legjavát. Elszánt és megbízható gyerekek mind, egyik sem ijed meg a maga árnyékától.

Gyurka az asszentáló katonatiszt hivatalos komolyságával és szakértelmével vette szemügyre az ujoncokat.

Tényleg sokatigérő gyerekek voltak. Összekarmolt képű kis verekedők, a kofák és a mesterinasok rémei; csökönyös iskolakerülők, a szabadfürdő törzsvendégei. Volt a legénység sorában egy-kettő, akit már kizártak más iskolából, a legnagyobb részük pedig ismétlő volt.

A kapitány szeme végül csodálkozva megakadt egy szeplős arcu, vékony fiúcskán.

— Hajh, — kiáltotta megvetéssel, — Horváth, az eminens! Mit akarsz te itt? Nem takarodol mindjárt az iskolába?

Az ilyképpen megszólított tényleg a

harmadik osztály első eminense volt. Tiszta lelkesedésből követte társait az erdőbe és most szégyenkezve állott itt, mint az olyan ember, aki tudja, hogy jogtalanul tolakodott egy nálánál előbbkelő emberekből álló társaságba.

— Nem tehetek róla, hogy eminens vagyok, — mondta búsan, miközben könyecsepp szökött a szemébe.

— Nem tehetsz róla, te magoló? — kérdezte Gyurka metsző gúnynyal.

— Én nem vagyok magoló, erősödött Horváth. — A fiuk tudják, hogy sokszor egy kukkot se tudtam a leckéből . . . Az igazgató azonban a nagybátyám és így az év végén mindig jó bizonyítványt kapok . . . De nem én vagyok az oka . . .

A fiuk, akik közt az eminensnek több jó cimborája volt, megerősítették előadását és Gyurka elnézőnek mutatta magát.

Gyurka meggyőződött a pajtásai szavaiból, hogy a gimnázium falai között olyan hírek keringenek felőle,

amelyek kielégíthetnék a legambicionáltabb haramiavezér hiuságát is. A bajnai fiuk szentül meg voltak róla győződve, hogy Gyurka tagja egy nagy rablóbandának, mely fegyverekkel és kincsekkel telitömött földalatti barlangban tanyázik. Az egész diáksereg csodálattal és tisztelettel emlegette a nevét és a legtöbb fiu égett a vágytól, hogy hasonló fényes pályára léphessen, mint illusztris iskolatársa.

A Bácska réme nem érezte magát arrahivatottnak, hogy lerontsa cimborái vérmes illúziót. Mikor azonban azt kívánták tőle, hogy vezesse el őket a barlangjába, kereken megtagadta a kérésüket.

— Az nem olyan egyszerű dolog, mint gondoljátok, mondta. — A rablók nem szokták a búvóhelyüket akárki fiának elárulni. Majd ha keresztül mentetek a tűzpróbán és derekasan megálltátok a sarat, akkor beszélhetünk még erről is.

— Lássuk hát azt a tűzpróbát! —

kiáltotta Visky, aki a legvadabb volt az egész csapatban. — Az országút közel van ide; ha akarod, Gyurka, kirabolhatjuk az első kocsit, amely erre jön, aztán megláthatod, hogy ki a legény a gáton.

Ez az ötlet megnyerte a kapitány tetszését. Nagyon megunta már a tétlen bujdosást az erdőben és égett a vágytól, hogy végre egy komoly hőstettel kiérdemelje azt a regényes nimbuszt, melyet a társai fantáziája előlegezett neki.

— Helyes! — kiáltotta. — Viseljétek magatokat tisztességesen, akkor megígérem, hogy még ma délelőtt közösen kirabolunk egy pár utast.

Élénk fantáziája csakhamar elkészült a haditerv minden részletével. Mindenekelőtt fegyverszemlét tartott. Viskynek pisztolya volt, néhány gyerek hosszú késsel, egyik rövidnyelű baltával, a többi pedig erős fűtykössel volt fölfegyverkezve.

— Pompás! — mondta a kapitány. —

Így kirabolhatjuk akár a vasuti vonatot is . . . Most még egy hosszú kötele és tizenkét fekete selyemálarcot kell szereznünk . . . A kötél arra való, hogy keresztül feszítsük az országúton és megállítsuk a kocsit, az álarc pedig azért kell, hogy meg ne ismerjenek bennünket . . .

Horváth, az eminens, aki égett a vágytól, hogy érdemeket szerezzen a banda körül, önként vállalkozott a kötél beszerzésére.

— Idejövet egy vasuti bakterház kertjében láttam egy ruhaszáritó kötele, majd azt elcsenem . . .

Elfutott mint az evet és alig egy negyedóra múlva már hozta is a kötele.

— Jól van, — mondta Gyurka, — látom, többet tudsz, mint hittem.

Az eminens boldog önérzettel fogadta a kapitány dicséretét.

Több gondot okozott nekik a fekete selyemálarcok kérdése. Hosszu tanakodás után végül abban állapodtak

meg, hogy addig is, míg ezt a fontos kelléket beszerzik, úgy segítenek magukon, hogy korommal befeketítik az arcukat.

Egy fiu, aki föllelkesedett az eminens példáján, el is szaladt a közeli tégláégetőkhöz s ott megtömte a zsebeit pernyével. Azzal bekormozták egymás arcát, Anikóét is befeketítették fülig. Olyan félelmetes képet nyert a társaság, hogy egyik-másik fiunak szivdobogása lett tőle, Cigány pedig ijedtében megugatta őket.

Azután megszállták az erdőn átvonuló tamási országutat. Gyurka, miután kelően kioktatta a csapatot, kijelölte mind-egyik fiunak a helyét az útszéli bokrok között.

— FigyeljeteK rám! — mondta a fölindulástól elváltozott hangon. — Mindenki maradjon a maga helyén, míg három bagoly-huhogást nem hallottok. Háromszor fogok huhogni, mint a füles bagoly, azután kezdődik a véres munka . . . Ti ketten átfeszítitek az

úton a kötelet, hogy a kocsi tovább ne mehessen . . . Ti ketten aztán megragadjátok a lovak zabláját . . . Visky, te a kocsis mellének szegezted a pisztolyt és dörgő hangon kiáltasz rá: „Állj, vagy lelőlek mint a kutyát!” Én majd az utasokkal végzek . . . A többiek azalatt hadonázzanak a fütykösükkel, villogtassák a késüket, ordítóznak, hogy az utasok megijedjenek. . .

Az országúton egy lélek se mutatkozott és Visky indítványára egyelőre azzal mulattak, hogy főpróbát rendeztek a támadásból. Az ordítás, amelytől Gyurka nagy erkölcsi hatást várt, nem elégítette ki a kapitányt. A fiuk oly magas hangon visítottak, mint a háromhónapos malaczok. Csak Visky dörögte el remekül: Állj, vagy lelőlek, mint a kutyát. A próbát abba kellett hagyniok, mikor porfelhő mutatkozott az úton.

Egymásután három ökrös szekér jött, nagy nyikorogva.

— A szegény parasztot ne bántsuk, — mondta Gyurka nagylelkűen.

Később egy tollas zsidó kocsija haladt el az úton. Gyurka ugyan vigyázz-t kiáltott, de a huhogó jelt most sem adta meg és a tollas ember, aki gyanutlanul pőfékelt pipájából, szerencsésen kiszabadult a veszedelemből. A fiuk nagyon izgatottak voltak és néhányan közülök elkedvetlenedtek. Talán jó volna, ha tervüket máskorra halasztanák? Akkorára, ha majd lesz fekete selyemálcuk . . .

— Vigyázz! — kiáltotta Gyurka. —
Úri fogat jön! Feszítsétek ki a kötelet!

Nagy landauer kocogott feléjük. Afféle rozzant családi bárka volt, minőkkel a falusi családok szoktak a városba járni. Két öreg igásló volt eléje fogva, a bakon pedig pipázó siheder-kocsis ült. A kocsis mellett óriás utiláda ágaskodott s bakon, a kocsi belseje is teli volt csomagokkal, zsákokkal és bődönökkel. A hintóban csak egy utas ült: egy természetes asszony-ság. Porköpenyeget viselt, az arcát pedig sűrű kék fátyol takarta, aminő-

vel a vidéki úrihölgyek szoktak a szél és nap ellen védekezni. Az arcát ugyan nem lehetett látni, de így is tekintélyes és erélyes hölgy benyomását tette.

A kocsí megállott az úton keresztbe feszített kötél előtt.

— Hát ez mi az Isten csodája? — kiáltotta vékony hangon a kocsis.

E percben fölhangzott a végzetes bagolyhuhogás . . .

Visky kiugrott rejtekéből és megfenyegette a kocsist pisztolyával. Ahe-lyett azonban, hogy „állj, vagy lelőlek mint a kutyát!” kiáltott volna, egyre ezt hajtogatta: „Megálljon maga! Megálljon!”

Gyurka a kocsiban ülő hölgyhez fordult.

— Pénzt vagy életedet! — kiáltotta.

A többi zsvány közül azonban egy se teljesítette kötelességét. Azok sem, akiknek meg kellett volna ragadniok a lovak kantárát. Valamennyien a bokrok közé vonultak és csak annyiban nyújtottak vezetőiknek némi erkölcsi

támogatást, hogy fülrepesztő ordítózást vittek végbe.

Hogyan viselkedett kritikus helyzetben az asszony? Igen különösen viselkedett! Ahelyett, hogy elájult volna, miként ez a rablőhistóriákban szokás, harciasan megforgatta kezében esernyőjét, aztán gyorsabban, mint az ember természetére való tekintettel hihette volna, kiszállott a kocsiból és egyenesen a zsványoknak rontott.

Visky kereket oldott. Egyetlen bravuros ugrással átvette magát az országút árán és eltűnt az erdőben. A többiek ész nélkül iramodtak utána...

Gyurka nem futott meg. Ha akart volna, se tudott volna. Szédülő fővel, megsemmisülve állott a koci előtt. Minden tagja megzsibbadt; úgy érezte magát, mint a kolibri az anakondakigyó tekintetének hatása alatt.

Az asszony az édes anyja volt. Gyurkovicsné öngyása. Az egyetlen élő lény, akitől komolyan félt a Bácska réme. Ha még kételkedett volna benne,

hogy tényleg a szülőanyjával áll szemben, akkor is eloszlatta volna minden kételyét az a két irtóztató nyakleves, mely e pillanatban szivárványszínű tűzkarikákat varázsolt szeme elé. Soha talán még rablókapitánynyal nem végeztek oly statáriális módon az országúton, mint akkor a Bácska rémével. Az első két pofont egész ütlegzápor követte, egész felhőszakadása, egész Niagara-zuhataga a verésnek. Gyurka dicséretére legyen mondva, hogy sztoikus megadással fogadta a büntetést. Igaz, hogy erre a lelkiezőre hosszabb gyakorlat után tett szert. Ilyen esetekben ő úgy viselkedett, mint az a bogár, mely halottnak teteti magát, ha hozzányulnak: becsukta a szemét, visszafojtotta lélegzetét, sőt gyakran arra is képes volt, hogy távoleső, vidám dolgokra gondoljon. Végre is mindig az édesanyja volt az, aki előbb belefáradt.

— Hát ez miféle szerzet? — kérdezte Gyurkovicsné, mikor jó tíz perc múlva lélegzethez jutott.

Anikóra mutott, aki pityeregve nézte Gyurka zsvány dicsőségének gyászos alkonyát.

— A szeretőm, — mondta a rablókapittány, miközben maga is mély lélegzetet vett.

Gyurkovicsné önnagysága akkor föl-huzatta a kocsi tetejét, beültette magához a két kormosképű gyereket és egyenesen Tóni bácsi lakására hatatott.

Az anya váratlan megjelenésének meglehetősen egyszerű a magyarázata. A fiuk szállásadójának levele vasárnap este érkezett meg a bécstamási kastélyba. (Gyurkovicsék annak szokták nevezni a hatablakos épületet és mivel nem tartom még eldöntöttnek a vitás kérdést, hogy hány ablaknál végződik a ház és hányánál kezdődik a kastély, alkalmazkodom az ő terminológiájukhoz.) Önnagysága másnap hajnalban már útra kelt.

— Majd csinálók én rendet Bajnán!
— mondta.

Akik közelebbről ismerték, azok nem kételkedtek szavaiban.

Csinált is rendet.

A gyerekek szállására érve, az volt az első dolga, hogy tisztára mosdatta Gyurkát és Anikót, két-két dézsa meleg víz és jókora darab háziszappan igénybevételével. Azután a cseléddel hazaküldte Anikót az apjának, a kocsisával pedig bejelentette látogatását a gimnáziumi igazgató, a két osztályfőnök és Huszárka tanár úr lakásán. Mint gyakorlatias észjárású asszony azonban látogatásának bejelentését nem névjegyek küldésével, hanem egy féldisznó, tíz-tíz üveg aszúbor, egy-egy kis hordó siller és több zsírosbödön segítségével eszközölte.

A tanári kar, mikor később a Gyurkovics-fiuk esetével foglalkozott, igen humánus fölfogásnak hódolt. Az igazgató ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy a nevelés eszközeit esetről-esetre a növendék egyéniségéhez mérten kell megválogatni. Bebizonyí-

tott dolognak vehető, hogy az olyan növendékre, mint Gyurkovics György, jó bánásmóddal inkább lehet hatni, mint szigorú büntetéssel. A büntetés gyakran demoralizáló hatással van az érzékenyebb lelkű tanulóra. Hiszen Gyurkovics is csak a büntetéstől való félelmében határozta magát a szökésre.

E pedagógiai elvek diadalrajutásának köszönhette Gyurka, hogy kalandját egyszerű iskolakerülésnek minősítették, amelyet néhány órai elzárással és szigorú megintéssel toroltak meg.

Alig hogy a távozó Gyurkovicsné kocsija befordult az utca sarkán, Gyurkának az volt az első dolga, hogy Sándorkát derekasan elpáholtá. Miután ilyen módon könnyített a lelkén, be sem várva az uzsonnát, kiment a Betekints-korcsmához, hogy a barát-nője sorsa után tudakozódjék. Anikó jókedvűen játszott Cigánynyal a kerítés alatt.

— Hát nem vertek meg? — kérdezte Gyurka csodálkozva.

— Nem vették észre, hogy nem voltam itthon, — dicsekedett a kis leány.

— Hogy lehetséges ez?

— Kata néni azt hitte, hogy a cselédnél alszom, a cseléd pedig azt hitte, hogy Kata néninél alszom. Az apám pedig részeg volt.

Ez a fölvilágosítás, amely élénk világot vetett a Betekints-beli családi életre, fölötte megörvendezettte Gyurkát.

— Én most már nem leszek rabló, — mondta.

— Hát mi lesz?

— Csendbiztos.

— Mi annak a dolga?

— Kergeti a rablókat és agyonlövi őket.

— Van a csendbiztosnak szeretője?

— kérdezte a kis leány.

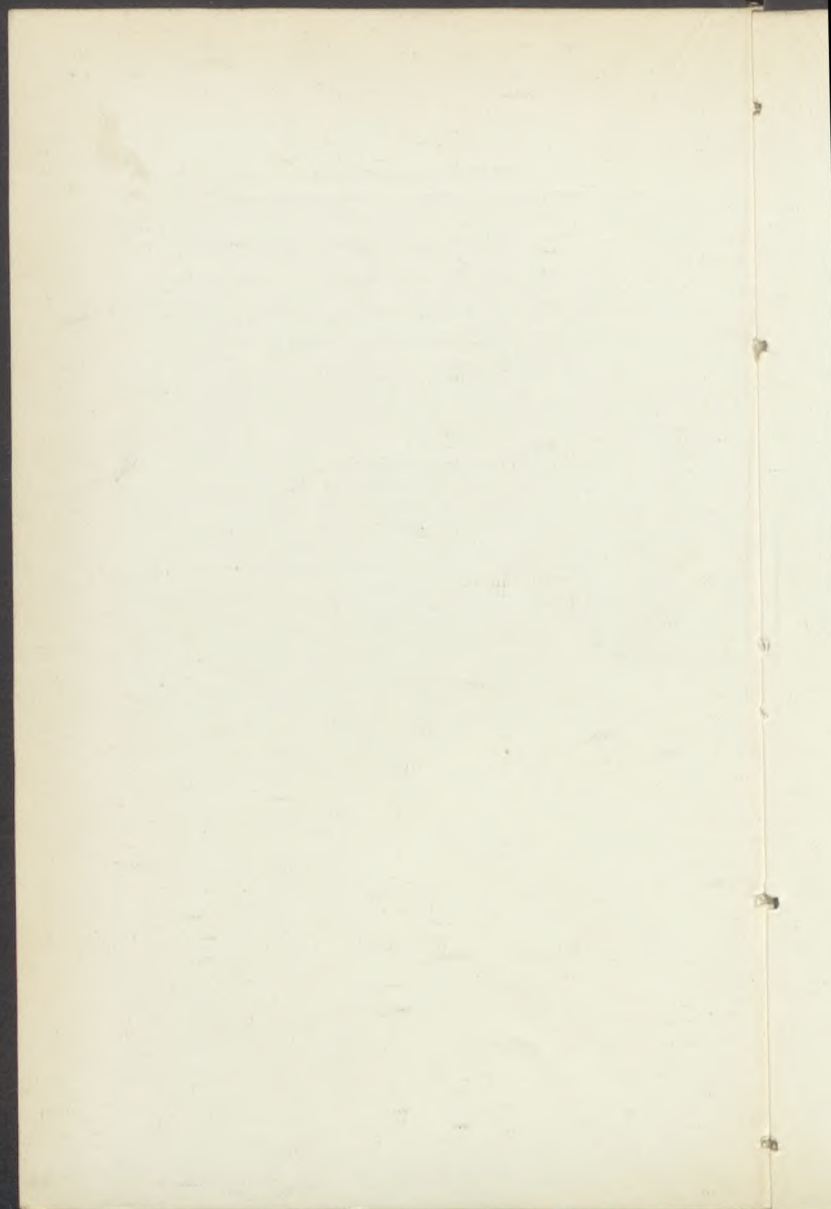
— Nem, annak nincs.

— Hát mi leszek akkor én? — kérdezte Anikó búsan.

— Lehetsz a feleségem. De meg kell tanulnod írni, olvasni és cipőben kell járnod.

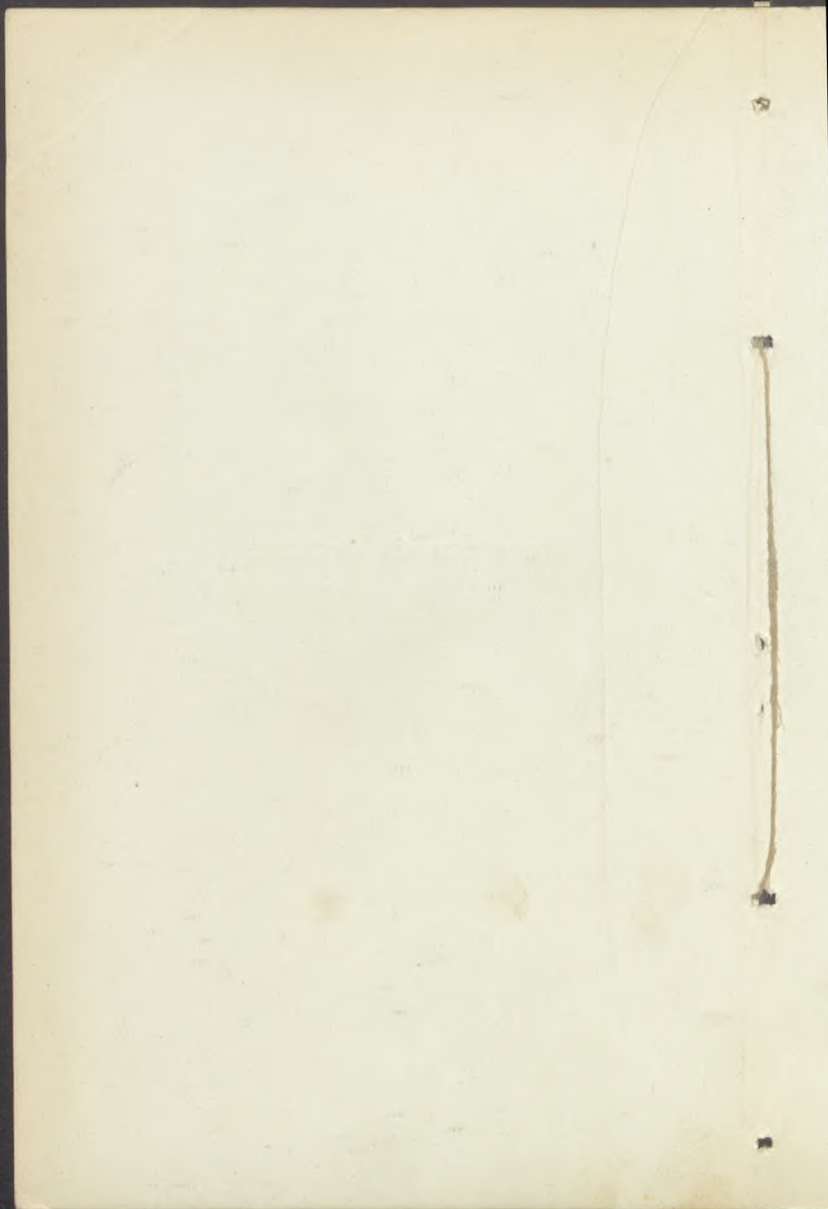
— Van cipőm és majd megkérem Kata nénit, hogy irasson be az iskolába. De apámnak nem szabad róla tudni, mert azt mondja, hogy az írás csak huncut embernek való.

(Vége az első résznek.)

II.

Szerelem és érettségi

Előzetes fölvilágosítások

Azóta, hogy Gyurkovicsné erélyes keze lekopasztotta Gyurkáról a Bácska rémének nimbuszát, hét esztendő merült el az idők tengerében.

A fiuk időközben a bajnai gimnáziumból a zomboriba emigráltak. Onnan pedig, mivel igazságérzetüket fölháborította osztályfőnökük pártoskodása, Ujvidékre mentek. Valószínű — bár ezt a hipotézisemet kész adatok nem támogatják — hogy az ottani tanári kar hasonló igazságtalanságokkal szennyezte be magát, mert a következő évben Gyurka Kalocsán, Sándorka pedig Bajnán szívta a tudomány emlőit. Nem akarok kritikát gyakorolni a

kalocsai jezsuita atyák oktatási rendszere fölött, csak konstatalom a száraz ténnyt, hogy annak minéműsége nem elégíthette ki Gyurka igényeit, mert érettségít nem Kalocsán, hanem Bajnán tett.

A bácskai üstökös ezzel befejezte körfutását szűkebb hazájának tudományos egén.

Miközben ő már szorongó szívvel várta az érettségi vizsga terminusát, amely a biztos, de többé már el nem kerülhető katasztrófa szédítő sebességével közeledett: azalatt Sándorka a saját éretlenségének megnyugtató érzetében gondatlanul faragcsálta a bajnai gimnázium ötödik osztályának padjait. (Kérem szíves olvasóimat, ne akadjanak fönn azon, hogy Gyurkának hét év leforgása alatt három egész osztálylyal sikerült öcscsét megelőznie. A tanuló-évek sokban hasonlítanak az akadályverseny-pályához.

A lovasok egyszerre indulnak, de különböző időközökben érnek célhoz.

Nem mindig a versenyzők igyekezetén és tehetségén mulik a dolog; a véletlen szerencsének is van hozzá köze.)

Akkoriban történt, hogy a jövő férfikor mintegy előre vetette árnyékát a Gyurkovics-család serdülő ifjainak életében.

Sándorka ugyanis akkor akarta magát először főbelőni becsületbeli adóságek miatt. Egy ajánlott expresz-levéiben kétféle lehetőség elé állította édes anyját: vagy küldjön neki postafordultával tizenegy forintot, vagy legyen elkészülve a halála hírére. Gyurkovicsné, miután szabad választása volt, az utóbbi lehetőséget választotta. Lakonikus levélben arra biztatta Sándorkát, hogy csak lőjje magát nyugodtan főbe, „marad azért még elég csirkefogó a világon.“

Mivel Sándorka neve ma is szerepel a Gyurkovicsék családfáján, föl kell tételeznünk, hogy sikerült ügyét a lovasgiasság szabályai szerint rendezni. Nem lehetetlen, hogy ifju életét a ma-

gánzálogházaknak immár a vidéken is viruló intézménye mentette meg.

Említettem, hogy Gyurka ugyanakkor némi szorongással a szívében készült az érettségi vizsgára. A készülés alatt természetesen nem tanulást értek, hanem értem azt a gondolat-processzust, melynek segítségével az ember az elkerülhetetlen katasztrófa eshetőségeivel szemben, bizonyos fatalisztikus bölcsellettal páncélozza a lelkét.

Érett emberrel is megesik, hogy a fenyegető veszedelem közepett megfeledkezik a legegyszerűbb mentőeszköztől s így nem csodálható, hogy Gyurka még néhány héttel az érettségi előtt is a legkalandosabb mentő-ötletekkel foglalkozott s egyebek között nagy tűzvészről, gyilkos járványról álmodozott, amely elhamvasztaná a gimnáziumot és megtizedelné a tanárokat — és csak egyre nem gondolt: a tanulásra.

Gyurka akkoriban gyakran ellentmondást nem tűrő érvekkel bizonyí-

totta iskolatársainak, hogy az érettségi vizsga egészben véve elhibázott intézmény. Angliában nem tesznek érettségit — ki merné azért kétségbevonni, hogy Anglia kulturállam? De hazai történetünk is arra tanít bennünket, hogy az érettségi legalább is fölösleges... Melyik diák ne tudná, hogy Petőfinek nem volt érettségije? Kossuth és Deák Ferenc, Gyurka tudomása szerint, megbuktak minden vizsgájukon, Damjanichot, Batthyányt, Andrássyt pedig kicsapták az iskolából. — Az is szóba került az ilyen diákértekezleteken, ahol mindig Gyurka vitte a szót, hogy a kultuszminisztérium elvben már elhatározta az érettségi beszüntetését és csak a hivatalos gépezet vér-lázító lassuságán mulik, hogy a rendelet még nem érkezett le az igazgatóhoz.

Ebben a kritikus időszakban történt, hogy Gyurka szívét megvérezte Erosz nyila. Első szerelmének tárgya két nő volt: az egyiket Csopaky Sári-

nak, a másikat pedig Sziporka Aman-
dának hívták.

Beszéljünk előbb Sziporka Amanda kisasszonyról. Ő tagja volt a bajnai szintársulatnak és tehetségének bámulatos sokoldalúsága által tűnt ki. Szellemi hitbizományainak területét északon Medea, délen Suhanc, keleten Finom Rúzi, nyugaton pedig Ophelia szerepe határolták. Ami közbe esett, azt mind eljátszotta, mindegyik szerepét Gyurka nagy meglelégedésére. Hogy Sziporka kisasszony művészi egyénisége milyen mély benyomást tett a diák-karzat állandó habituájának lelkére, bizonyítja az a körülmény, hogy Gyurka akkor maga is művészi ambícióknak hódolt. Egész komolyan foglalkozott a gondolattal, hogy színészi pályára lép, amely pályának előnyei közé tudvalevőleg az is tartozik, hogy tagjaitól nem kívánják meg az érettségit. Mielőtt azonban e részben végleg tisztába jöhetett volna önmagával, sőt mielőtt még személye-

sen megismerkedhetett volna Sziporka Amandával, a művésznő összeveszett igazgatójával és hirtelen elutazott a városból. A kisasszony alkalmasint máig sem sejti, hogy adósságokon kívül akkor még egy megtört diákszívet is hagyott vissza Bajnán.

A régi pogányok, akik több istenségnek is emeltek oltárt, nem is voltak nagyon ostobák. Ha egyik istenük nem hallgatta meg kérésüket, mindig megvolt az a reményük, hogy a másik talán könyörületesebb lesz. Gyurkára nézve is szerencse volt, hogy Amanda kisasszony távozása után Csopaky Sári kultuszában kereshetett vigasztalást.

Gyurka majdnem párbajt vív

Két héttel az érettségi előtt már az egész világ tudta, hogy Gyurkovics Gyurka *kikezdett* Csopaky Sárival. (Az egész világ alatt természetesen a bajnai főgimnázium tanulóit, vagy mint ők mondják: hallgatóit értjük.)

Sári a törvényszéki elnök leánya volt és arrogáns leány hírében állott. Azt beszélték róla, hogy kisasszonyos ambíciókat táplál tizenötéves szívében és hogy a gimnáziumi ifjuság büszkségeiről csak mint kölykökről szokott megemlékezni. Tény, hogy meglehetősen magasan hordta az orrocskáját és hogy a gimnázisták társadalmi jelentőségét épp annyira kicsinyelte, mint

amennyire túlbecsülte az első éves jogászokét és főleg a kadétokét.

Jó ideig ügyet sem vetett Gyurkára, míg aztán a fiatal úr egy vakmerő támadással váratlanul a hatalmába kerítette Sári szívét.

Ez pedig a következőképpen történt. Gyurka vasárnapi diákmisén volt, Sári pedig előtte térdepelt a padban. Buza- virágkék ruha volt rajta és szép új kalap. A divatos kalap még elbizakodottabbá tette és az egész mise alatt egyszer sem nézett vissza Gyurkára, bárhogyan izgett-mozgott, köhögött és sóhajtozott is az a háta mögött. Ez az érzéketlenség föllázította a diákok. Letérdepelt és összekulcsolt két kezéből tölcsért csinálva, oly közel hajolt a leány nyakához, hogy érezhette a ruhájából kiáradó ibolyaillatot és halk, egyforma hangon, mintha imádságot mormogna, így szólt hozzá:

— Sári kisasszony, hajoljon kissé hátrább és tegyen úgy, mintha imádkoznék. Látja ott a kis oltáron Gábor

angyalt? Nagyon szép, de maga még szebb lehetne, ha nem volna olyan gőgös. Mire olyan büszke? Vagyok én olyan fiu, amilyen leány maga. Jövő évre már jogász leszek. Én magát régóta szeretem és ha maga is szeret, akkor titokban eljegyezhetjük magunkat. Ma este levelet fogok az ablakába tenni, a virágcserepek közé. Vigyázzon, hogy más meg ne találja. — Et cum spiritu tuo . . .

A leány meg se moccan, csak a két füle lett vérvörös az ijedtségtől. Mise után majdnem futva ment haza és egyszer sem mert visszanézni. Ettől a naptól kezdve azonban érdeklődött Gyurka iránt. A szemtelenség, ha ilyen hízelgő formában nyilatkozik, mindig hatással van a nőkre.

Egy pár nap múlva már jegyesek voltak. Igaz, hogy egyszer sem beszéltek egymással, de Sári hűségesen elolvasta az iskolai szemelvényekből vett költői idézetekkel ékes leveleket, amelyeket a diák az ablakába csempészett

és végül válaszolt is. A levele érzelmes és kissé szomorú volt. Csalódásokról beszélt, amelyeken keresztül ment és amelyek arra tanították, hogy ne higgyen a férfiak — főleg a gimnázisták — szerelmében... A Gyurka által indított ványozott eljegyzés ellen nem volt kifogása, de kikötötte, hogy az igazán titkos maradjon. Egy hajfűrtöt is küldött a levélben.

(Ez a hajfűrt a legközelebbi hittani órán kézről-kézre járt az osztályban. Gyurka ugyan csak a szomszédjának akarta megmutatni, de annak a kezéből kikapta egy harmadik diák és a Sári szerelmi záloga körutat tett a pad alatt. Gyurka óra után csak elkeseredett dulakodás árán szerezhette vissza. Egy szóval se mondta ugyan, hogy kinek a fején nőtt a fűrt, de mivel az egész városban csak Csopaky Sárinak volt ilyen szép rézvörös haja, rövid idő múlva már néhány száz iskola-gyerek be volt avatva édes titkukba.)

Eljegyzésük negyedik napján különös dolog történt.

Gyurka e napon is, alig hogy hazajött az iskolából, megkefélt a ruháját, aztán virágot tűzött kabátjára, hogy a menyasszonya ablaka alatt elvégezze a mindennapi három órai sétáját. A trafiktól a sarokig szokott menni, aztán vissza; alkonyatig átlag kétszázötven-szer lehetett megtenni ezt az utat, útközben pedig ugyanannyi sokat mondó pillantást lehetett váltani Sárival.

A trafiknál egy gyanus alak jött szembe a diákkal. Fiatal katona volt, ki a katonai reáliskolák egyenruháját viselte. A kerek gyerekarca olyan szeplős volt, mint a pulykatojás, a haja pedig olyan szőke, hogy fehérnek látszott. A saroknál megint szembe találkoztak. Mikor már vagy tizedszer is elhaladtak egymás mellett, Gyurka szivét a féltékenység kínjai kezdték hasogatni. Keményen a szeme közé nézett a kadétnak. Az meg keményen visszanézett... A következő találko-

zásnál Gyurka gúnyosan elmosolygott. A kadét is gúnyosan mosolygott... A diák aztán füttyüreszni kezdett. A kadét is füttyüreszett...

E percben Sári megjelent az ablakban, a kadét pedig — Gyurka végtelen meglepetésére — megállott az ablak alatt és beszélgetésbe elegyedett a leánnyal. A hűtlen Sári tudomást se vett vőlegényéről, hanem mosolyogva hallgatta a hadfi fecsegését.

— Ezért meghalsz, nyomorult, — mormogta Gyurka, miközben megszegyenülten elvonult.

Visky Sándor, a nyolcadik osztálynak nagytekintélyű ismétlője, akivel a legszentebb érzelmeiben megsértett vőlegény az ügyet megbeszélte, személyesen ismerte a kadétot.

A hadfit Zsemlye Mihálynak hívták. Unokaöccse volt a köztisztviselőben álló két Zsemlye kisasszonynak, akik a piacon levő főtrafikot birták. Ez a két vén leány annyira hasonlított egymáshoz, hogy csak kevesen voltak a kivá-

lasztottak, akik megtudták őket különböztetni egymástól. Parányi természetű, ráncos arcú hölgyecske volt mind a kettő. A város legélesebb nyelvű pletykái is csak egy kifogást emeltek ellenük: azt, hogy a mai napig makacsul ragaszkodtak a hetvenes évek toronyfrizurájának divatjához. Mivel a trafik jól jövedelmezett, a Zsemlye-leányok pedig fölötte takarékosan éltek, méltán a város pénzarisztokráciájához számították őket. Bár maguk szolgálták ki a vevőiket, semmi sem sértette őket annyira, mintha valami durvalelkű ember trafikos kisasszonyoknak nevezte őket. Ennek a szónak ők — az ég tudná, hogy miért — valami megbecstelenítő értelmet tulajdonítottak.

A kisasszonyok különben nem igen mutatkoztak a város utcáin. Hétköznap dolgoztak, vasárnap délelőtt pedig édes habot és gesztenyetortát készítettek a délutáni uzsonnájukhoz. Most azonban gyakran lehetett őket látni. Amelyiküknek éppen kimenője volt,

az magára vette a nefelejskék bársonyruháját és karonfogva sétált a délceg kadéttal. Annyira rajongtak a látogatóba érkezett hadfiért, hogy a főtrafik legjobb cigarettáit sem sajnálták tőle.

Gyurka mindenekeelőtt azt szerette volna tudni, hogy mennyire bűnrésze a kadétnak Sári és a bizalmas vallatás, amelynek Visky a hadfit alávetette, meglepő eredményre vezetett. Viskynek csak ki kellett ejtenie Sári nevét és a kadét — miután becsületszavát vette a diáknak, hogy titokban tartja a dolgot — diszkrétül mosolyogva kivett a zsebéből egy szakasztott olyan rozsdavörös hajfűrtöt, aminőt nemrégiben Gyurka köröztetett a hiteltani óra alatt.

Nem tagadom, hogy a sértett vőlegény ekkor ilyen lovagiatlan nyilatkozatot tett:

— Föl fogom pofozni Csopaky Sárit!

Visky megértette vele, hogy ilyenféle merénylettel örökös foltot ejtene

a bajnai főgimnázium lovagias hírnevén.

— Inkább álljunk össze egypáran és páholjuk el a kadétot.

— Nem, — kiáltotta Gyurka, — az kevés volna!

— Hát mit akarsz?

— Párbajt!

Visky megdöbbenve nézett a barátja szemébe; valami férfias meghatottság, magasztos nyugalom sugárzott abból feléje.

— Gyurka, — mondta, miközben erős fogással megrázta a barátja kezét, — ez hozzád méltó gondolat!

Miközben megbeszélték az istenítélet formaságait, sajnálattal kellett tapasztalniok, hogy nincs e téren elegendő jártasságuk. Bajnán emberemlékezet óta nem volt párbaj. Azokat a nézeteltéréseket, melyek a vendéglőben fölmerültek, a formaságok mellőzésével széklábak és sörös poharak segítségével elintézték a bennszülöttek. Lovagias hajlamai csak a *Bajna* és

Vidéke felelős szerkesztőjének voltak. Ha részeg volt, mindenkit párbajra hívott; egy színész egyszer ki is akart vele menni, de az előkészítő stádiumnál tovább még sem jutottak. Nagy szerencse, hogy a hazai és a külföldi színmű- és regényírók — különösen azok, akik nagy népszerűséggel dicsekedhetnek a serdülő ifjuság körében — oly sokat és részletesen foglalkoznak lovagias ügyekkel. Az ő hőseiknek magaviselete becses útmutatásul szolgált a két diáknak.

— Legjobb volna, — vélekedett Visky, -- ha keztyűt dobnál neki.

— Azt hiszed?

— Igen. A keztyűdobás a legnagyobb sértés, ami katonát érhet. A lába elé dobod a keztyűdet és hidegen mondd neki: A viszontlátásra!

Ettől az ötlettől azonban csakhamar elállottak, mert attól kellett tartaniok, hogy Zsemlye, aki mindössze még csak tizenötéztendős volt, talán meg sem érti a kihívásnak ezt a jelképes módját.

— Inkább megirom a kihívást! —
mondta Gyurka.

Hosszas tanakodás után a következő
kihívó levélben egyeztek meg:

„Uram! Egyikünk fölösleges a vilá-
gon. Ezennel kihivom önt pisztoly-
párbajra. Föltételek: huszonöt lépés
távolság, kétszeri golyóváltás. A lábán
sebesült fél térden állva is löhet. Idő
és hely: jövő vasárnap reggel, pont
tíz órakor, a népligetben levő mézes-
kalácsos bódé mögött. Ha ön lovagias
férfi, akkor ott lesz. Mindegyik fél
magával hozza a pisztolyát. Elvárja
önt: *Gyurkovics György.*“

Ezt a levelet fekete viaszszal pecsételték le és Visky meg Horváth, mint Gyurka szekundánsai, még az este elvitték a kadétnak.

Zsemlye a főtrafik mellett levő szobában ült. Az imént egy vastag szivart füstölt el, amelyet az egyik nénje gyöngédsége erőszakolt rá és most igen rosszul érezte magát. Bár sohasem járt még tengeren, olyanféle hallucinációk-

kal küzködött, mintha egy hullám-korbácsolta vitorláson hánykolódnék. Ekkor lépett be hozzá a két szekundáns. Azt hitte, hogy látogatók jöttek és igen csodálkozott azon, mikor Visky, akivel évek óta barátságot tartott, tűntetve önnek szólította.

— Kérem, olvassa ön el ezt a levelet!

Elolvasta és ha a Juanitta-szivartól nem lett volna már olyan krétafehér az arca, talán el is sápadt volna. Viskyék maguk is annyira izgatottak voltak, hogy hangosan dobogott a szívük.

— Elfogadja a kihívást? — kérdezte az első szekundáns.

— Elfogadom, — válaszolt Zsemlye síri hangon.

Viskyék meghajtották magukat.

— Ön lovagias férfi.

Most Zsemlye hajtotta meg magát, aztán így szólt:

— Elfogadom a kihívást, de csak két föltétel mellett. Először is kardra akarok verekedni, mert én vagyok a

kihívott fél. Másodszor pedig Gyurkovics úrnak okmányilag be kell bizonyítania, hogy ő nagykorú, mert katonára nem állhat ki mindenféle iskolás gyerekekkel.

Ez a kijelentés zavarba hozta a szekundánsokat. Az iskolás gyerek elnevezés pedig arcukba kergette a vért.

— Hiszen ön még fiatalabb, mint Gyurkovics, — mondta Visky.

— De én a császár kabátját viselem, — szólt gőgösen a kadét.

Nem tudni, hová fejlődtek volna a tárgyalások, ha az egyik nagynéni a lovagiasság szabályainak mellőzésével bele nem avatkozik a dologba. Hogy kedveskedjék a fiú barátainak, éppen cigarettát akart nekik vinni, mikor az ajtón át meghallotta, hogy miről van szó. A különben oly szelíd kisasszony ekkor féktelen haragra gerjedt.

Meg kell itt jegyeznem, hogy a Zsemlye kisasszonyok, bármennyire rajongtak is különben a katonai pályáért, sehogysem tudtak megbékülni

annak barbár járulékaival, a háboru és a párbaj intézményével. Több ízben szóba is hozták már, hogy Miskának, ha háboru tör ki, tüstént ki kell lépnie a hadseregből. A fiu ilyenkor kijelentette, hogy ilyen gyávaságra ő sohasem volna képes. A nénik bámulták hősiességét, de meg is botránkoztak rajta.

— Miféle beszéd ez? — mondták. — Mi haszna az embernek a hősiességből, ha agyonlövik! Ez csak hóbortos embernek való. És mit árt a gyávaság annak, akinek pénze van?

A háborutól csak féltek, de a párbaj említése dühbe hozta őket. Miska gyakran és kegyetlen körülmenyességgel magyarázgatta, hogy a katonának, ha párbajra hívják, vagy meg kell verekednie, vagy le kell mondania a rangjáról. A nénik olyasmit képzeltek, hogy vannak emberi vadállatok, a melyek merő tréfából ilyen kegyetlen alternatíva elé állítják a fiatal katonát és a gondolat, hogy a véletlen az ő

unokaöccsüket is összehozhatná egy ilyen fenevaddal, előre is keserőséggel töltötte el a szívüket.

Mondom, a különben oly szelíd kisasszony féktelen haragra gyuladt.

— Mit akarnak maguk? — kiáltotta.
— Párbajt?

Egy ugrással a kadét és a szekundánsok között termett... Aztán arcukba vágta a legsúlyosabb sértést, amivel lovagias ügyben eljáró gentlemaneket valaha illettek. Azt mondta: Ti kölykök! A kölykök elé még egy jelzöt tett, mely a hatványozott kiskoruságot jelenti.

Visky dicséretére legyen mondva, hogy megőrizte méltóságát ebben a kritikus helyzetben is.

— Kisasszony, — mondta — ön lovagiatlan!

Ekkor olyan dolog történt, amely döntő befolyással volt a párbajügy további lefolyására. Az orkán ugyanis, melyet az erős Juanitta-szivar Miska bensejében támasztott, elérte a tetőfo-

kát és a fiatal harcos energiája, amely-
lyel eddig az elemek ereje ellen véde-
kezett, gyászos hajótörést szenvedett.
A kis kadét megadta magát sorsának.
Csak éppen annyi ereje maradt még,
hogy a szoba túlsó sarkába vánszo-
rogjon, ahol egyéb butorok között a
mosdószekrény is állott.

A néni nem értette meg a dolgok
összefüggését. Annyit látott csak, hogy
a család büszkesége nagyon szenved.
Párbajügyekben való tapasztalatlan-
sága mellett bizonyít, hogy kedvencé-
nek szenvedését összeköttetésbe hozta
a kihívással. Hirtelenében olyasmit
gondolt, hogy ez együtt jár a párbaj-
jal, hogy ennek talán így kell lennie.
Ez az ötlete a végsőig fokozta fölhá-
borodását. Fölragadta a szoba sarká-
ban álló öreg esernyőt és — — itt
tartsunk egy kis szünetet!

Ami azután történt, arról két ellent-
mondó verzió is keletkezett. Az egyik
szerint az esernyő tényleg érintette
volna Visky vállát, a másik szerint a

szekundánsok lovagias magatartása és imponáló nyugalma lefegyverezte volna a kisasszonyt, mielőtt még végrehajthatta volna végzetes szándékát. Annyi tény, hogy Visky és Horváth néhány pillanat múlva sötét haraggal a szívkben és gyors rohamlépésben vonultak ki a trafikból, ahol a vendégjog és a lovagiasság lábbal tiportatott.

Nagy szerencse, hogy másnap egy elsőéves jogász érkezett Bajnára, aki nem tartotta megférhetetlennek akadémikus méltóságával, hogy megoldja a Gyurkovics-Zsemlye ügy összegubancolt csomóját. Ez a fiatal úr nagy szakember volt mindenféle párbajügyben. Ha hinni lehetett szavainak, akkor a budapesti krakélerek rettegve emlegették a nevét és így nem csodálható, ha Gyurkovicsék és Viskyék is szívesen meghajoltak a tekintélye előtt.

— Adolog nagyon egyszerű,— mondta a jogász. — A kadét megkapta a kihívást... Holnap tíz órakor megjelennünk a párbaj helyén... Várunk

húsz percig... Ha eljön, megverekszünk vele. Ha nem jön: diszkvalifikáljuk.

Úgy is történt. A kadét, akit nagy-nénjei már a reggeli vonattal haza küldtek az édesanyjához Zomborba, a zombori templom előtt sétált és miközben egy szédítően erős bajnai emlék-szivarral mérte össze az erejét, nem is sejtette, hogy azalatt a héttagu becsületbíróság az elsőéves jogász elnöklése mellett kimondta fejére az erkölcsi halált. Horváth, a kisebbik szekundáns, vérszemet kapva, azt indítványozta, hogy a Zsemlye-kisasszonyokat is diszkvalifikálni kellene, a becsületbíróság azonban megtagadta kérését.

A jegyzőkönyvet több példányban készítették el. Egyet elküldtek a trafikos kisasszonyoknak, egyet pedig a hadtestparancsnoknak, Zsemlye Mihálynak azonban nem küldtek belőle s így a kadét, aki azóta talán már főhadnagy is, máig sem tudja, hogy ő tulajdonképpen erkölcsi halott.

Aznap délután Gyurka megint megjelent Csopaky Sári ablaka alatt. Alaposan tévedne, aki ebből azt következtetné, hogy szívében megenyhült a harag. Csak azért kereste hűtelen menyasszonyának közelét, hogy szemmel láthatólag kimutathassa neki mélységes megvetését. Vagy harmincszor sétált föl-alá s valahányszor az ablak alá ért, mindig tüntetve elfordította a fejét. Sőt hangosan fütyürészett is . . .

A csoda

Most jer, óh Múza, és segítsd meg-
énekelnem, hogyan tette le Gyurko-
vics Gyurka az érettségi vizsgáját, ami
bizonyára nem lesz könnyű feladat
ebben a mai korban, mikor a veriz-
musz hatása alatt álló olvasó minden-
ben a valószínűséget keresi.

Pedig mégis letette.

Hétfőn reggel, miután kialudta diadal-
mámorát, vad rémülettel ugrott ki
ágyából.

— Jézusom, hiszen holnap van az
írásbeli, holnapután pedig a szóbeli!

Ki hitte volna, hogy az idő olyan
veszett gyorsasággal vágtat!? A mult-
kor még azt mondták: egy hónap
mulva lesz ... Aztán: két hét mulva...

És most egyszerre itt volt a terminus. Észrevétlenül jött, orvul megrohanta, a nyakába ugrott . . . Ha legalább még egy hónapja volna a készülésre! Vagy egy hete! Vagy két-három napja!

Első rémületében a könyveinek esett. De aztán csendes kétségbeeséssel kelt föl megint az asztal mellől. — Most kezdje a magolást? Ez olyan dolog lett volna, mintha a bibliai zsidók kiakarták volna kanalizni a Vöröstengert, hogy száraz lábbal átgyalogolhassanak rajta. Nem, ilyenkor csak csoda segíthet.

Egyszerre olyan nagy iszonyat vett erőt rajta, hogy egészen bágyadtnak érezte magát, mint az őszi légy. Az a hatalmas matura-félelem, amelynek elviseléséhez más diákok hónapokon át edzik és szoktatják magukat, most hirtelen ráhengeredett mázsás súlyával.

Nagy bánatában elment járkálni. A templomtér fölött galamb-csapatot látott kóvályogni. A diák, ha bajban van, mind babonás.

— Ha páros számú, akkor leteszem

az érettségit; ha páratlan a csapat, akkor megbukom.

Kilenc galamb volt!

A szomszéd utcából egy kövér pap jött ki. Nem tudom, hogy mindenütt úgy van-e, de a délvidéken rosszat jelent, ha az ember reggel pappal találkozik. Ez ellen jó óvószer, ha az ember egy marék szalmát dob a pap után. Az utas emberek ezt sohasem mulasztják el. A gyalogos pedig, akinek nincs szalma a kezeügyében, úgy segít magán, hogy — engedelemmel legyen mondva — hármát pök. Gyurka is köpött hármát, aztán valami vallásos ellágyulást érzett és belépett a templomba.

Egy mellékoltáron meglátta Sárkányölő Szent György képét.

— Nini, az én védőszentem! — mondta magában.

Elgondolkozva nézte szent pátrónusának délceg alakját és amint tovább fűzte gondolatait, valami imádságféle lett belőle. Különös imádság volt, de mégis imádság.

— Édes pátrónusom, én igen haszon-
talan fráter vagyok. Lusta és hengegő
voltam pólyáskorom óta. Leányok
után jártam, mikor fizikát kellett volna
tanulnom, a hittani óra alatt a padok-
kat faragsáltam, mikor mások dol-
goztak, én verekedtem és dohányoz-
tam. Ha szólnál most hozzám, nem
hordhatnál le úgy, hogy igazat nem
adnék neked. Hiszen veled se törőd-
tem soha, csak most jutottál eszembe,
mikor bajban vagyok. Szégyenlem
magamat és nem merek közel menni
az oltárodhoz. Komolyan imádkozni
se merek, mert attól félek, hogy arcát-
lanságot követek el vele. Szent pátró-
nusom, bocsáss meg, hogy szégyent
hoztam a nevedre. Meg fogok bukni,
agyon fogom magamat löni, vagy ki-
megyek Amerikába. Ha azonban —
netalán — úgy vélekednél, hogy még
lehet belőlem ember, akkor tégy csodát!

Aki még sohasem imádkozott ilyen-
formán, az vesse Gyurkára az első
követ!

Egypár mezítlábas gyerek ácsorgott a templom ajtajában és a sekrestyés megszólította őket.

— Tud közületek valaki ministrálni? Aki tud, az kap négy krajcárt a nagyságos úrtól.

A fiucskák azt mondták, hogy ők csak harangozni tudnak.

— Én ministrálok, — mondta Gyurka — és nem kell érte pénz.

A nagy diákok nem igen szoktak ministrálni és a sekrestyés csodálkozva mérte végig Gyurkát. Aztán beszólt a sekrestyébe:

— Nagyságos uram, van már ministráns. Egy fiatal ember imádkozott a Szent György oltára előtt és most ingyen akar ministrálni.

— Hadd látom azt a jámbor ifjút — szólt belül egy öblös hang. Az a kövér pap öltözött odabenn, akivel Gyurka az imént találkozott az utcán.

— Kezét csókolom, Nektár bácsi! — kiáltotta a fiu.

— Nini — te vagy, Gyurka? Te akarsz nekem ministrálni?

— Ha megengedi, Nektár bácsi...

A pap főtisztelendő és nagyságos Gyurkovics Nektáriusz volt, kolumbácsi címzetes prépost in partibus infidelium. Gyurka nagybátyja. Kalocsán élt és Gyurka karácsony óta nem látta. Gyurkát a mostani lelkiállapotában egészen meghatotta ez a találkozás, az öreg urat nemkülönben.

— Látod fiam, ez derék dolog — mondta. — Úgy látszik, még sem vagy te olyan haszontalan gyerek, mint mondják... Meglássuk majd, mit tudsz a vizsgádon!

— Hát a bácsi ott lesz? — kérdezte Gyurka elboruló arccal.

— Hogyne! Azért jöttem ide, hogy vezessem a vizsgátokat, mert a főigazgatótok beteg... Hanem kezdhetjük, fiam!

Gyurka maga sem tudta, hogy a maga lábán ment-e ki a templomba, a nagy misekönyvvel a karján, vagy

angyalok vitték-e? Ott térdepelt a Szent György oltára előtt, melyen már akkor égtek a gyertyák és az örömtől hebegve mondta el a ministrációt.

— Ad Deum, qui laetificat juventutem — hajahaj! Nem bukom meg, nem bukom meg — majd kívág az öreg úr!

A délceg szent, mintha megcsóválta volna dicsfénytől övezett fejét.

— Látod, te gazember! Még le se tettet az érettségit és máris hengeg sz megint! Hát érdemes te érted csodát tenni!?

— Mit tudsz te tulajdonképpen? — kérdezte Gyurkától a kolumbácsi címzetes prépost, mikor együtt eltávoztak az Isten házából.

A diák bús hallgatásba merült.

— Valamit csak tudsz? Példának okáért: mit tudsz a világtörténelemből?

— Tudom az arabok szellemi műveltségét, — mondta Gyurka, szemérmesen lesütve a szemét.

Ezt tényleg tudta. Egy fogfájós este egyszer megtanulta, bizar szeszélyből.

— Hát a magyar történetből?

— Tudom Mátyás királyt . . .

Ezt ugyan nem tudta, de úgy vélekedett, hogy ha komoly szükség volna rá, esetleg még megtanulhatná holnaputánig. Miután így sorra vették valamennyi tantárgyat, a főtisztelendő úr áldólag Gyurka fejére tette a kezét.

— Olvasgasd ezeket, majd én addig megpróbálom, hátha kikönyöröghetem a számodra Szent György különös pártfogását.

Ha Gyurka az élete további folyásával rászorgalna arra, hogy halála után boldoggá avassák: a kánonjogilag megkívánt három csoda közé bátran felvehetnék az érettségi vizsgáját. Tudta mindazt, amit kérdeztek tőle. Vagy mindazt kérdezték tőle, amit tudott? A védőszent beavatkozását tetemesen megkönnyítette az a körülmény, hogy ekkor még a felekezeti gimnáziumokban nem dívott az írott tézisek intézménye. Csak a magyar történet vizsgáján esett némi fennakadás. A tanár

szórakozott ember volt és Nagy Lajost kérdezte tőle. Pedig ő Mátyás királyt tudta. Hiába tanulta volna meg Bécs büszke várának leigázóját? Egy percregémülten hallgatott és rémülete átragadt az elnöklő prépostra, sőt a szórakozott tanárra is, de aztán elismerésre méltó leleményességgel vágta ketté a csomót.

— Nagy Lajos király az Anjou-házból származott és nem a Hunyadi-házból, mint I. Mátyás, a ki 1440-ben született Kolozsvárt, mint Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet fia. A gyermek Mátyás gondos nevelésben részesült — és a többi.

Végigmondta Mátyás királyt. S miközben a nyelve szédítő sebességgel pergett, szegény Nagy Lajos király alkalmasint búsan fordult meg a fehérvári sírjában.

Az első pofon

Mit tesz az ifju, ha érettnnek nyilvánítják? Megteszi mindazt, amitől éretlen korában eltiltották. Az iskolai törvények egyebek között szigoruan tiltják a korcsmázást, a nyilvános helyen való dohányzást és a sétabot viselését. Gyurka tehát alighogy megkapta a bizonyítványát, rögtön botot szerzett, szivarra gyujtott és elment a vendéglőbe.

Ott összetalálkozott több érett emberrel: a becsületbíró-jogászzsal, a kis Horváthtal és Viskyvel. Visky ugyan a tanári kar csak részben kvalifikálta arra, hogy korcsmába járhasson, a mennyiben a latinból pótvizsgára utasította, de ez az eredmény is fölülmulta

legvérmesebb reményét. Nyolc órakor a kis Horváth, miután azzal adta tanúságát férfiasságának, hogy jobb meggyőződése ellenére megivott négy pohár sört, beteg lett és barátai kivezették a sétatérre. Ott jó ideig úgy mulattak, hogy utánózták a kutyaugatást és a macskanyávogást, majd széles jókedvükben átugráltak a sétatér kerítésén. Mikor egy városi pandur rendre utasította őket, önérzetesen mondták neki: „Nekünk szabad, mert érettek vagyunk!”

Másnap az érettségit tett diákok, a bajnai hagyományhoz híven, táncmulatságot rendeztek a városi erdőben. A bálon természetesen ott volt Csopaky Sári is, Gyurka hűtelen menyasszonya. A szép kék ruhája volt rajta és a vállára leomló vörös haja dobogásba hozta sok érett ifju és nem egy, még az éretlenség homályában szerénykedő, hetedik oskolás szívét. Nem tudom, hogy tényleg a lelkiismeret intő szózata, vagy csak Gyurkának a kadéttal szemben tanusított lovagias föllépése volt-e

hatással a szép hűtelenre, de annyi bizonyos, hogy Sári már akkor megbánta fekete árulását és nagyon szeretett volna újra kikezdeni volt vőlegényével. Egész délután a tizenötéves leányok vakmerőségével kacérkodott vele, forgatta a csinos szemét és sóhajtozott; Gyurka azonban előkelő közömbösséggel utasította vissza közeledési kísérleteit.

A fiatal úr estig egy lépést sem táncolt. Sokat forgolódott a csapra vert boros hordó körül, melyet egy boldog apa nagylelkűsége juttatott a diákoknak, közbe pedig gyakran hangoztatta cinikus filozófiájának alaptételét: hogy a leányok összevéve nem érnek egy hajítófát sem.

Alkonyatkor már Csopaky Sári is belefáradt a lealázó küzdelembe és ekkor boszutól lihegve a körülötte legyeskedő és már több ízben említett első éves jogász karjaiba vetette magát. Valljuk be, hogy a jogász különben is olyan ifju volt, aki méltán tarthatott

számot egy nagyratörő fiatal hölgy figyelmére. Bár nem volt rövidlátó, mégis cvikkert viselt, ami férfias kifejezést adott az arcának; azonkívül ő viselte Bajnán az első kalotaszegi varrottas mellényt, ami szerinte a párisi elegancia legujabb revelációja volt. Sokat beszélt párbajokról és utánozhatatlan diszkrét önérzettel jegyezte meg, hogy kilenc ízben volt kénytelen fegyverét összemérni egy-egy vakmerő sértő fegyverével. Ő nem kereste az afféretket, de mint a főváros elismert legjobb vívója, missziót teljesített, midőn időközönként megleckéztette az elbizakodottakat és hatalmaskodókat.

Alkonyatkor, mikor a fák között ki-gyuladtak a színespapírlámpák, Gyurka is a tánchelyre ment. Azzal a szándékkal ment oda, hogy ignorálni fogja Sárikát, mikor azonban meggyőződött róla, hogy a leány ügyet sem vet rá és pompásan mulat a jogászbecsület-bíróval, egyszerre olvadni kezdett a szívéen a jégkéreg. Félóráig epedve leste

egy pillantását, aztán — oh, titokzatos logikája a férfiszívnek! — egyszerre tisztába jött magával, hogy jobban szereti a szép hűtelent, mint valaha és hogy nem tud nélküle élni.

Bűnbánóan odalépett a leányhoz és táncra hívta. Sári azonban — oh, titokzatos logikája a női szívnek! — kikoszorázta. Fagyosan mondta, hogy minden táncra le van már foglalva, aztán hátat fordított neki és a jogász karja alá fűzte keztyüs kezét.

Gyurka tántorgó léptekkel ment tovább. Úgy érezte, hogy nincs joga tovább élni, mert megesett rajta a legnagyobb gyalázat, ami érett férfit érhet: kosarat kapott. A következő pillanat azonban vissza adta neki életkedvét, módot nyújtva arra, hogy boszut álljon a megálázásért.

A tánchely szélén egész csapat parasztleány állott, akik lázas kíváncsisággal nézték az úri nép mulatozást. A leányok között volt egy, aki már régen magára vonta az urak figyelmét.

Körülbelül tizenhat éves leány volt: barnaszemű, édesen mosolygó, karcsu, gömbölyű leány. Inkább egy jelmez-bálra készülő kis hercegnő, mint parasztleány benyomást tette. A gazdag bunyevác-leányok viseletében volt; ruhája a nyakán függő aranypénz nélkül is nagyobb értéket képviselt, mint összevéve öt-hat úri leánynak a báli dísze. Öltözéke abból a nehéz arany-brokátból készült, melyet külön erre a célra szőnek a lyoni selyemgyárban; lábán pompás szabásu piros cipőt viselt, még az öve mellé tűzött keszkenője is selyem volt.

— Megfogom táncoltatni, mondta Gyurka magában, — a leányok mind mérgelődni fognak, Csopaky Sári pedig biztosan megpukkad dühében.

Odalépett a kis parasztleányhoz, udvariasan meghajtotta magát és táncra kérte. A leány arca egyszerre vörös lett.

— Hiszen az nem lehet, — dadogta bunyevác kiejtéssel.

— Miért nem akar velem táncolni, kisasszony?

— Mert nem vagyok kisasszony és nem tűrnének meg . . .

— Azt szeretném csak látni! — mondta Gyurka gőgösen.

Önbizalma, mely nem lett volna méltatlan Oroszlánszívű Rikárdhoz sem, bátorságot öntött a kis parasztleány szívébe. Szó nélkül rátette a kezét Gyurka vállára. Ketten aztán ügyesen átsiklottak a cigány körül tolongó párok tömegén és csakhamar ott járták a csárdást a primás előtt. A bunyevác leányok mind táncra születtek és a Gyurka párja telivér bunyevác leány volt. Miután leküzdte első zavarát, bájos jókedv vett erőt rajta és elragadó kecsességgel rezgett-forgott.

Az úri leányok nagyon megbotránykoztak a Gyurka ötletén. Legjobban természetesen Csopaky Sári. Úgy érezte, tartozik vele az apja törvényszéki elnöki méltóságának, hogy tüstént abbahagyja

a táncot. A fölháborodás átragadt a táncosára is.

— Ilyesmi Pesten lehetetlen volna!

— mondta a jogász-becsületbíró. — De hiszen majd csinálók én rendet Bajnán is!

Odalépett Gyurkához és összeráncolt szemöldöke alól megsemmisítő pillanást vetve a fiura, ellentmondást nem tűrő határozottsággal mondta:

— Azonnal abba hagyod a táncot

— Én?! — csodálkozott Gyurka.

— Parasztleányokat nem tűrünk meg . . . Ez úri multság!

A leány rögtön abbahagyta a táncot és el akart kotródni, Gyurka azonban megfogta a kezét, a szabad jobb kezével pedig — nyakonütötte a becsületbíró. Megfontolatlan pofon volt, rögtönzött, de azért a lovagiasság szabályai szerint adott pofon.

Az első pofon.

Sokan talán kicsinyelni fogják jelentőségét, főleg azok, akik első pofonjukat nem adták, hanem kapták. Pedig

világos, hogy az első pofonnak a férfira nézve van olyan jelentősége, mint a nőre nézve az első csóknak. Az első pofonnak, amelyet talán egy kicsinyes véletlen csalt ki az ifju tenyeréből, átalakító befolyása lehet egy egész életpályára. Az ifju ezzel az ütéssel egy exkluzív lovagrend tagjává avatja önmagát. Megtanulja, hogy nem kell eltűnnie semmit. Semmit! Hogyan van az mégis, hogy az első csókot sokszor megénekelték már, az első pofont pedig soha?

Azt hiszem, tartozunk a jogász-becsületbírónak annyi tisztelettel, hogy mindenek előtt megállapítsuk, hogyan fogadta a pofont.

Úgy fogadta, ahogy egy gentleman fogadhatja. Végigmérte Gyurkát, megigazította a cvikkerjét és vészes nyugalommal mondta:

— Ezt meg fogja bánni, Gyurkovics úr!

Aztán egy öreg akácfa alá állott és összefonta a két karját. Annyira meg-

őrizte hidegvérét, hogy ifju barátainak, akik résztvevően körülvették, azt mondta:

— Ne engem sajnáljatok, hanem azt a szegény fiut sajnáljátok.

Eleintén arra gondolt, hogy haza megy, revolvert szerez és egyszerűen agyonlövi Gyurkát. Azután eszébe jutott, hogy ilyen merénylet nem volna méltó hozzá. Párbajt fog vívni, olyan párbajt, amely betölti hírével az országot és elfeledteti az emberekkel Hollós Mátyás és Holubár mérkőzésének emlékét. Ebben aztán megnyugodott. Nem táncolt többet, hanem leült az erdőben. Az édesanyjára gondolt és egyszerre tudtára ébredt annak, hogy mennyire szereti szüleit. És eszébe jutott az is, hogy milyen bánatot okozna az édesanyjának, ha elesne a párbajban. A tánc már akkor véget ért; a cigány hallgatós nótát játszott és ez a nóta oly szomorú volt, hogy könyeket sajtolt a becsületbíró szemébe. Oly nyomást érzett a mellén, mintha má-

zsás teher hengeredett volna rá. Aztán megemberelte magát és okoskodni kezdett. Lássuk csak! Mi bajom is nekem? Az, hogy verekednem kell. Kell?! Miért kell? Hiszen ez nem komoly dolog . . . Gyerekség az egész . . . Szamárság!

Egyszerre megkönnyebbült a lelke. Hiszen nem kell! Semmit sem kell, amit az ember nem akar! Minden csak nézet dolga!

Visszament a tánchelyre és mosolyogva nézte Gyurkát. Később hozzámment és nevetve hátba ütötte.

— Hallod, te nagyon goromba fickó vagy ám!

Gyurka már akkor a nem tudom hányadik újrát táncolta a parasztleánynyal.

Azt mondta neki:

— Maga nagyon szép kis leány, szebb, mint az úri kisasszonyok összevéve.

A leány hol vérvörös, hol meg fehér lett és boldog szédülést érzett. De azért nagy kedvvel táncolt és az

öreg urak, köztük főtisztelendő Gyurkovics Nektáriusz úr, az igazgató és Huszárka tanár, körben állottak körülötte.

Gyurka egyet kurjantott, majd hirtelen lehajolt és a tenyerével háromszor ráütött a földre. Mikor fölemelkedett, így szólt a táncosnőjéhez:

— Hogy hívják magát, szép lány?

— Hát igazán nem ismer Gyurka úr? kérdezte vissza a leány.

— Honnan ismerném magát?

— Pedig egyszer már megszöktem a fiatal úrral és három napig jártuk az erdőt. A fiatal úr akkor zsvány volt, én pedig a szeretője voltam... A nevem Anikó.

— Anikó?! Betekints Anikó?!

Hogy tovább nézte, fölfedezte bájos arcán a hajdani Anikó vonásait.

— Anikó! Hol voltál eddig, hogy nem láttalak.

— Tamáson voltam, a nagynénémnél... Két évig laktam nála... Egy héttel ezelőtt jöttem vissza Bajnára...

— Hogy kerültél ide, Anikó? — kérdezte később a fiu.

— Tudtam, hogy Gyurka úr itt van, válaszolt őszintén a kis leány, — azért is vettem magamra az ünneplőmet.

Az úrfi csinos parasztlányokkal szemben mindig arra érzi magát kötelezettnek, hogy kiválóan szemtelen legyen. Gyurka ennek az erkölcsi kötelességének akart eleget tenni, mikor ilyenformán szólt a leányhoz:

— Azelőtt mindig azt mondtad, hogy a szeretőm akarsz lenni. De akkor még azt se tudtad, hogy mi az... Most már tudod, de hát szeretsz-e még?

Erre már nem válaszolt a leány. Hiába faggatta Gyurka kétujrán keresztül is. Anikó csak makacsul lesütötte a szemét, a száját meg úgy összezsúrosította, mintha sírni akarna. Ezt azonban nem annyira szégyenkezésből, mint inkább szerénységből tette. A szerelem szónak előtte oly furcsa, úri hangzása volt. A csinos barna keze azonban mind szorosabban kapaszko-

dott a Gyurka vállába és ettől a szorítástól a fiatal úr, aki — mint tudjuk — különben meglehetősen blazirt világfi volt, egyszerre szívdobogást kapott. Mikor aztán tánc közben megforgatta a leányt, az oly engedékenyen és puhán simult a karjaiba, mint egy könnyű fátyoldarab.

A Gyurkovics-kompanya előkelő tagjai, köztük a kis Horváth és a háromnegyedrészből érett Visky, később ugyancsak megtáncoltatták a Betekintsbeli leányt. Anikó, akinek vérében volt a függés ösztöne, csak akkor ment el velük, miután Gyurkától engedelmet kért. Ha mással táncolt, az arca mindig meghiúsult és rajongó mosolylyal fordult Gyurka felé, mint a napraforgó a nap felé.

Éjfélkor azt mondta Anikó, hogy haza kell mennie.

— Az apám azt mondta, hogy agyonver, ha kilenckor otthon nem leszek.

A Betekints-korcsmában az agyonverésnek több fokozatát is ismerhet-

ték, mert Anikót most már sehogysem lehetett marasztalni. Amilyen hirtelen volt az érkezése, olyan volt a búcsuja is: Gyurkára mosolygott, aztán elszaladt a tánchelyről és eltűnt az éjszakában.

Mikor már a nyárfasorba ért, futó lépteket hallott maga mögött. Eleintén azt hitte, hogy valami rossz ember kergeti, csakhamar megismerte azonban a Gyurka hangját.

— Anikó! Anikó!

A fiu utolérte és karonfogta.

— Ne szaladj hát, még akarok neked valamit mondani...

A kipróbált bátorsága ezúttal azonban cserben hagyta a fiut. Mindössze csak annyit kérdezett Anikótól, hogy megvan-e még Cigány, a komondor? Anikó búsan rázta a fejét.

— Az apám már vagy három évvel ezelőtt agyonlőtte.

Lassu léptekkel mentek tovább. Jobbról-balról az úttól olyan volt a rét a holdvilágban, mint egy ezüstködös tó.

— Anikó, csókolj meg, — mondta egyszerre Gyurka.

A leány megállott; úgy meg volt ijedve, hogy moccanni se tudott. De azért ellenkezés nélkül tűrte, hogy a kísértője összecsókolja a forró arcát és a szemét. Esetlenül fogadta ezt a kedveskedést, alkalmasint még nem igen volt ilyenben része.

A Betekints ablakai ki voltak világítva; az ivóban malachbanda játszott.

— Csincsák Miklós mulat, — mondta Anikó kissé megborzongva.

— Ki az a Csincsák Miklós? — kérdezte Gyurka féltékenyen.

— Az én vőlegényemnek az apja, — magyarázta Anikó egyszerűen.

Gyurka elkiáltotta magát nagy meglepetésében.

— Micsoda? Hát neked vőlegényed van?

— Igen, a Csincsák Miklós fia...

A fiu eleintén dühbe akart jönni. Úgy érezte, hogy Anikó megcsalta. De aztán elővette a jobbik esztét és ennek

igénybevételével belátta, hogy mégsem esett rajta méltatlanság.

— Hát te férjhez akarsz menni, Anikó?

— Ne menjek? — kérdezte vissza a leány.

— Persze hogy ne menj.

— Aztán mit tegyek?

— Gyere velem.

— Hová?!

— Ahová viszlek.

— Most mindjárt?

— Most mindjárt.

Anikó kissé elgondolkozott, aztán szomorúan mondta:

— Megmondom, Gyurka úr: én mennék magával. Bizony Isten men nek! De nem volna benne köszönet. Maga bánná meg, nem én.

Gyurka megint elővette a jobbik esztét és mást gondolt.

— Jól van, ha te nem jössz velem, én megyek hozzád...

Azzal megszorította a leány kezét és visszasietett az erdőre.

Aniko

Csincsák Miklós, aki a Betekints-ben mulatott, tipusa volt a gőgös pénzarisztokratának. Volt vagy százezer forintnyi vagyona és azért minden embert, akinek legalább ötvenezer forintja nem volt, koldus kutyának nevezett. A külső megjelenésén is meglátszott, hogy nem közönséges paraszt. Ötkrajcáros szivarokat szítt, a nyakát pedig meggyszín kendővel kötötte körül; ha leült valahová, rögtön levette a kabátját, amely alatt finom vászoninget hordott; a kalapját csak a templomban vette le, különben sehol, még patikában sem. Igen hosszú száru csizmát szokott viselni és ha leült,

egyenesen kinyújtotta a két lábát. Volt egy arany pecsétgyűrűje is, azt a hüvelykujján hordta. Mindig a hüvelykujjával szokta megvakarni az orrát, olyankor is, ha nem viszketett.

Azt képzelte, hogy őt az egész világ állandóan irigyli. Ez a tudat igen jól esett neki. Ha a korcsmába ment, harsogó hangon harminc krajcáros bort kért, azt ánlopva körül nézett, hogy mérgelődnek-e »azok a koldus kutyák . . .«

Csincsák mindössze csak harmincöt éves ember volt. Volt otthon egy tizenhat éves fia, annak kérte meg Anikót. A fiu talán nem is látta még a mátkáját, de ez a bunyevácoknál nem is föltétlenül szükséges. A fődolog az, hogy a leány a jövőendő apósának tessenék. Csincsák Miklóst is így házásította meg siheder korában az öregje és az unokái is így fognak házasodni. Ha a régisége tiszteletreméltóvá teszi a szokást, akkor ez igen tiszteletreméltó szokás.

Csincsák Miklósnál csak egy gőgö-

sebb arisztokrata volt a határban: a Betekints-korcsmáros. Őt nem a pénze, hanem a születése tette arisztokratává. A nemes Jázomirovics familiából eredt, amelynek egyik tagja, mint mondják, valaha szolgabíró volt. A Betekints-korcsmáros anyai jusson rokonságot is tartott a Visky-családdal, bár e jeles család tagjai csak képviselőválasztás idején szoktak megemlékezni rövid időre a rokoni kötelékekről, mely őket a Betekints-korcsmárhoz fűzte.

Ma már nem szokatlan dolog, hogy előkelő családok a megfakult cimerüket megaranyozzák egy-egy mesalliance árán, azért ne is vessünk követ Jázomirovicsra, hogy a leányát hozzá akarta adni az ifju Csincsákhoz. Nem minden küzdelem nélkül tette és tulajdonképpen ma is még a szive mélyéből gyűlölte Csincsákot, akit titokban gyakran „a hencegő paraszt” nevével illetett. A pénz súlya azonban letöri a legnemesebb büszkeséget is.

A két örömapa éjjél után is együtt

ült még a Betekints ivójában. Már a harmadik üvegnél tartottak (a negyediknél rendesen össze szoktak tűzni) mikor megnyílt az ajtó és új vendégek érkeztek.

A Gyurkovics-kompánia tagjai voltak, teljes számmal; mindössze hatan. A fiuk pezsgőt kértek. Mikor megtudták, hogy az nincs, siller-bort rendeltek.

— Mindegyikünknek egy üveggel és mindegyik üveg mellé egy gyertyát! A cigánynak is fejenként egy üveggel! Ezt Gyurka mondta.

Mivel nem lehetetlen, hogy szíves olvasóim közül azok, akik be vannak avatva a Gyurkovics-fiuk pénzügyi viszonyaiba, némi nyugtalansággal tekintenek majd a fizetés pillanata elé: sietve jelentem ki, hogy Gyurkának igenis volt pénze. A főtisztelendő prépost az érettségi bizonyítvánnyal együtt egy ötven forintos bankjegyet is adott át neki: egyetemi ösztöndíj gyanánt, mint mondá. Az önérzetes viselkedés,

amelyet az úrfi a nap folyamán tanusított, nem csekély részben a zsebében levő szokatlan nagyságu államjegy izgató hatására vezethető vissza.

Anikó már vetkőzőfélben volt, mikor a cselédtől megtudta, hogy diákok mulatnak az ivóban. Most megértette Gyurka búcsuszavait, amelyeken eddig hiába törte a fejét és azonnal felöltözött megint.

— Majd segíték kiszolgálni, mondta.

Mikor belépett az ivóba, a malacbanda éppen valami duhaj csárdást játszott. Gyurka rögtön hozzáugrott, átölelte és táncolva megforgatta a cigány előtt. A kompánia ihajjázva biztatta őket; Jázomirovicsnak és Csincsáknak azonban sehogysem volt inyükre a dolog. Az apa kétízben is rászólt a leányára, hogy hagyja abba a táncot és kotródjék aludni, Anikó azonban se hallott, se látott, csak táncolt esze nélkül, mintha ígézet alatt állana. Nem tudom, hogy a Betekints gazdája minő eszközökkel szerzett volna érvényt apai

tekintélyének, ha Visky egy szerencsés ötletével eléje nem harangoz a föl-vonuló viharnek.

Pohárral a kezében odalépett a Csin-csákék asztalához.

— Az urak közül melyik az én Jázomirovics bátyám? — kérdezte ildomos szerénységgel.

A rezesarcu korcsmáros megsodorta a bajuszát.

— Kihez legyen szerencsém?

— Visky Sándor vagyok . . .

— A nagyságos alispán úr fia? — kérdezte a korcsmáros.

— Igen . . . Az édesapám rámparancsolt utolsó levelében, hogy el ne menjek Bajnáról, mielőtt rokoni szeretettel nem köszöntöttem kedves urambátyámat . . . Az édesapám nagyon sokszor említette otthon. Azt mondja, hogy ritka jó feje van a politikához és hogy kevés úri ember tud olyan jóízűen mulatni a Bácskában . . .

Nem tagadom, hogy Visky ezúttal szemérmetlenül hazudott. Az alispán

mindössze csak egyszer említette a korcsmáros nevét, akkor is részeg gazembernek nevezte. Rokonságról nem tudott, vagy ha tudott, hát letagadta. Egyúttal konstatálhatom azonban, hogy Jázomirovics ennek a hazugságnak köszönhette élete egyik legboldogabb pillanatát. Hogy a hencegő paraszt ezt végig hallgathatta! Édes büszkeség töltötte be a szívét és nemes méltóság áradt el az arcán . . . Biztatni se igen kellett, magától is átült a fiúk asztalához. Olyan leereszkedő jókedvvel nézte a mulatozásukat, mint egy oligarcha a nemes apródok tréfáit nézi.

— Ilyen voltam én is legénykoromban! — mondta.

(Henteslegény volt abban a korában.)

Hogy beh bizonyítsa, mennyire igazat mondott az alispán, midőn őt a Bácska legjobbizu mulatójának nevezte, irtóztatóan inni kezdett, később pedig egy tréfás mutatvánnyal lepte meg vendégeit: talpastul megette a poharát. Nagyobb baj volt, hogy politizálni is

kezdett. Be akarta bizonyítani, hogy tényleg jó feje van a politikához és kritikai kommentár kíséretében előadta a magyarok alkotmányjogi történetét, negyvennyolctól napjainkig.

Gyurka és Anikó még mindig táncoltak. A leányra alig lehetett ráismerni. Ellentállás nélkül odasímult a táncosához, a homlokán verejték gyöngyözött, a szemét félig behunyta. Olyan merev kifejezése volt az arcának, mintha teste fájdalmat érezne. Pedig alapjában véve nagyon boldog volt. Imádkozott magában, hogy örökké tartson az éjszaka, melyre későbbi éveiben úgy emlékezett vissza, mintha telve lett volna vakító fényességgel. De azt se bánta volna, ha tüstént rászakad a mestergerenda.

A táncukat Csincsák Miklós zavarta meg. Az apósjelölt, aki egyedül maradt asztalánál, sehogysem tudott megbékülni mellőztetésével. Fájt neki, hogy senki sem irigylt most tőle a pénzt és keserítette, hogy még a csaposlegény

se vet rá ügyet. Egy ötkrajcáros szivarra gyujtott, aztán kalapjával a fején odalépett Gyurkához, bunyevác hetykeséggel megfogta a karját és így szólt:

— Hé, kis öcsém, most már az én nótámat!

Gyurka nem azért pofozott föl aznap délután egy becsületbirósági elnököt, hogy most bármit is eltűrjön Csincsáktól. Két ujjával megfogta a gazda kalapját, odaröpitette a szoba közepére, aztán hideg göggel mondta:

— Ha velem beszélsz, vedd le a kalapodat!

Nem irok hőskölteményt, azért engedjék meg szíves olvasóim, hogy hallgatással mellőzzem mindazt, ami a következő negyedórában a Betekints ívójában történt.

Odisszeusz egymaga le tudta győzni az ithakai kérők seregét, de Odisszeusz nem viselt hosszuszáru csizmát, mely akadályozta volna a szabad mozgásban. Azért egy negyedóra múlva a cigány harsogó tussal ünnepelte a győzte-

seket, Jázomirovics között pedig, aki az ajtóban állott és Csincsák között, aki az ajtón kívül állott, a következő izgatott párbeszéd folyt le.

— Nem kell már a leányod, korcsmáros!

— Hogy mersz a leányomról beszélni, te sült paraszt? Az én Anikóm úri-kisasszony és válogathat a fiskálisok meg az exekútorok között!

— Ezért vér fog folyni, korcsmáros!

Jázomirovics fölszedte a padlóról Csincsák kalapját és kidobta az ajtón.

— Nagy kár, mondta, mikor visszatelepedett a fiukhoz, hogy a törvény eltiltotta a derest. Azóta nem lehet birni a paraszttal!

Viskyék rokona tovább ivott és ügyet sem vetett a leányára, aki némán ült Gyurka mellett és két forró keze között tartotta a fiu kezét.

Már régen kivirradt, a zene még szólt, mikor egy cseléd lépett be azivóba.

— Gyurka úrfi, siessen haza, a Bandi bátyja várja a kocsival!

— Egy tapodtat se megyek, — kiáltotta Gyurka. — A mulatság harmadnapig tart!

Nem tartott azonban tovább egy félóránál. Ekkor egy bricska állott meg a Betekints előtt, majd egy vadászruhás úr lépett be az ivóba. A délceg alakja, meg az impertinens tekintete után meglehetett ismerni a legnagyobb Gyurkovics-fiut.

Bandi úr ellentmondást nem tűrő határozottsággal lépett föl. Kifizette a cigányt, (a mit bizonyára nem tett volna meg, ha sejtette volna, hogy Gyurka zsebében ötven forint van) aztán elkergette a bandát. Miután a korcsmárossal is leszámolt, karonfogta az öcscsét és kivezette az ivóból. Gyurka meglepően engedelmes volt. A Gyurkovics-fiuk annyiban különböztek Bis-marcktól, hogy nemcsak az Istentől, de egymástól is féltek. Azonkívül ők sem féltek senkitől a világon.

A korhely társaság elkísérte őket a kocsig, amelynek saraglyáján ott ágas-

kodott a Gyurka nagyládája. Ekkor hirtelen mozgás támad közöttük; egy dühös ember rohanta meg őket, bicskával a kezében. Csincsák Miklós volt. A méltányosság kedvéért meg kell jegyeznem, hogy Csincsák teljesen korrektül járt el, a bajnai paraszt-lovagiaság szempontjából. Ha valakit kidobnak a korcsmából, az csak úgy rehabilitálhatja magát, ha megbicskáz valakit. Ha ezt megteszi: visszanyeri a becsületét. Ha nem teszi meg, erkölcsi halott.

Csincsák tehát a társadalmi kényszernek engedve, meg akarta bicskázni Gyurkát. Döfött és talált. De nem Gyurkát találta — akinek volt annyi esze, hogy félre ugorjék — hanem a szegény Anikót. A leány egy halk nyöszörgést hallatott csak és Gyurka karjaiba esett, de azért nem ájult el, hanem csakhamar talpra állott megint, — a támadót pedig földre terítette Bandi úr izmos ökle.

Csincsák nem védekezett többet; menekülésre se gondolt. Eldobta a

véres kését és mint olyan ember, aki jót akart és önhibáján kívül cselekedett csak rosszat, férfias megadással nézett eléje a sorsának.

A szúrás a leány felső karját érte. Mikor a kút mellett levették róla a felsőruháját, az ingvállá már egy vér volt. A hideg víztől sem akart csillapulni a vérzés és Bandi orvosért küldte a kocsisát. Egy örökkévalóságig tartott, míg a doktor megjött, végre azonban mégis megjött. Már akkor kijózanodott az egész társaság.

Az orvos hamar elállította a vérzést és bekötözte a sebet.

— Nincs komoly baj, — mondta.

— Akkor induljunk! — szólt Gyurkához a bátyja.

A fiu odalépett Anikóhoz, aki még mindig a kút mellett ült a lócán és az egész társaság jelenlétében így szólt hozzá:

— Most el kell mennem, Anikó. Ne búsulj utánam, hanem viseld jól magadat. Ha feleségül kérnek, ne menj

hozzá a rác királyhoz sem, mert egy pár esztendő múlva eljön érted Gyurkovics Gyurka és elvisz.

Bandi itt közbeszólt.

— Akarsz egy nyaklevest? — kérdezte halkán.

Gyurka azonban szilárd hangon folytatta:

— Addig is tanulj meg jól írni és olvasni, Anikó, hogy úriasszony lehessen belőled.

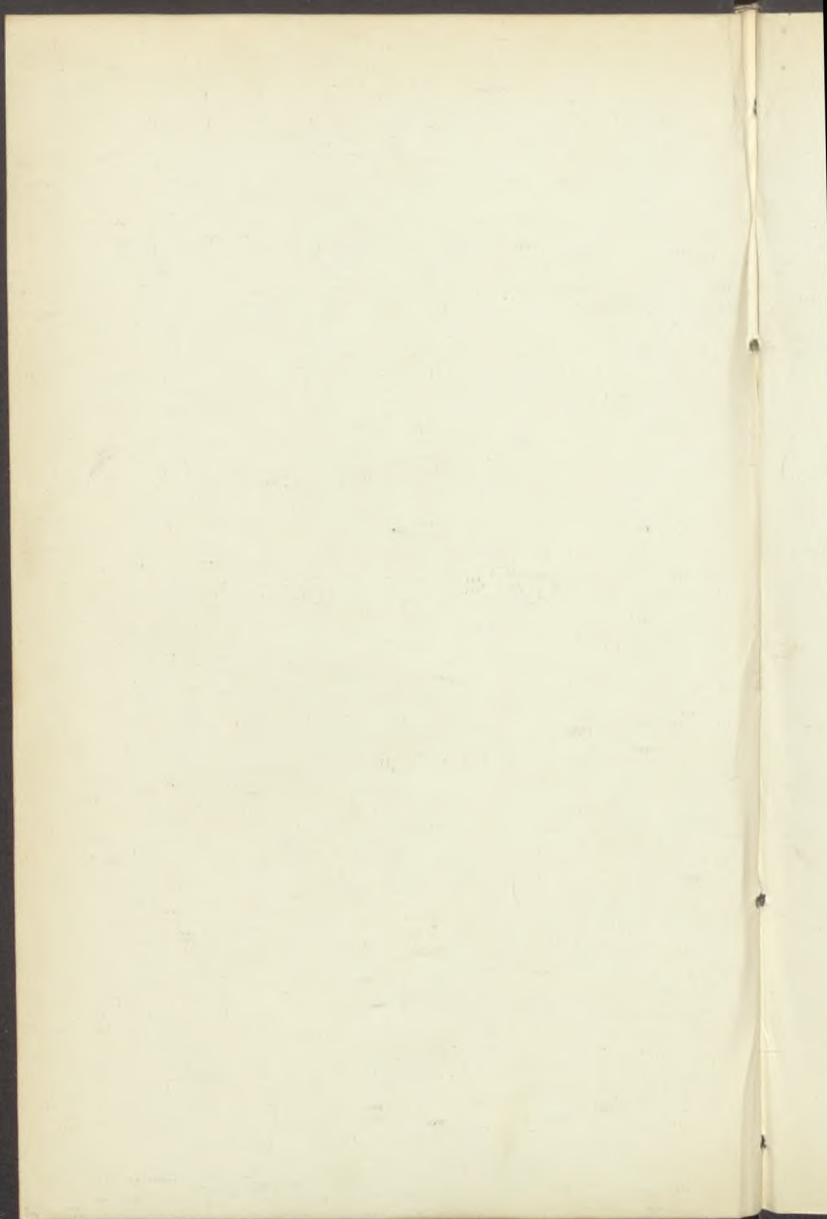
— Igenis, — mondta halkán a leány, miközben a két szeme megtelt könnyel.

Öt perc múlva a szürkék már horkolva ügettek a jól ismert tamási országúton, magukkal vivén Gyurkát, aki makacs hallgatással parirozta bátyjának válogatott gorombaságait.

(Vége a második résznek.)

III.

Gyurka házasodik

Előzetes fölvilágosítások

Hat esztendő mult el Gyurka érettségi vizsgája óta és két esztendő az emlékezetes nap óta, mikor Sándorkát — hosszú és elkeseredett vita után, miközben állítólag személyes inzultusok is történtek — pótlólag érettnak nyilvánította a bajnai tanári kar.

Történetünk kezdetén a két fivér tagja volt a fővárosi arany ifjuságnak és Gyurka mint a pestmegyei bál, Sándorka pedig mint a tehnikus bál táncrendezője szerzett babérokat. Nem a vak véletlen vezette őket a két különböző farsangi táborba, hanem élethivatásuk. Gyurka ugyanis mint közigazgatási gyakornok szolgált az ország első

vármegyéjét, Sándorka pedig technikai tanulmányoknak szentelte magát.

Sándort a latin nyelv iránt táplált erős ellenszenve vitte a műegyetemre. Ő már gimnázista kora óta úgy vélekedett, hogy latinul tanulni számárság és e meggyőződésétől sohasem tudták eltántorítani. Tehnikus korában azonban tudatára ébredt annak, hogy a matematikát épp annyira gyűlöli, mint a latint és talán ez volt oka annak, hogy tántoríthatatlan elvhűséggel távol maradt a műegyetemi előadásoktól. Passzív magatartása a tehnikus bál alkalmából egy sajnálatos félreértésre adott okot: egy öreg úr ugyanis meglökte Sándort a tolongásban és midőn az önérzetes ifju ezért lovagias elégtételt követelt tőle, kitudódott, hogy a sértő a műegyetem rektora.

Meg kell itt jegyeznem, hogy Gyurka akkoriban már nem igen emlékezett az ünnepélyes ígéretre, melyet hat esztendővel ezelőtt egy Jázomirovics Anikó nevű leányzónak tett és szíves olvasóim

közül azok, akik közvetlenül az érettségijük után szintén házasságot ígértek házikisasszonyuknak vagy valamely tánciskolabeli imádottjuknak, bizonyára nem fognak fölötte pálcát törni.

Ha egy futólagos pillantást vetnénk Gyurka szívébe, abban ugyan nyomát sem találnók Anikó nevének, helyette négy női név ragyogna felénk lángbetűkkel:

I. és II. Lányi Ella és Margit, leányai a legtöbb adót fizetők lajstromában szereplő Lányi Gáspárnak. Mindakettő nagyon csinos, rózsásarcu és pisze leány volt. Mindig együtt voltak, egyformán öltözködtek és nagyon hasonlítottak egymáshoz. Gyurka imádta őket, de sohasem tudott tisztába jönni, hogy melyiköket imádja jobban.

III. Liza kisasszony. Családi neve ismeretlen. Társadalmi állásra nézve pénztárosnő az Aequator-kávéházban.

IV. Risztory Kornélné. Harmincöt-éves, de magát huszonkilencnek valló, igen szép és fölötte elegáns férjes

asszony. Lengő léptekkel szokott járni a Kossuth-utcában, mindig az ajkát harapdossa és talányosan mosolyog.

Különös véletlen, hogy Gyurkovics Sándor szívébe ugyanez a négy név volt beírva lángbetűkkel. Ő is sokat táncolt a két Lányi leánynyal és ő sem tudott választani közöttük. Liza kisasszony kedvéért ő is fél éjszakákon könyökölt az Aequator-kávéház pohárszékén. A lengő járásu Risztorynét ő is dobogó szívvel szokta követni a Kossuth-utcán végig.

Akik elolvasták Gyurkovics Milán történetét, azok tudni fogják, hogy a Bácska büszkesége akkoriban mint a képviselői piknikek rendezője vetette meg fényes politikai pályafutásának alapjait. Milán dicséretére legyen mondvá, hogy igen önfeláldozó testvérnek bizonyult. Szívesen protezsálta fivéreit az egyetemen, bevezette őket sok előkelő házba, jó helyet szerzett nekik egy-egy szoborleleplezés alkalmából, karzati jegyeket is adott nekik

a képviselőházba — csak éppen pénzt nem adott soha. Ha Sándorka, a kinek olykor optimisztikus hajlamai voltak, pénzt kért tőle, Milán aranyat érő jó tanácsokkal fizette ki. Azt mondta: A pénz nem boldogít; ki mint megveti az ágyát, úgy alszik benne; aki korán kel, aranyat lel stb. Egyízben követésre méltó példa gyanánt a spártai ifjakat állította a fivére szeme elé, akik szerinte hetenként csak egyszer ettek meleg vacsorát.

Hogy a két legkisebbik Gyurkovicsfiu ilyen körülmények között is rangjához illően élt, bálozott és fiakkerezett a fővárosban, az kizárólag Gyurka érdeme volt. Neki meg volt az a különös és lélektani föltételeiben még eléggé nem ismert tehetsége, hogy mindig tudott kölcsönt szerezni. A legrozsdásabb záru vasszekrények is, melyeket hiába ostromolt a pillanatnyi pénz-zavarban levő emberiség, olykor meglepő könnyen nyiltak meg Gyurka előtt. Bizonyos, hogy van egy speciális

kölcsönkérő tehetség, amelyből a szélselyes természet némely kiváltságos halandónak bő mértékkel mér és amelyet mástól egészen megtagad. Ha nem így volna, hogyan magyarázhatnók meg maguknak, hogy némelyik ember éhen hal, ha elfogy a pénze, más ember pedig sok százezer forint adósságot csinál? A tudományokat el lehet sajátítani, a művészetekre születni kell. Hiába írná meg valaki, hogy Jókai hogyan gondolja ki a regényeit és hiába írnám meg én, hogy Gyurka hogyan szerzett pénzt: az olvasónak alig volna belőle haszna.

Gyurkovicsné kombinációja

Sándorka egy este izgatottan lépett be az Aequator-kávéházba.

— Nem járt itt Gyurka? — kérdezte.

Liza kisasszony azt mondta, hogy nem látta.

— Akkor igazán nem tudom, hogy hol járhat, mert mindenütt kerestem már.

Később eszébe jutott, hogy csak éppen otthon nem kereste még. Bár igen valószínűtlennek látszott, hogy ott találja, mégis haza ment.

Mikor a Reáltanoda-utca-ba ért, ahol akkoriban laktak, egy embert pillantott meg, aki kigyózó vonalban haladt végig az utcán. Hol a jobboldali gyalogjárón volt, hol a baloldalin.

— Valami idegen, aki nem tud eligazodni a házszámokkal, — gondolta Sándorka.

Utána kiáltott:

— A páros házszámok a jobboldalon vannak, a páratlanok a baloldalon.

Az idegen megfordult és Sándorka megismerte Gyurkát.

— Csakhogy megvagy! — mondta. — Dél óta kereslek! Hol jártál?

— Cinkotán, — felelt Gyurka, kissé nehezen forgó nyelvvel. — Szekundáltam Elefántovicsnak, de nem került verekedésre a dolog, mert az ellenfelek kibékültek . . . Akkor aztán összeültünk reggelizni . . .

— Te, — mondta Sándorka, — megjött az édes mama. Rámparancsolt, hogy vigyelek el a Krumpholczék zsúrára...

— Az bajos lesz, vélekedett Gyurka.

— Az édes mama azt mondta, hogy vigyelek el, élve vagy halva, de vigyelek el.

— Részegen is? — kérdezte Gyurka.

— Nagyon részeg vagy?

— Meglehetősen, — konstatálta a nagyobbik. — Ez azonban nem föltétlen akadály. A kérdés az, hogy állni kell-e azon a zsúron, vagy le lehet-e ülni? Ha állnom kell, akkor elszédülök... De ha leülhetek, akkor nem fognak rajtam észre venni semmit... Nekem a bor a lábamba száll, de a fejem mindig tiszta marad. Sőt gyakran mondták már nekem, hogy ilyen állapotomban kiválóan szeretetreméltó vagyok. Sokkal beszédesebb vagyok, mint máskor és ezt a nők szeretik...

— Jól van, — mondta Sándorka, — akkor tehát elmehetünk a zsúrra... Majd karonfogva megyünk be, aztán rögtön keresek neked egy helyet, ahol leülhetsz. De vigyázz arra, hogy észre ne vegyenek rajtad semmit.

— Attól ne félj! Ha egyszer ülök, akkor nincs semmi baj.

Krumpholczék télen a nagykörúton laktak, a saját házukban; a nyarat a bácskai birtokukon töltötték. A legpénzesebb bácskai svábok közé tartoz-

tak. Az öreg Krumpholcz társas modora még milliomos korában is azon a színvonalon állott, mint építőpallér korában, a fia azonban már igazi uri ember volt. Krumpholczék recepciója körül — mely nem mehetett végbe minden küzdelem nélkül — a liberális gondolkozásu Gyurkovicsnét illette meg a főérem. Ő akkor kezdett érdeklődni ifjabb Krumpholcz kiváló személyes tulajdonai iránt, mikor eladó leányai lettek. Mikor az utolsó Gyurkovics-leány is férjhez ment, a két család közötti jó viszony mintha meghidegült volna megint.

Ujabban azonban Gyurkovicsné ő nagysága ismét föllevenítette a barátságot. Érdeklődése ezúttal nem ifjabb Krumpholcz, hanem annak nővére, Márta felé fordult.

Krumpholcz Márta a női szépségek ama fajtájához tartozott, melyet egy francia író nagyszabásu szépségnek nevezett. Mindene nagy volt: a szeme, az orra, a szája, a füle, a keze és a

lába is. Akkoriban már vagy huszonöt éves lehetett.

A férfiokról úgy gondolkozott, hogy azok kivétel nélkül mind kártyások és hogy kivétel nélkül mind feleségül akarják venni Krumpholcz Mártát. Természetesen csak azért akarják feleségül venni, hogy aztán hamarosan elkártyázzák a pénzét. Mivel így keresztül látott a férfiak szitáján, könnyűszerrel védekezhetett ellenük. Ha egy fiatal ember azt mondta neki: Hogy van, Márta kisasszony? — a leány megvetően mérte végig és így válaszolt: Csak megvagyok valahogyan. Titokban pedig azt gondolta magában: Ugy-e gazember, jó volna a pénzem?

A férfiak talán sejtették, hogy mit gondol Márta kisasszony magában, mert idővel már nem igen kérdezték tőle, hogy hogy van. Az utolsó két esztendőben már csak olyan katona-tisztek tudakozódtak a hogyléte után, akik adósság miatt főbe akarták magukat lőni. Az ilyen kétségbeesett.

emberek, mielőtt az ultima rációhoz folyamodtak volna, előbb még látogatást tettek Krumpholczéknál. Aki azonban két percig beszélgetett Mártával, az még is inkább a pisztolyt választotta.

Pont hét óra volt, mikor a két Gyurkovics-fiu belépett a Krumpholczék házába.

Tágas és fényesen berendezett lakás volt. Az öregek úgy határozták, hogy Márta, ha egyszer mégis férjhez találna menni, itt fog majd lakni és azért nem sajnálták a pénzt a kárpitostól meg az asztalostól. Az ilyen konzervatív polgár-emberek szívesen költenek olyan dologra, amelynek látszatja van és amely megmarad. A pazarlás szerintük ott kezdődik, mikor az ember gyorsan muló élvezetek vagy pillanatnyi kényelme kedvéért költ. A család összes tagjai drága bundákban jártak, a pohárszék fiókjai pedig ezüstneművel voltak megtömve — vasúton azonban elvből nem utaztak első osztályon, a színházba csak

zártszékre jártak és akármelyik fiatal ember jó hírnevét tönkre lehetett előttük tenni, ha az ember azt mondta az illetőről, hogy húsz krajcáros szivarokat szí.

Megjegyzendő, hogy ifjabb Krumpholcz csak otthon azonosította magát családjának rideg polgári hagyományaival. Különben bizonyos mértékig hüllő életet élt. A házon kívül mindenben a kor igényeihez alkalmazkodott. Kitartó habitué-je volt az orfeumoknak, a zsebe mindig teli volt forintos szivarokkal és kedvenc itala Heidsieck bora volt.

Lássuk azonban, hogyan viselkedett Gyurka a Krumpholczék zsúráján. Mikor belépett a szalónba, megdöbbenve nézett körül. Soha ilyet! A lámpák és a butorok villámgyorsan forogtak körülötte, még a többnyire már tisztességes korú hölgyek is, akik a szalónban voltak, lenge vizitündérek módjára karikátáncot lejtettek körülötte. Végre sikerült az egyik tündért elcsípnie.

— Kezét csókolom, nagyságos asszonyom, — mondta.

Azzal megcsókolta a kezét. A kéz pedig Márta kisasszony keze volt. Egy karosszék, mely talán belefáradt a gyors körforgásba, egy pillanatra megállott előtte és Gyurka rögtön lefülelte és ráült, hogy el ne rohanhasson. Erre mintegy varázsütésre megállott az egész ördöghinta. Hősünk ekkor elbűvölő szeretetreméltósággal fordult a mellette ülő hölgy felé.

— Hogy van, Márta nagysád? — kérdezte tőle.

A hölgy pedig Gyurkovicsné ő nagysága volt.

Az anya édes mosolylyal az ajkán hajolt a fiához, aztán dühösen a fülébe súgta:

— Te zshivány, hiszen részeg vagy!

Gyurkovicsnének ebben a tekintetben csalhatatlan szeme volt; nem hiába volt bácskai asszony. Gyurka is megismerte most az édes szüléjét és hogy tisztázza magát a gyanu alul,

elhatározta, hogy azért is nagyon szellemes lesz és elbájolja az egész társaságot.

Szeretetreméltó mosolylyal az ajkán, a szalónember előkelő bizalmaskodásával, egy érdekes epizódot mondott el a hölgyeknek tisztviselői életéből. Az adoma kitűnő volt és Gyurka csak egy hibát követett el: mikor a csattanós részéhez ért, kis szünetet tartott, hogy fölsigázza a hallgatói érdeklődését, közbe pedig hirtelen elfelejtette, hogy miről is beszélt tulajdonképpen. Hiába dörzsölgette a homlokát meg az állát: az emlékező tehetsége végleg cserben hagyta. Neki négy adomája volt, amit zsurokon el szokott mondani és most sehogysem tudta, hogy melyiket akarta elmondani a négy közül. Végzetessé lett rá nézve szellemének bősége; úgy járt, mint a mesebeli király, aki eltévedt a saját kincstárában.

Kétségbeesetten nézett körül, hogy nem találhatna-e egy revolvért a keze-

ügyében, amelylyel ott ültőhelyében agyonlőhetné magát, (meggyőződése szerint csakis ez lehetett volna most már adomájának tisztességes befejezése) — de csak teáscsészéket és kaviáros szeleteket látott az asztalon.

Jó ideig hideg veritéktől gyönyöző homlokkal nézett maga elé, aztán hirtelen erőt vett rajta a menekülés vágya. El innen! Ki az utcára — haza — vagy akárhová — csak el innen!

Szó nélkül fölkelte és megindult az ajtó felé. Közbe pedig — az ég tudná, hogy miféle gondolatársulás következtében — halkán dudorászta magában: El Krétába! El Krétába!

Elhibázta azonban a járást és mikor megállott a szalón túlsó végén, nem az ajtó, hanem a földigérő nagy tükör előtt találta magát... Dühösen nézett körül: miféle bolond építkezés ez, hogy még ajtót se hagytak a falon? Egy kis szédülést érzett és hirtelen leült egy kerevetre, Krumpholcz Márta

kisasszony mellé, aki ott teázgatott egymagában.

— Mi baja? — kérdezte Márta.

— Semmi, — nyugtatta meg Gyurka. Aztán, hirtelen támadt bizalommal, helyreigazította a mondását: Egy kicsit becsíptem — ennyi az egész.

— Akkor miért jött ide? — kérdezte a kisasszony száraz hangon.

— Bizony Isten nem a magam kedvéért, — magyarázta Gyurka, — hanem mert az édesanyám rámparancsolt...

Kis szünet után odahajolt Mártához és bizalmasan kérdezte tőle:

— Mondja, nagyságos asszonyom, melyik itt a Krumpholcz Márta?

— Miért érdekli? — kérdezte a leány.

Kapatos embereknél nem nagy ritkaság, hogy vadonat idegen emberekkel szemben egészen indokolatlan bizalmat éreznek. Némelyiken valószínű fecsegő görcs vesz erőt, melynek hatása alatt elmondja a legféltettebb titkát is. Gyurka is ilyenformán járt.

— Azért érdekel, mert úgy sejtem,

hogy az édesanyám össze akar vele boronálni.

Márta kisasszony szeme e pillanatban diadalmasan csillogott. — Megállj! — mondta magában, — most megfoglak a saját kelepcédben!

— És miért akarja elvenni, kérdezte, mikor nem is ösmeri?

— Aj, tiltakozott Gyurka, — csak nem képzeli, hogy elvenném? Nem ettem bolondgombát!

Ez a kijelentés meglepte a leányt és nem vágott bele a tervébe. Nagy ravaszsággal tehát maga vetette ki a csalétket.

— Pedig Márta igen gazdag leány. Úgy mondják, hogy egy milliója is lesz.

Gyurkának azonban ezúttal igen önzetlen napja volt.

— Akkor se venném el, ha annyi milliója volna, mint az angol banknak... Űri ember egyáltalában nem veheti el Krumpholcz Mártát...

— És miért nem? — kérdezte a leány, önsanyargató kíváncsisággal.

— Azért nem, mert nevetséges a milliójával egyetemben... Évek óta csak iparlovagok és csődbe jutott mágnások legyeskednek körülötte; tisztességes ember elkerüli a házát, hogy a korpa közé ne keveredjék...

— Arról a leány nem tehet, — mondta Márta.

— Dehogyan nem! Ő is, miként az egész pereputtya, azt képzei, hogy a pénz minden a világon... Egypár szélhámos udvarolt neki és most azt képzei, hogy minden ember szélhámos...

— Honnan tudja ezt, mikor nem ösmeri?

— Az egész világ tudja és neveti...

Márta kisasszonyt elfutotta a méreg.

— Csak azok beszélnek így, akik irigylik a vagyonát!

— Meglehet, de lássa, én nem irigylen, — mondta Gyurka őszintén. — Jó a pénz, ha van; de ha nincs — vigye el az ördög! Annyi mindig akad, hogy az ember megebédelhessen és

elszívja a szivarját... Mi hasznom abból, ha azonkívül még ezer ebédre és ezer szivarra való hever otthon a fiókomban? Nem éri meg azt a kellemetlenséget, amit egy csunya asszony okoz az embernek...

— Hát csunya Krumpholtz Márta?
— kérdezte a leány.

— Aj — mondta Gyurka, miközben elfintorította az arcát.

Gyurka úgy érezte, hogy valami kellemeset kell mondania ennek a derék asszonyságnak, aki olyan szívesen elbeszélgetett vele.

— Ha olyan volna Márta, mint a nagyságos asszony, akkor akadna elég tisztességes kérője, még ha olyan szegény volna is, mint a templom egere...

Aztán alázatos arcátlansággal tette hozzá:

— Mondja, nagyságos asszonyom, minő zsúrokra szokott ön még járni? Szeretném, ha még láthatnám, de ide nem akarok többet eljönni...

Márta kisasszony gyanakodva nézte

végig Gyurkát. Hátha ez az ember nem is részeg? Hátha tudja, hogy kivel beszél? Hátha az egész csak pokoli ravasz-sággal kieszelt merénylet a Krumpholcz-féle milliók ellen? — De nem! A szemébe kellett csak nézni, hogy meggyőződjék a föltétlen őszinteségéről.

Márta különös keserőséget érzett, de egyszersmind kellemes érzés is járta át a szívét. Először történt meg vele, hogy ilyen gorombán beszéltek vele, de az is először esett meg vele, hogy valaki némi önzetlen vonzalmat mutatott iránta. A Krumpholcz-vér lázadott benne, de a női hiúsága kéjesen megborzongott.

Pedig ha közelebbről ismerte volna Gyurkát, akkor nem örült volna a bókjainak. A fiatal úr a férfiak ama fajtájához tartozott, akiknek esztétikai egyensúlyát végleg fölbillenti a bor. Kapatos fővel minden asszonyt csinosnak és kedvesnek talált. Még a hajnali vásárra siető puttonyos kofát is isten-

nőnek nevezte. Sőt többet mondok: ilyen állapotában a nő fogalma is sugalló hatással volt rá. Megesett, példának okáért, hogy egyízben megcsipte az Aequator-kávéház pénztárosnőjét helyettesítő kávészakállas arcát, és azt mondta neki: De szép maga máma, kis angyalom!

Talán nem szükséges, hogy részletesen elmondjam, hogyan búcsuzott el Gyurka Krumpholtzék vendégszerető házából és hogyan talált haza Sándorka karján. Elég, ha konstátálom, hogy a látogatásnak mi lett az eredménye. Az első eredménye az lett, hogy Márta kijelentette a bátyjának, hogy nincs ellenére, ha Gyurkát alkalomilag elhozza a birtokukra vadászni. „Nem éppen kellemetlen ember és nem is lehet mondani, hogy számár...” (Ez volt a legnagyobb koncesszió, amelyet az erősebb nem egy képviselője eddig ki tudott csikarni Mártától.) A látogatás második eredménye egy hosszú beszéd lett, amelyet

Gyurkovicsné ő nagysága másnap a fiának elmondott és amelyet vázlatosan próbálok visszaadni. Ime:

— Egész életemben tisztességes, Isten-félő asszony voltam, mégis, amióta az eszemet birom, gond és boszuság volt a sorsom... Pedig eleinte nehezen szoktam bele, mert amíg az apátok élt, csak híréből ismertem a gondot... Az apátok úgy kényeztetett, mint egy princeszt; ő volt a legjobb férj a világon... De amióta özvegyiségre jutottam, magamnak kell a dolgaim után járnom... Mert a megboldogult bizony rossz karban hagyta hátra a gazdaságot... Hányszor veszekedtem vele, hányszor sírtam egész éjszakán át, ha új kölcsönt vett föl a birtokra! Az az istenverte kártya megrontotta a házaseletemet. Nyugton csak azóta élek, amióta magam kezelem a gazdaságot... Igaz, hogy azóta örökös lótas-futás az életem. Nehéz sorom van, mert nem jár a kezemre senki és csupa irigy, rágalmozó ember vesz körül. De még-

sem dolgoztam hiába, mert eldicsekedhetem vele, hogy nincs a megyében ember, aki a legnagyobb tisztelettel ne említené a nevemet. És ez jól esik az embernek... Én most már öreg asszony vagyok és tudom, hogy mi illik a koromhoz... Más asszony az én koromban még ugyancsak éli a világát. Ott van Elefántovicsné! Három esztendővel idősebb nálam, de azért még táncol a bálokban... Pedig neki rezes az arca és hamis a fogá. Nekem még meg van, mert sohasem használtam szépítőszereket és inkább meghaltam volna, semhogy rizsport vegyek az arcomra... Az édes apátok ebben nem ismerte a tréfát és ha bálba mentünk, mindig végigtörülte az arcomat a kabátja ujjával, aztán ha lisztes lett a kabátja, jól megsziddott... Az én szépítőszerem a hideg víz. A multkor mondta nekem a főispán: „Nagysád még mindig szebb a leányainál.“ Pedig három forintnál soha sem adok többet egy kalapért. Bezzeg az ő

felesége negyven pengőt is rákölt egy-egy párisi kalapra, ami aztán úgy áll a fején, mint a jácintos köcsög a lisztesszákon. De én nem költhetek az ilyenre, pedig én nem vagyok még öreg asszony és tudom, hogy mi a szép...

Ez még csak a bevezetés volt... A tisztelt olvasó nem sejti, hogy hová lyukadt ki a dolog, ami nem csoda, mivel Gyurka sem sejtette.

Önagysága befejezte vázlatos önéletrajzát és egy merész fordulattal rátért Gyurka jellemének ecsetelésére. Az ilyesmi, ha szülő és gyermeke között történik, többé-kevésbé mindig kínos; az adott esetben különösen kínos volt a dolog, mivel Gyurkovicsné a verisztikus hatásokkal dolgozó köztársadalmi legstötébb színeibe mártotta ecsetjét. Miután Gyurka lelki szemei elé állította a világ legelzüllöttebb korhelyének képét, egy rövid kétségbeesési pauzát engedett neki, aztán egyszerre a káprázó szeme elé állította a menekülés arany hídját.

— Vedd feleségül Krumpholcz Mártát! Egy milliód lesz . . . Egy milliód!! Tisztességes ember lesz belőled, gavalér, nagyúr . . . Megválasztatod magadat képviselőnek, kinevezteted magadat főispánnak . . . Egy Gyurkovics, akinek egy milliója van, mindent elérhet, amit akar. Mindent! Hogy Márta nem szép? Mi az a szépség? Semmi! Haszontalanság! Maszlag! Emberbolondítás! És a többi . . .

Gyurka később maga sem tudta egész biztosan, hogy mit válaszolt az édes anyjának. Olyasmit mondott, hogy jól van, majd meglátja, talán . . . Egyet azonban biztosan megígért: hogy elfogadja a Krumpholczék meghívását és elmegy hozzájuk vadászatra.

Mikor aztán hazament a Reáltanoda utcába, levél várakozott rá. Bajnáról jött. Ismeretlen női kéz írta a címét, szép gyöngyös betűkkel.

„Édes Gyurka úr! Két hónap óta halogatom már, gondolkozom rajta, hogy írjak-e, de most beláttam, hogy

ennek meg kell lennie. Hiszen emlékszik reám, a kis Anikóra, akivel az erdőben játszott és akit a Csincsák megkéselt? Mikor elment innen, édes Gyurka úr, azt mondta nekem, hogy ne menjek senkihez, még a rác királyhoz sem és tanuljak meg jól írni és olvasni, aztán el fog értem jönni. Azóta hat esztendő múlt el. A rác király ugyan nem kért meg, de megkértek mások.

Én azonban nem akarok sem paraszthoz, sem mesteremberhez menni. Már huszonkétosztendős vagyok. A régi leánypajtásaim mind asszonyok és csúfságból diáknénak neveznek. Ezt ugyan nem bánám, de attól félek, ha még sokáig várok, meg fogok csunyulni és akkor magának se fogok már tetszeni. Már most se vagyok olyan, mint voltam két esztendővel ezelőtt. De azért nem írtam volna, ha bajba nem jutott volna az édes apám. Roszszul megy a korcsma és újévre fölmondták neki az árendát. Nem tudom,

hogy mi lesz aztán velünk. — Az öreg Csincsák megint megkért a kisebbik fia számára, aki most szabadult ki a katonaságtól. Én semmi esetre se fogok hozzá menni. Jó volna azonban, ha írna nekem egy levelet, édes Gyurka úr. Csak egy pár sort, hogy megmutassam az édes apámnak, hogy ne zaklasson többet a Csincsákkal. Az apám most mindig iszik és nagyon bánatos, azt mondja, hogy én vagyok az oka minden bajnak. Én! — Bocsásson meg az alkalmatlanságért és írjon egypár sort. Maradtam hű és alázatos szolgálója: Jázomirovics Anikó. Utóirat! Az írásom máskor sokkal szebb, de most reszketett a kezem.“

Gyurka végigolvasta a levelet, aztán halk fütttyentést hallatott. Sokáig járt föl-alá a szobában, miközben egyre a fejét rázta és az ujjával csettintett. Majd azt mondta vagy harmincszor egymásután: Juj—juj—juj! Eleintén halkán, aztán hangosabban, végül dühösen. Majd odavágta magát a diványra,

azt mondta: Füh! és mély gondolatokba merült. Olyanféle arcot csinált, mint az elítélt, akinek szabad választást engedtek az akasztás és a nyakazás között.

A hozományvadász

Némi restelkedéssel jegyzem föl, hogy Gyurkovics Gyurka még karácsony előtt lement a Krumpholczék bajnai pusztájára.

A nyulak szolgáltatnak neki ürügyet látogatásához. A valóságban azonban nem a tapsifülesekre, hanem a Márta milliójára cserkészett. Gyurka akkoriban tanulta meg, hogy a millió szónak épp úgy, mint a szerelem szónak, kétféle értelme van. Az avatatlan oly közömbösen ejti ki, mint a felhő vagy a köd szót. A beavatott ember fülében azonban, aki már a fogalom bűvös vonzókörében él, a szó oly sokatmondóan, oly mélyértelműen, oly megha-

tóan és titokzatosan cseng, mint az éjféli orgona hangja. A fiatal úr néha fel-alá járt a szobájában és hangosan ismételte a különös szót. Millió! Millió! Eleinte hidegen hagyta. Sőt nevetségesnek is találta. Megkóstolta, mint a homoki vinkót és elfintorította az arcát . . . Hát ez is bor? Tovább ivott és szédülni kezdett. Nini — nem is olyan rossz bor! Végül nekitüzesegett: soha ilyen felséges italt!

Megesett akkoriban néha, hogy Gyurka egy ív papírt tett maga elé és számolgatni kezdett. Egy millió évi kamatja negyvenezer forint. Vajjon elég-e ennyi egy egyszerű, de előkelő háztartás fentartásához? Az egyszerű, de előkelő háztartás keretébe tartoznak: a budapesti kis palota, nyolc cseléd, úgymint: portás, komornyik, vadász, kocsis, grom, komorna, szakácsné, konyhacseléd, — hat ló, köztük két muszka ügető, — színház páholybérlet, — kaszinói tagságok és a többi . . . Azt a kellemetlen tapaszt-

talást tette, hogy nem futja a negyven-ezer forintból. Pedig csak a legszükségesebbet számította! A két kezébe hajtotta elboruló homlokát és mély töprengésbe merült. Most esett meg vele először életében, hogy komoly pénzgondok gyötörték. Szóval: a millió már előre is sok gondot okozott Gyurkának. Miközben kiszínezte jövő életét, nem feledkezve meg annak aprólékos részleteiről sem, aminők a cselédség libériájának szabása vagy a lószerszámok diszítése, — csodálatosképen alig gondolt a millió kellemetlen függelékére, arra a csunya vén leányra.

Gyurka tehát Pusztá-Bajnára utazott, hogy megnyerje az aranygyapjút. Sándor elkísérte fivérétargonauta-útján. Ellentállhatatlan szabásu vadászruhát viseltek mindaketten. Puska is volt a kocsijukon. A pusztá-bajnai nyulak mégis vidáman néztek a kastély felé robogó kocsni után, az öreg Krumpholcz tűzmenes szekrénye azonban megremegett ijedtében.

Márta kisasszony meglehetősen vegyes érzelmek közepett fogadta vendégeit. Félt is a döntő pillanattól, de kíváncsi is volt Gyurkára. Nem volt szerelmes, a távolból inkább csak valami anyai gyöngédséget érzett a fiu iránt. Azzal tisztában volt, hogy ez az ember éppenséggel nem ideálja a férj-jelöltnek. Elbizakodottnak, hetykének és erőszakosnak látszik. Alkalmasint kártyás is.

Mikor aztán szemben ültek egymással a szalónban, a leányon nagy ijedtség vett erőt. Teremtőm, — gondolta magában — hát igazán férjhez menjek? Egy emberhez, akinek bajusza van; aki cigarettázik és aki, ha akarja, meg is csókolhat? Ezt a gondolatot nagyon furesának találta és most már jobban szerette volna, ha Gyurkovics nem jött volna hozzájuk.

Nem kedvelem a meglepő fordulatokat és azért előre megmondom, hogy az elszánt argonauták hajótörést szenvedtek. Még pedig mindjárt első este.

Vacsora után a házikisasszony oda-
szólt a fölszolgáló szobaleánynak:

— Mondja meg Nina kisasszony-
nak, hogy a szalónban fogunk téázni...

Mikor a szalónba mentek, Nina kis-
asszony ott várta őket a teásasztal
mellett.

— Ejnye, de csinos! — mondta
Sándorka magában.

Gyurka nem mondott semmit, hanem
az arca egyszerre krétafehér lett.

Anikó...

Ő volt. Ott állt, szerényen, mint egy
cseléd. Fekete ruha volt rajta és fehér
kis kötő. Mindenesetre tudta már, hogy
Gyurka a kastélyban van, mert nem
látszott meglepettnek. Nyugodtan és
ügyesen szolgálta ki a társaságot, a
keze csak akkor remegett egy kissé,
mikor Gyurkának adta oda a csészé-
jét. Gyurka nem merte a leányra emelni
a szemét, de Sándorka, aki nem sejtette,
hogy ez a szép leány az ő hajdani
játársuk, gyönyörködve nézte.

— Furcsa! — gondolta magában. —

Az előbb még vérvörös volt az arca, most pedig hófehér!

Mikor a leány Gyurka elé tette a csészét, a teáskanál megcsörrent a tányér szélén.

— Ne ügyetlenkedjék, — szólt rá Márta.

Meglátszott Márta kisasszonyon, hogy ki nem állhatja Anikót. Úgy gyűlölte, ahogyan a gazdag rút leányok szokták gyűlölni a szegény és csinos leányokat. Boszantóan szerénytelennek, sőt tolakodónak találta a szépségét.

Mikor Anikó később kiment a szalónból, a házikisasszony oda szólt az anyjának.

— Észrevette, hogyan fészülködött megint? Úgy fészülködött, mint egy kontesz!

Az öreg Krumpholczné igen jószívű asszonyság volt és nem osztotta a leánya ideges ellenszenvét.

— Nagyon derék leány a Nina . . .

— Nevetségesen hiú!

Sándorka, akit módfölött érdekelt a

csinos leány sorsá, most megkockáztattott egy szerény kérdést:

— Szobaleány?

— Nem, — mondta az öreg asszony — Nina varrónő . . . A Márta kelengyét varrja, de amellett kisegít a háztartásban . . .

A kelengye szóra Márta vérpiros lett és egy tiltakozó pillantást vetett az édesanyjára. Az asszony azonban nem vett tudomást a leánya megbotránkozásáról és tovább beszélt.

— Már egy hónap óta van nálunk. Nagyon szeretem, mert tisztességes és szorgalmas leány . . . Az apja gazember.

Elhallgatott, mert Anikó visszajött, néhány citromot hozva tányéron.

Gyurka most már lopva rápillantott. Amióta nem látta, tényleg nagyon megszépült a leány. Szinte megdöbbenően szomorú tekintetű, csodálatos mélységű szeme volt. Az ajka édesre érett. A termete pedig, az az izmos, gömbölyű és mégis leányos termet, egy-

szerűen felséges volt. Valami különös kecses méltósággal járt, mint a délszláv nők többnyire.

— Most már elmehet aludni — mondta Márta, ki ösztönszerűen érezte, hogy a szép leány jelenléte nem kedvező az ő saját bájainak.

Mikor Anikó eltűnt, a két Gyurkovics fiúnak úgy tetszett, mintha a szoba hirtelen elsötétednék. A házigazda, talán hogy kárpótolja a vendégeit, elmondta nekik a saját életrajzát. Nagyon szívesen mondta el, hogyan lett ő pallérból milliommossá és történetének egy morális tanköltemény becsét tulajdonította. Nagyon büszke volt arra is, hogy az apja favágó volt Pozsonyban. Olyan hangon mondta ezt, hogy mindenki elszégyelte magát, akinek történetesen főispán vagy miniszter volt az apja.

Mikor a két Gyurkovics fiu végül a vendégszobába ment, Sándor, aki nagyon álmos volt, rögtön lefeküdt, Gyurka azonban nem vetkőzött le.

— Miért nem fekszel már le? — kérdezte a kisebbik.

— Még beszédem van valakivel — mondta Gyurka.

Sándor meghökkenve nézett rá.

— Te, valami bolondot ne csinálj!

— Hallgass és aludjál, — biztatta Gyurka.

Azzal kiment a folyosóra. Anikóval akart beszélni. Érezte, hogy nem tud aludni, ha tisztába nem jön előbb a leánynyal. Szó ami szó: kissé hitványul bánt el a szegénynyel. Még csak nem is válaszolt a levelére. Most azonban tisztázni akarta magát. Meg akarta neki mondani — mit is akart neki mondani? Azt bizony még maga sem tudta; csak annyit tudott, hogy föltétlenül beszélnie kell vele.

Nesztelen léptekkel végig osont a hosszu, homályos folyosón és sorra nézte az egyforma fehér ajtókat. Vajjon melyik vezet az Anikó szobájába? Nem volna jó dolog, ha véletlenül Mártára találna rányitni . . . Brr!

A szerencse kedvezett neki. A folyosó végén megnyílt egy ajtó, Gyurkának éppen csak annyi ideje maradt, hogy a legközelebbi ablakfülke árnyékába lapuljon, aztán kilépett rajta Márta kisasszony. Márta bekopogtatott a szemben levő ajtón, mire az kissé megnyílt, félhangon beszólt rajta:

— Nina, el ne aludja a reggelit... Az urak ötkor vadászni mennek.

— Igenis, nagysád, — válaszolt belülről Anikó.

Márta visszavonult megint, Gyurka pedig odaosont az ajtóhoz. Egy ideig várt, aztán halkan megzörgette.

— Ki az? — kérdezte belül egy álmos hang.

A második zörgetésre kissé megnyílt az ajtó.

— Ki az?

— Anikó, egyedül vagy? — kérdezte suttogó hangon.

— Jézusom, Gyurka úr!

A fiatal úr gyorsan belépett a szobába és betette maga után az ajtót. A

leány tényleg magában volt. Alkalmasint ő is le akart már feküdni, mert kibontotta a haját.

— Anikó, beszédem van veled!

— Gyurka úr! Gyurka úr! — ismételtette a leány halk hangon.

— Anikó, azt akartam tőled kérdezni, hogy — (igaz, mit is akart tőle kérdezni?) — hogy haragszol-e reám?

— Nem haragszom, Gyurka úr. De most menjen el!

— Igazán nem haragszol reám?

— Nem haragszom, mert most már tudom, hogy bolondság volt az egész... Nincs abban semmi, Gyurka úr! Tudom, hogy a fiatal uraknak szabad ilyen tréfát csinálni, de a leányoknak nem szabad komolyan venni a tréfájukat... Egy kicsit fájt, hogy ma nem akart megösmerni, de azért nem haragszom... Most már menjen, Gyurka úr!

— Anikó, te engem hitvány embernek fogsz tartani, — mondta Gyurka sötét arccal.

— Hogy mondhat ilyet! — szörnyű-

ködött a leány. — Egy ilyen urat — én —?! Hiszen tudom, hogy bolondság volt az egész. Az apám részeg korcsmáros, én pedig szegény és ostoba leány vagyok... Bizony Isten, nem haragszom!

— De mi lesz most már veled, Anikó?

— Velem ne törődjék, Gyurka úr. Tudok dolgozni, a varráshoz és egyébhez is értek...

A leány ezt nagyon elszánt hangon mondta. De aztán elhallgatott és miután jó ideig vitézül küzködött a könnyei ellen, erőt vett rajta az elérzékenyede és keservesen sirva fakadt.

Gyurka, akinek akkoriban még vajmi kevés gyakorlata volt a nőkkal való bánásmódban, szinte elvesztette fejét a könnyek láttára. Az egészséges ösztöne csakhamar rávezette arra a módszerre, a melynél alkalmasabbat máig sem ismerünk a síró nők elcsitítására. Szélíden magához ölelte Anikót és csókolgatni kezdte.

— Ne izélj Anikó, — igazán nem érdemes!

— Menjen már, Gyurka úr! Hagyjon el! — suttogta a leány fuldokló hangon, közbe pedig oly erősen belefogódzott, hogy a fiatal ember akarva sem tehetett volna eleget a kívánságának.

Nem volt már akkor az Anikó szívében semmi, de semmi keserűség. Úgy sírt, mintha könyekbe akarna fölolvadni, de amellet hihetetlen módon boldog volt. Olyan áhítatos, szent boldogságot érzett a Gyurka karjai között, amilyen nektek, szegény pesti urinők, még álmotokban sem jut osztályrészül soha.

Csodálatos, hogy egy pusztá érintés hogy megtudja változtatni a szerelmes nő egész gondolkozását. Anikó is egyszerre megfeledkezett a logika legelemibb szabályairól, midőn minden átmenet és bevezetés mellőzésével most így szólt Gyurkához:

— Ugy-e, azért szeret még egy kissé? Nem tudni, hogy mit válaszolt volna

Gyurka, ha e pillanatban erős kopogtatás nem hallatszott volna az ajtón. Odakünn megszólalt Márta kisasszony.

— Nina, van magánál valaki? — kérdezte fölemelt hangon.

Gyurka és Anikó rémülten néztek egymásra. A fiatal úr aztán hirtelen elfújta a gyertyát. A következő pillanatban már megbánta elhamarkodott tettét.

— Nina, miért oltja el a gyertyát? Nina miért nem válaszol?

— Szépen vagyunk! — mormogta Gyurka.

— Istenem! — suttogta Anikó.

— Megmentelek! — gondolta Gyurka.

A kezével hallgatást intett a leánynak, aztán az ablakhoz osont. Szerencsére nem volt rajta vasrács... Egykettőre kinyitotta, aztán felszökött az ablakdeszkára, hogy leereszkedjék a kertbe. Ugrásközben azaz érzése volt, hogy megnyílt a szoba ajtaja és hogy egy belépő női alak ijedten hökkent vissza — aztán már nem látott és nem

hallott semmit, hanem esze nélkül szaladt végig a kert kavicsos útján.

Csakhamar megtalálta a vendégszoba ablakát. Jó ideig kellett zörgetnie, míg Sándorka fölébredt. A kisebbik kinyitotta az ablakot, a nagyobbik pedig egy akrobata ügyességével bemászott a szobába.

— Hó, hát te honnan jössz? — csodálkozott Sándor.

— Egy kicsit sétáltam a kertben, — válaszolt Gyurka ártatlan arccal.

— Ugyan?

A Sándorka szeméből egyszerre elszállott az álom. Kíváncsian és gyanakodva nézte a fivérét, de az láthatólag nem akart vele beszélgetésbe elegyedni, hanem közömbös arccal vetkőzésnek látott. Alighogy levetette azonban a kabátját, megint meggondolta magát és újból magára vette. — Mi lesz Anikóval? Hátha észrevettek valamit?

Halkan kinyitotta az ajtót és hallgatózni kezdett. És a folyosó méhében tényleg kongó léptek és zavaros hangok

hallatszottak . . . Három-négy ember beszélgetett ott, férfiak és nők össze-vissza, izgatott, a dühtől elfojtott hangon.

— Ki volt? Ki volt?

— Azonnal mondja meg!

— Nem hallja, Nina? Nem hallja?

— Férfi volt! Láttam!

— Férfi?! Az én házamban!

— Láttam! Kiugrott az ablakon!

— Az ablakon?! Az én házamban!

— Ki volt? Mondja meg!

Az egyik hang kezdte, a többi pedig, férfi és női hang össze-vissza, dühös lelkesedéssel kontrázott neki:

— Azonnal takarodjék! Ki a házból! Egy-kettő! Hinausz!

Mindezt (alkalmasint a vendégekre való tekintettel) inkább kigyónyelven sziszegték mint emberi hangon mondták.

Gyurka mozdulatlanul állott az ajtóban. Sápadt arcát erőtllenül az ajtófélfának támasztotta. Sándorkára olyan hatással volt a fivére viselkedése, hogy hirtelen fölkelt és öltözésnek látott. Semmit sem értett az egészből, annyit

azonban mégis tudott, hogy itt valami irtóztató dolog történik.

Most egy bús alak tántorgott végig a folyosón. Lehajtott fővel jött, kis batyuval a hóna alatt. Mögötte pedig a boszu démonjainak sziszegő csapatja.

— Takarodjék! Ki a házunkból! Hinausz, wenn ich szag'!

Most a Gyurkovicsék ajtaja elé ért a menet. Gyurka ekkor kinyitotta az ajtót és kilépett a folyosóra.

— Ne bántsák ezt a leányt!

A boszu démonjai közül a nőneműek ijedten hátráltak a himneműek mögé. Volt rá okuk, mert förtelmesek voltak az éjjeli pongyolájukban.

Gyurka aztán megfogta a boldogtalan Anikó kezét.

— Jöjjön Anikó, majd én elviszem innen . . .

Azzal karját nyújtotta neki és szó nélkül levezette a lépcsőn. Krumpholczék kővé meredten állottak a folyosón. Sándorka, bár most még kevesebbet értett az egészből, mégis rögtön le-

vonta helyzetéből a konzekvenciát. Nem annyira a testvéri ragaszkodás, mint inkább a zsiványbecsület egy neme arra ösztönözte, hogy sarkon kövesse fivérét. A karjára vette tehát a Gyurka meg a maga télikabátját, aztán meghajolt Krumpholczék előtt és gőgösen csak ennyit mondott:

— Kezüket csókolom!

A botrány

Nyájas olvasó, láttál már magányos kőszirtet az oceán közepén, amint kevély méltósággal állja a dühtől tájétkzó hullámok ostromait? Ha nem láttál volna is, ajánlom, vetnél egy pillantást Gyurkovicsék bécstamási kastélyának ebédlőjébe. Január hatodika van, vízkereszt napja.

Gyurka a nagydiványon ül. Mozdulatlan, néma, elszánt és kemény, akár egy kőszikla. Annyiban mégis különbözik a közönséges sziklától, hogy füstölgő cigarettát tart a fogai között. Körülötte a fölháborodás oceánja tájétkzik, bösz harsogással. A hullámok között fölismerjük Gyurkovicsné ő

nagyságát, aztán Gyurka négy fivérét, hat nővérét és vagy négy sógorát. (A Gyurkovics-leányok közül csak az egy Katinka asszony nincs jelen, de őt és az urát, Radványi tábornokot, minden pillanatban várhatjuk.)

Gyurka pont három órakor ejtette ki az utolsó szót. Miután megitta a fekete kávéját, szivarra gyujtott és így szólt:

— Kedveseim, vegyétek tudomásul, hogy feleségül fogom venni Jázomirovics Anikót.

Többet nem mondott. Pedig azóta már öt óra lett. Háromtól ötig a család beszélt. Olykor valamennyien egyszerre beszéltek, háromnál kevesebben azonban soha . . . Megjegyzem, hogy az urak még addig nem igen juthattak szóhoz a hölgyektől. Azt mondtam, hogy beszéltek? Ha beszédnek lehet nevezni azt a hangzavart, melyet öthat megbotránkozottan sikongó, görcsösen zokogó, dühében kacagó, lábával dobbantó, fehér öklével hadonázó asszony okoz: akkor beszéltek. A leg-

gyakorlottabb országgyűlési tudósító se lett volna képes arra, hogy kihalászon egy egész mondatot a hangzavarból. Csak egyes, sűrűn ismétlődő fölkiáltásokat lehetett megérteni. E fölkiáltások gúnyos, szemrehányó, fenyegető és sértő természetűek voltak.

Mi tagadás benne: a hölgyek a becsületsértés terén kimerítették édes magyar nyelvünk egész szókincsét, a bivalytól kezdve a betörőig. Gyurka testi épségének fenyegetésétől sem rettentek vissza. Gyurkovicsné azt mondta, hogy az ilyen háládatlan fiut agyon kellene lőni, Ella leánya pedig azzal licitált rá, hogy az kevés volna, inkább meg kellene verni.

Öt órakor egy kis szünet következett be. Gyurkovicsné már ekkor kifogyott a lélegzetből, a leányai pedig nagyobbbrészt berekedtek.

Gyurka mesés hidegvérrel szállt szembe a viharral. Néha úgy látszott, mintha maga is kéjelegne a fürgeteg tombolásában, miként az ember egy

fölséges elemi katasztrófa képében gyönyörködik. Az arca szinte szögletes lett a makacs elszántság kifejezésétől.

Öt órakor megnézte az órát és megszólalt:

— Siessetek édeseim, mert hatkor dolgom lesz . . .

Kitűnt ekkor, hogy Gyurkának szövegessége van az asszonyok között: Radványi Gidáné, a kövérkés és jószívű Liza.

— Édes mama, mondta Liza halkan, — gondolja meg: szeretik egymást!

Ez a váratlan pártütés tördőfészként érte az anya szívét.

— Akarsz egy pofont? — kérdezte bágyadt hangon.

Erre föllázadt Liza asszonyi méltósága.

— Engem csak az uram pofozhat, de nem az édes mama! — mondta határozottan.

És tüntetve kivonult az ebédlőből a szalónba.

Félhatkor megérkeztek a várva-várt

segédcapatok: a generálisék. Katinka asszony, aki már mindent tudott, szép szőke sárkányként repült a szobába. Jókora ibolyaillatot terjesztett és pihent tüdővel támadt fivérére. (Neki különben is fölséges tüdeje volt.)

— Te örült! Szegény leányt akarsz elvenni? Megbolondultál?

— Igen, — válaszolt Gyurka. — Megbolondultam, miként valamennyi sógorom, aki közületek választott feleséget.

— Ki fogunk tagadni! — kiáltotta Katinka asszony, haragosan dobbanva a lábával.

— Lemondok a javatokra az összes családi hitbizományokról, — vágott vissza Gyurka gúnyosan.

— És miből fogtok megélni?

— Arról ráérek gondolkozni az esküvő után . . .

Jó szerencse, hogy belépett a generális.

— Csend! — dörögte vezényszóhoz szokott hangján. — Majd csinálók én itt rendet! Ti asszonyok nem értetek az ilyesmihez . . . Csak sírni tudtok

és méregbe hozzátok az embert . . .
Menjen ki mindenki a szobából! Csak
a fráter maradjon itt! Négyszemközt
fogok beszélni a fráterrel!

A tábornok erélyes föllépése minden-
kinek imponált és bizalommal töltötte
el az asszonyokat. No, lesz most ne-
mulass Gyurkának!

Mikor magára maradt a két sógor,
a tábornok leült, aztán a két térde közé
fogta a kardját és ridegen szólt Gyur-
kához:

— Most el fogod nekem mondani
azt az ostobaságot. Elejétől végig el
fogod nekem mondani!

— Nagyon szívesen.

És Gyurka elmondta azt, amit a
tábornok ostobaságnak nevezett: Anikó-
val való ismeretségének történetét. Gye-
rekkori kalandjukat az erdőben, a kés-
szúrást, ígéretét, a levelet és a Krump-
holczék kastélyában történt botrányt.
És elmondta azt is, (amit eddig szíves
olvasóim sem tudtak) hogy Anikót
a Krumpholcz-kastélyból hazavitte az

édesatyjához és hogy azzal búcsuzott el a leánytól, hogy egy hónapon belül feleségül fogja venni.

— Most mindent tudsz, mondta végül Gyurka. — Tanácsolj most már, mit kell tennem?

— Feleségül kell venned a leányt, — szólt kurtán a tábornok.

Gyurka erre behívta az asszonyokat.

— Már rendben vagyunk!

— Nos? Nos? — kíváncsiskodtak a hölgyek. (Katinka pedig egy hálás és lángoló pillantást előlegezett az urának.)

— A tábornok is úgy vélekedik, hogy feleségül kell vennem . . .

Gyurka a bekövetkezett vihar előtti csöndet arra használta, hogy kiosonjon a szobából. Odabenn aztán ujult erővel kitört az orkán. A hölgyek megbotránkozottan sikongtak, haragosan kacagtak, a lábukkal dobbantottak, miközben Katinka asszony igen becses szövetségesnek bizonyult Gyurkovicsné oldalán. Ő egymaga majd akkora skan-

dalumot tudott csinálni, mint a nővérei összevéve.

Sajnálattal kell azonban följegyeznem, hogy a tábornok nem vált be olyan jól a szikla szerepében, mint Gyurka. Kezdetől fogva elhibázta a dolgát, mikor arra vállalkozott, hogy egyszerre kapacitáljon hét beszélő asszonyt. Mikor csütörtököt mondott a kísérlete, megpróbálta, hogy túlkiáltsa őket. A hangja azonban, az a dörgő oroslán-basszus, amely egyébként uralkodott a vágató lovas-brigádok fölött, ezúttal gyöngének bizonyult. Az asszonyok csak akkor szeppentek meg, mikor a generális a kardjával kezdte dőngetni a padlót. Erre elhallgattak, az egy Katinka asszonyt kivéve. A tábornokné idegei edzve voltak a fegyverek zaja ellen is.

Azt mondja az írás: „... a folyóvizek zúgnak; a folyóvizek fölemelik az ő habjokat. De a sok vizeknek zúgásoknál, a tengernek erős habjainál erősebb a magasságban lakozó Úr.”

A magasságban lakozó Úr úgy akarta, hogy Jázomirovics Anikó Gyurka felesége legyen. Gyurkovicsék hiába zúgtak: január végén megvolt az esküvő.

A bajnai plébániatemplomban esküdtek meg. Vendégeket nem hívtak, de azért a Gyurkovics-család köréből jóval többen jelentek meg, mint Gyurka remélni merte. Hidvéghy, a legnagyobb Gyurkovics-leány ura, azért jelent meg, mivel a felesége megtiltotta neki. Radványi Gida azért, mert a felesége megengedte neki. Ott volt természetesen a kisebbik Radványiné is, Liza, aki így akart boszut állani a pofonért, amit az édesanyja ígért neki. Sándorka azért jött el, mivel nagyon ragaszkodott a fivéréhez, a generális pedig eljött „csak azért is!” — mint maga mondta.

Nagy föltűnést okozott a násznép körében, mikor közvetlenül az egyházi szertartás kezdete után, a tábornokné is megjelent a templomban. Főlséges mályva-színű selyemruhában jött, vak-

merő formájú kalappal a fején, leg-
szeretetreméltóbb mosolyával az ajkán.
Megjegyzem, hogy Katinka asszony a
bácstamási családi értekezlet óta ke-
mény haragot tartott az urával. Csak
az esküvőt megelőző napon mutatott
némi békülő hajlandóságot. Ennek
pedig egy pár babos kanca volt az oka,
melyet a bajnai lókupec megvételre
ajánlott neki. Ilyen bolondos, tarka
jószágokat szeretett volna Katinka asz-
szony már régen a kosaras kocsija
elé! Mikor most tisztában volt vele,
hogy Gyurkát már nem mentheti meg,
elhatározta, hogy legalább meg fogja
magának menteni a két babos kancát.
Az oltár elé lépett, mosolyogva bólin-
tott Gyurka felé, aztán az ujja hegyé-
vel csókot dobott a menyasszonynak
és vakmerően a generális karja alá
fűzte a keztyüs kezét. A tábornok ekkor
egy kis sejtelmes nyilalást érzett a bal-
oldalán, ahol a pénztárcáját szokta
őrizni.

Anikó nem vett tudomást Katinka

asszonyról. Ő egyáltalában alig látott valamit. Tágra nyitotta a két szemét, de azért mégis úgy látta, mintha egy gyorsan forgó, rózsaszínű tölcser közepén állana és ettől a különös víziótól állandóan valami édes szédülést érzett. Az oltárt szegélyező mezíten kis angyalok, a szentek, a pap és a násznép összekeveredett a szeme előtt, mintha egy társaság tagjai volnának. Néha úgy rémlett neki, mintha fölismerné Liza és Sándorka vonásait az oltár tetején röpködő angyalok arcán. Ettől aztán megijedt és elszomorodott.

— Föl fogok ébredni és az egészből nem lesz igaz semmi! — gondolta magában.

Mikor már véget ért a szertartás, csodálatosan lágy, édes hangok töltöttek be a templomot.

— Angyalok énekelnek, — gondolta Anikó.

Pedig csak a Marci cigány bandája muzsikált a kóruson. Ez a meglepetés a Sándorka ötlete volt. A bajnai plébá-

nos eleintén akadályokat gördített a kivitele elé.

— Cigánynak nem szabad muzsikálni a templomban.

— A nagymiséen csehek szoktak muzsikálni, vetette közbe Sándorka.

— A csehmuzsikus más . . .

— Miért volna más? Nem jobb zenész, mint a cigány!

— Az igaz, de a cigány nagyon világias . . .

— Hát a csehek jámborabbak? Mindig részegek.

A plébános meghajolt Sándorka érve-lése előtt. Csak egyet kért ki magának: cimbalmot ne hozzanak a templomba.

Sándorka azonban az utolsó pillanatban egy zsoltáréneket hozott a fő-tisztelendőnek, mely így szól:

„Dicsérjétek az erős Istent trombitáknak zengésével; dicsérjétek ötet lanttal és hegedűvel . . . Dicsérjétek ötet dobokkal és sípokkal — dicsérjétek ötet *vigasságtevő cimbalmokkal!*“

A cimbalom tehát rehabilitálva lett.

Anikó csak akkor ébredt föl a boldog valóságra, mikor megérkeztek a kétszobás kis lakásukba. Gyurkának mindössze nyolcvanöt forintja volt a zsebében. Ennyivel fogott neki a családalapításnak.

— Egy-két hétre elég lesz, — mondta magában, — aztán majd ráérünk gondolkozni.

Aki azt hinné, hogy a bács-tamásiak a lakodalom után meddő sopánkodással ölték az időt, az igen rosszul ismeri Gyurkovicsékat.

Ő nagysága mindenekelőtt országvilág hallatára konstatalta, hogy éppen séggel nincs okuk Gyurka házassága miatt szégyenkezni. Anikó szegény leány ugyan, de azért a Bácska legrégibb nemesi családjainak egyikéből ered... Hogy az apja korcsmáros és részeges ember? Én Istenem, volt az emigráció idején nem egy gróf, aki cipőt subikolt New-Yorkban, vagy utcát söpört Londonban... Ami pedig a részeges-

kedést illeti, vessen rá követ az urak közül az, aki mindig józan maradt.

Gyurkovicsnének akkoriban kegyetlen élvezete telt abban, hogy szigorú vizsgálat alá vegye a járásbeli úri familiák családfáját.

— Mit pöffeszkednek a Mándicsok? Hiszen az öregapjuk disznókereskedő volt! Hát az Elefántovicsok? Azoknak egyáltalában nem volt nagyapjuk! Aztán Krumpholczék —? No lám! Az öreg maga dicsekszik vele, hogy építópallér volt Pozsonyban s most mégis nevetséges módon adják az arisztokratákat Anikóval szemben . . .

A formaszerint való kibékülés Gyurkovicsné és a fia között azonban csak négy héttel később jött létre. Ő nagysága ugyanis valami peres ügyében Bajnán járt és ebéd előtt összetalálkozott a fiával az utcán. Gyurka illedelmesen kezét csókolt az édesanyjának.

— Hová megy, édesmama?

— Az „Arany csillag“-ba, ebédelni.

— Tudnék egy olcsóbb és jobb helyet.

— Hol? — kérdezte önágyysága.

— Nálam.

Gyurkovicsné annyira gyűlölte a vendéglői konyhát és életében annyi szomorú tapasztalást szerzett már a vendéglősök zsarolásai dolgában, hogy nem tudott ellentállani a meghívásnak. Gyurkáéknál ebédelt tehát, elvei föntartásával. A fekete kávéig tényleg igen tartózkodóan viselkedett. Mikor azonban Gyurka ebéd után elment hazulról, csakhamar megtört a két asszony között a jég. A fiatal menyecske egy ritka és fölötte becses tulajdonságával hódította meg anyósát: odaadón, szinte rajongó áhítattal tudta hallgatni a más ember beszédjét. Az olyan bőbeszédű úriasszonyoknak, mint Gyurkovicsné, a mai korban ritkán nyílik alkalmuk arra, hogy kedvük szerint kibeszélhessék magukat. A fiatalság oly ideges és hebehurgya. Ne csodáljuk tehát, ha ő nagysága élt a ritka alkalommal és háromtól hét óráig egyfolytában beszélt a menyének, a

megyei familiák belső ügyeiről, a mézárások gazságáról, a kormányrendszer végzetes hibáiról és a cselédek megbízhatatlanságáról. Hétkor elbúcsuzott Gyurkáéktól és megcsókolta Anikót. Otthon pedig azt mondta, hogy Gyurkáné nagyon csinos, derék asszonyka, aki példás rendben tartja a kis háztartását és nem olyan kotnyeles és léha, mint bizonyos fiatal asszonyok. (Eszavaknál önagyságaegysokat mondó pillantást vetett Gyurkovics Bandinéra, született Brenóczy Jutkára, aki imádásra méltó asszonyka volt ugyan, de a háztartáshoz annyit sem értett, mint a tyúk az ábécéhez.)

Most már hamarosan be is fejezhetem az elbeszélésemet.

Még csak annyit kell megjegyeznem, hogy Gyurkát a tisztújításon megtették bajnai szolgabírónak. Ezt első sorban Milán bátyja fáradozásának köszönhette. A vármegyei bálon a képviselő úr időt és fáradságot nem kimélve, hajnalig udvarolt a főispán-

nénak. Még a kotillont is vele táncolta. Igen természetes, hogy a vármegye közönsége azután nem tagadhatta meg elismerését Gyurka kiváló adminisztratív tehetségétől.

Mondanom sem kell, hogy Betekints Anikóból pompás kis úriasszony lett. A nőkben különben is több az alkalmazkodó képesség, mint a férfiakban és én a magam részéről még nem is láttam asszonyban parvenu-t. Hanem igenis láttam már olyan kóristánét, akiből egy pár esztendő alatt tökéletes mágnásasszony lett.

Jázomirovics papáról nem mondhatok hasonló kellemes híreket. Ő rajta csak annyi változás látszott meg, hogy míg azelőtt bánatában szokta magát leinni, újabban örömében itta le magát. Különben igyék békességben!

Végül még egy szót Sándorkáról. A fiatal úr, miután egyik pótszigorlata alkalmával éles nézeteltérés merült fel közte és a műegyetem egyik tanára között, ideiglenesen a bács-tamási gaz-

daság föllendítésének szentelte magát. Nem hinném azonban, hogy ez a pályaválasztása végleges legyen. Hogy a fiatal úr lelkében merészebb ambíciók is tanyáznak, azt abból a buzgalomból következtetem, melylyel Gyurka a bajnai választó kerületet öcsce érdekében megdolgozza. Tekintettel Sándorkának rohamosan növekedő népszerűségére, biztosra vehetjük, hogy a jövő választások után a Gyurkovics-családnak két tagja is fog szerepelni a képviselőházban.

Úgy tudom, hogy Sándorka ellenzéki programmal fog föllépni. De lépjen föl bármilyen programmal: ha egyszer benn lesz a Házban, akkor nem félttem már. A Gyurkovics-fiukra is ráillik az, amit Bismarck a német nemzetről mondott:

— Csak nyeregbe kell ültetni, lovalgolni magától is tud.

(VÉGE.)

TARTALOM

Előszó	5
<i>I. Tanuló évek.</i>	
A kecskebéka és a tűzergomb	15
Anikó	30
Zsiványélet	51
<i>II. Szerelem és éretlenség.</i>	
Előzetes felvilágosítások	89
Gyurka majdnem párbajt vív	96
A csoda	115
Az első pofon	124
Anikó	141
<i>III. Gyurka házasodik.</i>	
Előzetes felvilágosítások	157
Gyurkovicsné kombinációja	163
A hozományvadász	186
A botrány	204

Uj Idők

Szépirodalmi képes hetilap

Szerkeszti

Herczeg Ferenc

Negyedévre 2 frt

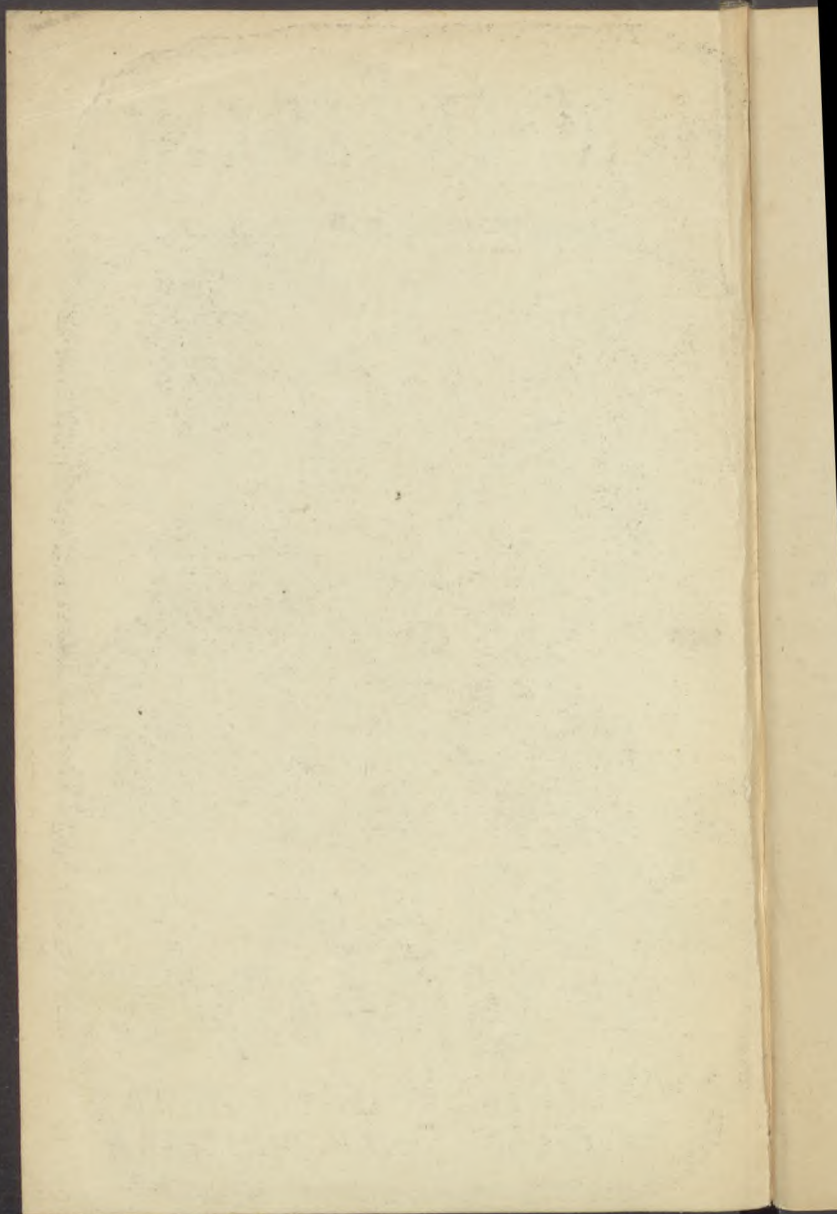
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, Andrássy-ut 10. sz.

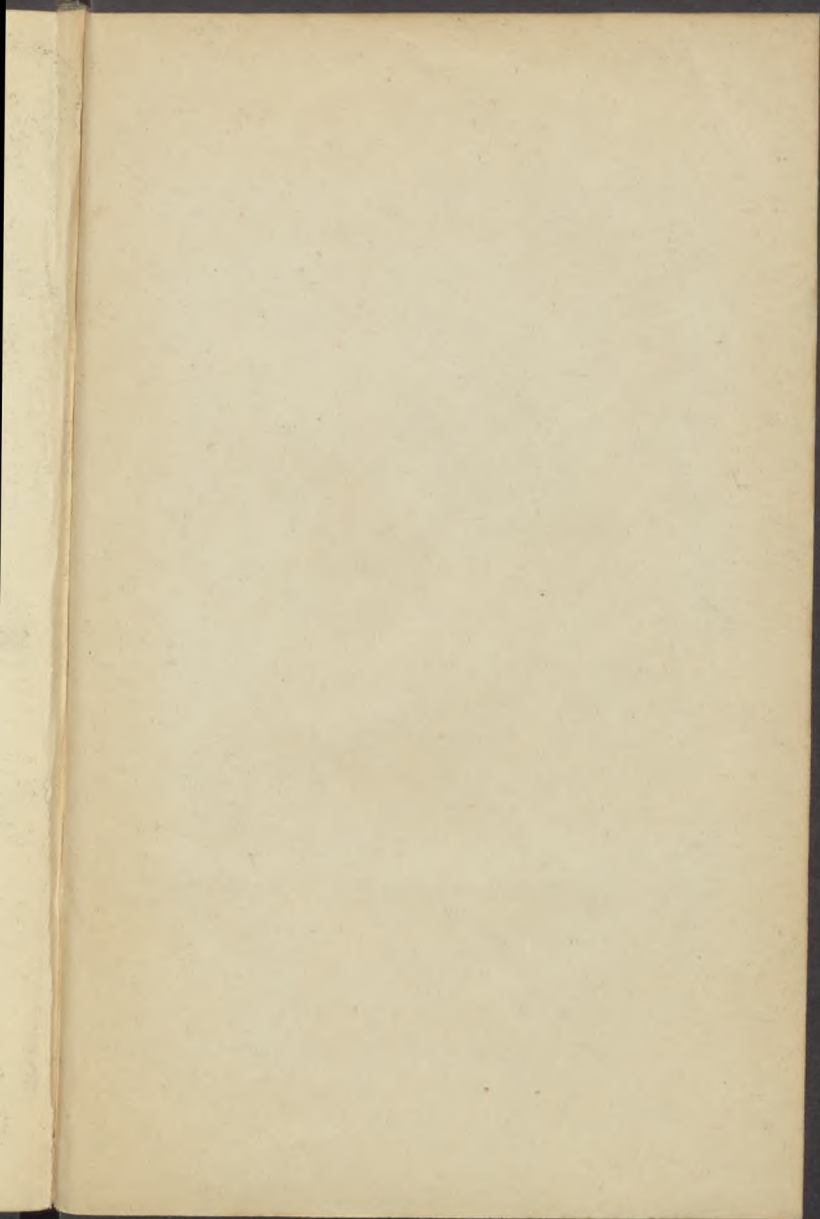
HERCZEG FERENC

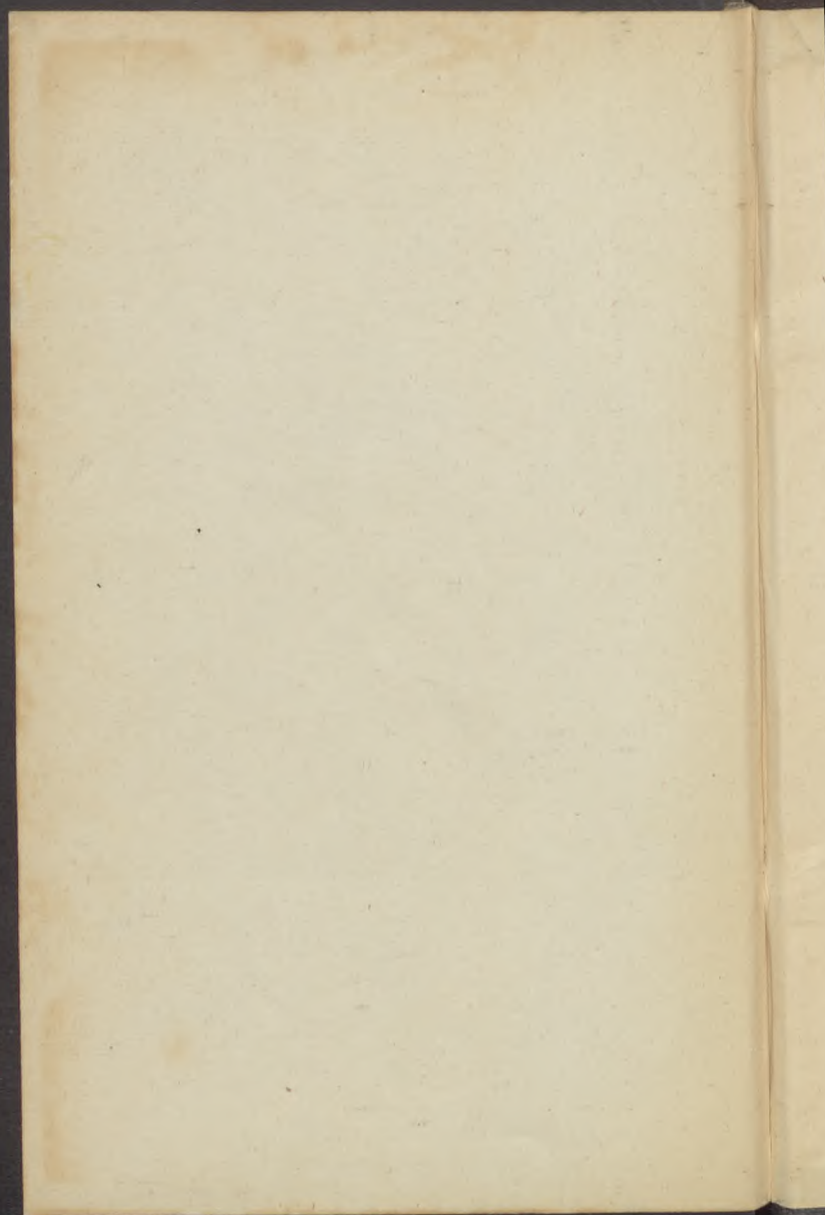

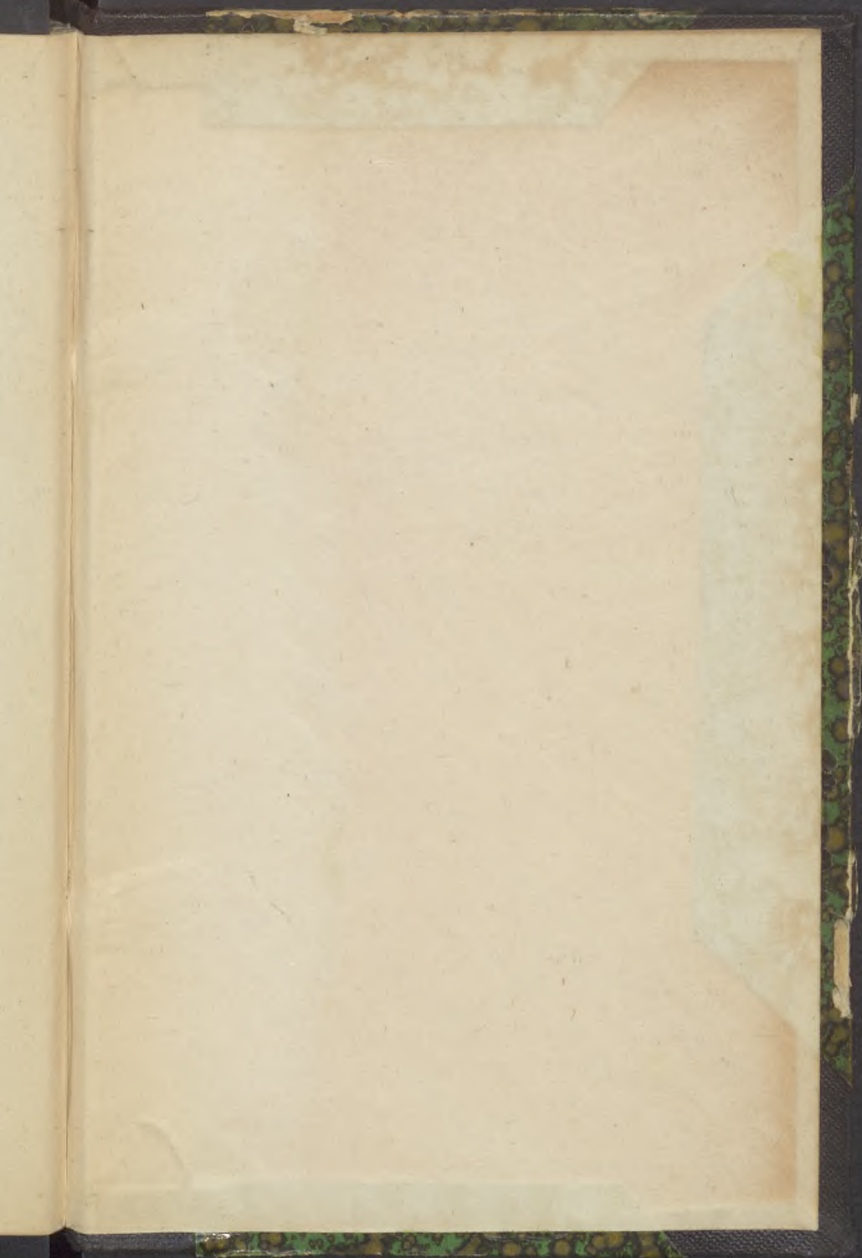
GYURKA
ÉS SÁNDOR

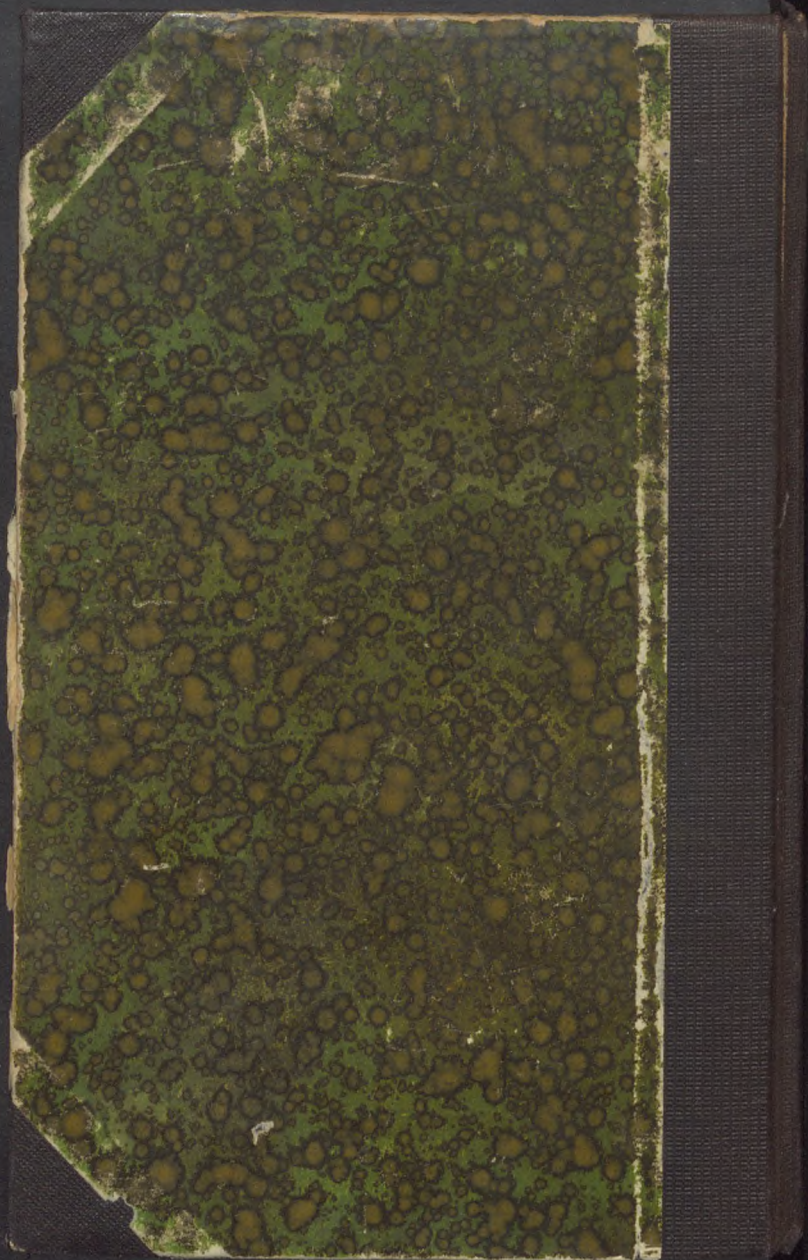
A GYURKOVICS FIÚK FOLYTATÁSA
BUDAPEST · SINGER ÉS WOLFNER

116126

HERCZEG

Gyurka és

Sándor

N. M.